

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
ORTA ÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

ANADOLU SELÇUKLU VAKIFLARINA BİRKAÇ ÖRNEK
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Deniz ERDAĞI

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Cem TUYSUZ

KARS – 2011

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Deniz Erdağ'na ait Anadolu Selçuklu Vakıflarına Birkaç Örnek Konulu çalışma Konulu çalışma, jürimiz tarafından Tarih Bölümü Anabilim Ortaçağ Tarihi Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesinin Ünvanı, Adı ve Soyadı

Yrd. Doç. Dr. Ali İPEK

Yrd. Doç.Dr. Cem TUYSUZ

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZDEMİR

İmza



Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../2011 tarih ve/.....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

UYGUNDUR

...../...../2011

Prof. Dr. Selçuk URAL

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ABSTRACT	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
KISALTMALAR	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖNSÖZ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
GİRİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

I.BÖLÜM

1. VAKIF	12
1.1. Vakfın Tarihçesi.....	13
1.2. Vâkıfta Aranılan Şartlar	16
1.3. Vakfedilen Mallarda Aranılan Şartlar.....	16
1.4. Vakıfların İdaresi.....	19
1.5. Vakıfların Hizmet Sahaları	20
1.6. Çeşitlerine Göre Vakıflar	20
1.6.1. Cami.....	20
1.6.2. Tekke.....	21
1.6.3. İmaret.....	21
1.6.4. Medrese.....	21
1.6.5. Kervansaray	22
1.6.6. Hastahane	24
1.6.7. Hamam.....	24
1.6.8. Çarşı, Arasta, Bedesten	25
1.6.9. Çeşme	25
2. ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ VAKIFLARI VE VAKFİYELERİ ...	26
2.1. Anadolu Selçuklu Vakıflarının Gelişimi	35
2.2. Anadolu Selçuklu Vakıflarının Bizans Vakıfları İle İlişkisi	37
2.3. Kurucularına Göre Anadolu Selçuklu Vakıfları.....	43

2.3.1.	Sultan Sultan Vakıfları	43
2.3.2.	Evladlık Vakıflar (Zürri Vakıflar).....	39
2.3.3.	Emir Vakıfları.....	41
3.	KURULUŞ AMAÇLARINA GÖRE TÜRKİYE SELÇUKLU VAKIFLARI	46
3.1.	İmaret Vakıfları	468
3.2.	İrad Vakıfları.....	39

II. BÖLÜM

VAKFİYELER	40
SONUÇ.....	81
KAYNAKÇA	82
ÖZGEÇMİŞ.....	88

ÖZET

Türk Tarihinin en önemli devletlerinden biri olan Anadolu Selçuklu Devleti Türkler tarafından Anadolu' da kurulan ve on birinci yüzyılın sonlarından on üçüncü yüzyılın sonlarına kadar varlığını sürdüren bir devlettir. Uzun süren hâkimiyeti ve ortaya koyduğu ilim, kültür ve sanat eserleriyle Anadolu' nun Türk Yurdu olmasını sağlaması açısından Türkiye Tarihi için büyük önem arz etmektedir. Anadolu Selçuklu Devleti kurulduğu tarihten itibaren müesseseleşmeye başlamıştı. Müesseseleşme faaliyetleri ile birlikte ülkenin her yerinde vakıflar kurulmaya başlamıştı. Vakıflar sultanlar, devlet adamları ve ülkenin ileri gelen zenginleri tarafından kurulmuştur. Vakıflar bünyesinde birçok kurum barındırarak ülkenin güvenlik, imar, sağlık, eğitim ve ticari açıdan gelişmesine katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda ülkedeki ihtiyaç sahibi kimselerin ihtiyaçları karşılanarak refah seviyesi yükseltilmeye çalışılmıştır.

Anadolu Selçuklu sultanlarından siyasi ve sosyal politikaları anlatılarak vakıfların da bu yönde gelişimi araştırmamızın temel konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler; Vakıf, vakfiye, Anadolu Selçuklu Devleti, Anadolu Selçuklu Sultanları.

ABSTRACT

Anatolian Seljuq Empire which is one of the most important government of Turkish History is a government that is founded by Turkish people in Anatolia and maintained its existence from the end of 11. century to the end of 13. century. With the long lasting domination, the wisdom, cultural and the artistic works , it is very important for Turkish History in terms of enabling the Anatolia to become the homeland of Turkish people. Since Anatolian Seljuq Empire has been founded, it started to be institutionalized. With institutionalization actions, charitable foundations has started to be established throughout the country. Charitable foundations has been established by the Sultans, statesmen and the leading rich people of the country. Charitable foundations have contributed the country in terms of safety, building, health, education, and commerce by consisting of many esatblishment inside. Also, the level of affluence is tried to be raised by satisfying the needs of the people in need.

Mentioning the political and the social policies of the Sultans of Anatolian Seljuq Empire, the developement of charitable foundations from this aspect is a base for our investigation.

Key words; Charitable foundation, act of foundation, Anatolian Seljuq Empire, The Sultans of Anatolian Seljuq Empire.

KISALTMALAR

Bkz : Bakınız

C. :Cilt

DTCF : Dil Tarih Coğrafya Fakültesi

Hz. : Hazreti

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

vs. : Vesaire

yy. : Yüzyıl

Ter. : Tercüme

ÖNSÖZ

Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi 1071'deki Malazgirt Savaşı'ndan sonra hızlandı. Selçuklu komutanı Kutalmışoğlu Süleyman Şah Anadolu'daki fetihleri batıya yayarak 1075'te İznik'i Bizans'tan aldı ve burayı başkent yaparak bağımsızlığını ilan etti. Böylece kurulan Anadolu Selçuklu Devleti, İlhanlıların son Anadolu Selçuklu sultanını tahttan indirdikleri XIV. yy'a kadar varlığını sürdürdü.

Anadolu Selçuklu Devleti, Anadolu'nun Türkleşmesinde büyük paya sahiptir. Anadolu'nun Türk yurdu olmasını kabullenemeyen Bizans'a ve Haçlılara karşı uzun ve başarılı mücadeleler vermiştir. Hâkimiyet alanı içerisinde kurduğu müesseselerle, uzun süre Anadolu'da varlığını sürdürmekle birlikte, kendisinden sonra Anadolu'da kurulan Türk Devletlerine de örnek teşkil etmiştir.

Tezimizin konusu, Anadolu Selçuklu Devleti döneminde kurulan vakıflar ve bu vakıfların künyesi olan vakfiyelerdir. Kuruluştan itibaren sultanlar, devlet ileri gelenleri, ülkenin ileri gelen zenginleri tarafından kurulan vakıflar ile İslam'ın felsefesi gereği çok yönlü karşılıksız hizmetler verilmiştir. Vakfetme sureti ile şifahaneler, medreseler, kervansaraylar kurulmuştur. Bu sayede ülkede ticaret, eğitim, sağlık gibi alanlarda ayırım gözetilmeksizin çoğunlukla karşılıksız olarak hizmet verilmiş, devlet ileri medeniyet seviyesine ulaştırılmıştır. Aynı zamanda bu vakıflar vesilesi refah seviyesi yükseltilmiştir.

Araştırmamızı yaparken; özellikle vakfiyeler kaynak alınarak vakıflar hakkında detaylı bilgiler vermeye ve dönemin sultanlarının siyasal ve sosyal politikalarının vakıfların oluşumuna etkisini, vakıfların toplum refahına ve medeniyet seviyesine etkisini incelemeye çalıştık.

Araştırmamızın birinci bölümünde vakıf kavramını, vakıf sisteminin temelleri konusundaki görüşleri, vakıfta ve vakıfta aranan şartları, vakıfların hizmet sahaları ve idaresini; Anadolu Selçuklu Devleti döneminde vakıf sistemini ve gelişimini, Anadolu Selçuklu Devleti dönemi vakıf eserlerini ve vakıf türlerini vakfiyelerden elde edilen neticeler ışığında inceledik.

Araştırmamızın ikinci bölümünde Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluş döneminden başlamak üzere XIII. yy'ın ikinci yarısına kadar devletin siyasi ve sosyal hareketlerini; sultanların faaliyetlerini inceledik.

Araştırmamızın son bölümünde ise günümüze kadar ulaşabilen vakfiye ve tercümelerine yer vererek; özellikle ilk bölümde anlatmaya çalıştığımız vakıf eseri ve vakfiyelerine somut bir örnek oluşturduk.

Bu çalışmanın meydana gelmesinde bilgi, tecrübe ve yardımlarını esirgemeyen değerli danışmanın ve saygı değer hocam Yard. Doç. Dr. Cem Tuysuz'a; destekleri için sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

DENİZ ERDAĞI

Kars 2011

GİRİŞ

İlkçağlarda devlet, sadece sınırlı bir halk kesimine, yani politikacılara, komutanlara, filozof ve sanatçılara hizmet eden; onların çıkarlarını koruyan bir kurum niteliğindedir. Sosyal sorunlar da sınıf kavramı ön planda tutuluyordu. Ortaçağa gelindiğinde ise, Hıristiyanlığın hızla yayılması, dini inanışın da etkisi ile sosyal devlet anlayışı da yayılmaya başladı.

VII. yy.'da, İslamiyet'in doğuşu ile Müslüman devletlerde de sosyal devlet anlayışına yatkın uygulamalar başladı. İslam'da Devlet, halkı kendisine tebaa olarak kabul edip onlar üzerinde hüküm süren bir kuruluş değil, halka hizmet götüren, ayırım gözetmeksizin halkın refah ve mutluluğu için çalışan bir kuruluştur. İslam dininin temelinde var olan insani değerler, yardımlaşma isteği, hayırseverlik içgüdüleri ve devletin sosyal devlet inancı bir araya gelince; İslam devletlerinde vakıf anlayışı doğmuştur. Bu anlayış manevi güdülerle doğmuş, vakıflar kurulması yolu ile medeniyetin ilerlemesine de vesile olmuştur. Devlet büyükleri ile başlayan vakıf kurma hareketi zamanla maddi durumu iyi olanlar arasında da yayılmaya başlamıştır. İslam dininin yardımlaşma ile ilgili emir ve prensiplerinden doğan vakıf sistemi, sosyal ve ekonomik hayat üzerinde büyük etkiler bırakmış ve şifahaneler, medreseler, kervansaraylar gibi birçok hizmet tesisi kurulmuş, bu yolla devlet bir yandan tıp, ilim, ticaret gibi alanlarda gelişmeler kaydederken diğer yandan da imarı ve şehirleşmeyi sağlamıştır.

Araştırmamız, Anadolu Selçuklu Devleti vakıf eserleri ve vakfiyeleri üzerinedir. İmkanlarımız dahilinde Anadolu Selçuklu Devleti'ni sultanlarının fetih siyasetlerini, kuruluş aşamasından başlayarak, XIII. yy 'ın ilk çeyreğine kadar olan dönemi ve bu dönemin yapısını, vakıflarını ve vakfiyelerini araştırdık. Vakıfların Anadolu'ya yerleşen Türklerin yerleşmelerindeki önemi, İslam anlayışının vakıf anlayışına etkisi, vakıf kurucuları ve vakıfların işleyişi gibi konularda tespitler yapmak sureti ile dönemin vakıflarını inceledik. Bu tespitleri yaparken vakıf senedi mahiyetinde olan vakfiyelerden büyük ölçüde faydalandık. Vakfiye kayıtları ile dönemin vakıf anlayışı, vakıf kurma, vakfın devamlılığı ve işleyişi gibi konularda tarihe ışık tutarken dönemin sosyal, kültürel, ekonomik yapısı, imar durumu ve hatta toplumun nüfus yapısı, dini değerleri hakkında da sonuçlar elde edebilmemiz açısından büyük öneme sahiptir. Bu nedenle her bir vakıf eseri ve vakfiyeleri, bir

anlamda geçmişin geleceğe bıraktığı, geçmişini anlamamıza yardımcı olabilecek birer mesajdır. Bu eserler ve vakfiyeler üzerine yapılacak her çalışma, birçok anlamda dönemin yapısı konusunda bilgi edinmemizi sağlayacaktır.

I.BÖLÜM

1. VAKIF

Maddi bir karşılık beklemeden başkalarına yardım etmek gibi bir düşüncenin ürünü olan vakıf müessesesi, yüzyıllardan beri İslam ülkelerinde sosyal ve ekonomik hayat üzerinde önemli rol üstlenen dini ve hukuki bir müessesedir. İnsan fitratında var olan yardımlaşma hissi, dini emir ve hükümlerle birleşince daha da kuvvetlenir. İslam ülkelerinde vakıfların asırlarca büyük bir görev icra etmesinin sebebini de bu dini histe aramak gerekir.“ İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olan, malın en hayırlısı Allah yolunda harcanan, vakfın en hayırlısı da insanların en çok duydukları ihtiyacı karşılayandır” prensibini ilke edinen Müslümanlar bu yolda birbirleri ile adeta yarış içerisinde vakıf eserler kurmuşlardır.¹

Anlam olarak vakıf kelimesine farklı manalar yüklenmiştir. Bu anlamların tamamı birbirine çok benzemekte, hemen hemen aynı içeriği taşımaktadır. Örneğin;

1. Bir mülkün menfaatini halka tahsis edip, aynını Allah'ın mülkü hükmü olarak temlik ve temellükten müebbeden men etmektir.²
2. Menafii insanlara ait olur vechi ile bir aynını Allah'ın mülkü hükmünde olmak üzere temlik ve temellü etmektir.³

Örnek olarak verilen bu açıklamalara bakıldığında, vakıflar sadece Allah rızasını kazanmak için zengin kimseler tarafından kurulan ve menfaati tamamıyla ihtiyaç içinde bulunan kimseler yararına kullanılan müesseselerdir. Vakıf müessesesini kuran kimse, daha önce sahip olduğu mülkü tamamıyla elinden çıkarmıştır.

Vakıflar farklı amaçlar için kurulmuştur. Her vâkıf, iradesinin devam etmesini, çaba ve emek ile kazanılmış mülk üzerinde ölümünden sonra dahi tasarruf sahibi olmak istemiştir.

Vakıf işleminin meydana gelebilmesi için bazı önemli şartların bulunması gerekmektedir. Vakfın, vakfeden tarafından yapıldığını gösteren ifadelerin bilinmesi de önemli husulardandır. Örneğin; ‘malımı vakfettim, hapsedtim, tasadduk ettim’ veya’’ sadaka-yi müebbede ile sadaka ettim’’ gibi vakfa işaret eden sözler vakfın rüknundan sayılır.⁴ Ancak vakfın kuruluşu için aranan şartlar kesin

¹ KAZICI ,Ziya, İslami ve Sosyal Açından Vakıflar, İstanbul, Marifet Yayınları, 1985, s.9

² BERKİ,Alî Himmet, ‘‘Vakıflar’’, Ankara, Vakıflar Dergisi, 1940, s.40

³ BİLMEN , Ömer Nasuhi, Hukuk-i İslamiye ve İslahat-ı Fıkhiye Kamusu, İstanbul,I-VIII, Bilmen Yayınevi, 1965,C. IV, s.284

⁴ KAZICI, İslami ve Sosyal Açından Vakıflar, s. 34

çizgilerle birbirlerinden ayrılmazlar, bu konuda vakıfta aranan şartlar ve vakf edilen malda aranan şartlar olmak üzere ele alınabilir.

1.1. Vakfın Tarihçesi

Türk-İslam aleminde sosyal ve ekonomik hayat üzerinde büyük etkisi ve önemi olan vakıfların ilk olarak ne zaman kurulduğuna dair kesin bilgiler olmasa da uzun bir geçmişe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Tarihi rivayetlere ve günümüze kadar gelen eserlere dayanılarak dünyadaki ilk vakfın dini amaçlarla ortaya çıktığı ve zamanla insani, medeni ve içtimai olarak belli bölümlere ayrıldığı görülmektedir.⁵

İslam, iyilik ve mali yardımlaşma gibi önemli konuları kapsamaktadır. Vakıf müessesesi ise insan fıtratına uygun olarak maddi ve manevi ihtiyaçların giderilmesi için ortaya çıkmıştır. Dinlerin hedefleri arasında bu ihtiyaçların giderilmesi önemli bir yer tuttuğu için vakıfların kurulmasına da dini amaçlarla başlamıştır demek mümkündür. Kur-an'ı Kerim'de vakıf kelimesi geçmemekle birlikte bu anlama gelebilecek ve buna eş anlamlı pek çok kelime vardır. İnfak (Allah yolunda mal harcamak), sadaka vermek, karz-ı hasen (gönül hoşluğuyla ödünç verme), ihsan, yararlı iş, hayrat yapmakta yarışmak, it'am (fakiri beslemek), in'am (nimet verme), misafire ikram edilmesi, yoksul-düşkün ve yetimin gözetilmesi, ilme önem verilmesi gibi başkalarına yardım etmeyi teşvik eden pek çok ayet mevcuttur.⁶ Vakfın İslami kaynaklarından bir diğeri de hadislerdir. Bu hadislerden en çok bilineni ise "İnsanoğlu öldüğü zaman amelleri kesilir ancak devam eden sadaka (sadaka-i cariye), faydalanılan ilim ve kendisine dua eden evlat bırakanların ki kesilmez." İslam Hukukçuları tarafından sadaka-i cariye, vakıf olarak tefsir edilmiştir. Hz. Peygamber de kendisine ait hurma bahçesini vakfederek vakıf hizmeti gerçekleştirmiştir. Hz. Peygamber'in vakıf yapması ahabının ve sonra gelenlerin de O'nu takip etmesini sağlamıştır.⁷ İslam'daki yardımlaşma ilkesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan vakıflar İslam ülkelerinin neredeyse tamamında çok sayıda hizmet vermişlerdir.

İslam dinini kabul etmelerinden sonra Türklerin ekonomik ve sosyal hayatlarında yüzyıllar boyu etkili rol oynamış bulunan vakıf kurumu, sadece fakir ve yoksullara yardım etmek gibi bir çerçevede kalmamış, aynı zamanda fikir, kültür, uygarlık, estetik, sanat ve eğitim-öğretim boyutunun yanı sıra mimarlık, bayındırlık, şehircilik anlayışı üzerinde de derin izler bırakmıştır.⁸

⁵ ŞEŞEN, Ramazan, İslam Ansiklopedisi, "Vakıflar Maddesi", I-XIII, İstanbul, MEB Basımevi, 1993, s. 156

⁶ Kur-an'ı Kerim, Bknz; Al-i İmran 3/92, . Nisa, 4/2, 114, Bakara 2/148, Mü'minun 23/61

⁷ KAZICI, İslami ve Sosyal açıdan Vakıflar, s.52

⁸ BAYYİĞİT, Mehmet, "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Kurumu Olarak Vakıflar", Konya, 1999, s.61 (Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü ve Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğünce 17. Vakıf Haftası Sebebiyle Düzenlenen Panel Konuşması)

Emeviler ve Abbasiler döneminde vakıflar büyük gelişme göstermiş, çok önemli tesisler meydana gelmiştir. Abbasiler döneminde vakıfların idaresi için “Vakıflar Nezareti” adında bütün vakıfları kontrol eden ve onların bir nizama bağlanmasını sağlayan bir teşkilat kurulmuştur. Abbasi halifeliği döneminde İslâm camiası siyasi parçalanma yaşamış ve Büyük Selçuklu Devleti kurulmuştur.⁹ Doğu Müslümanlarının Türk hâkimiyetine girmesi ile vakıf müesseseleri büyümüştür. Büyük bir mali güce sahip olan Selçuklu sultanları, şehzadeleri, devlet adamları ile ülkenin ileri gelen zenginleri çok sayıda vâkıf tesis etmeye başlamışlardır.¹⁰

Tarihçesi ve ilk defa ne zaman kurulduğu konusunda farklı değerlendirmelerin yapıldığı vakıf müessesesinin serüveni Türk-İslam tarihinde ilk defa Karahanlılar döneminde ve Karahanlı Emiri Ebu İshak İbrahim b. Nasr Tamgaç Buğra Han tarafından kurulan eserle başlamıştır. Tamgaç Buğra Han bir vakıf medrese tesis etmiştir. Bu vakfın dikkat çeken özelliği Selçuklu Veziri Nizamülmülk’ün 1067’de Bağdat’ta kurduğu ve yine bir vakıf medrese olan Bağdat Nizamiye Medresesi’nden önce kurulmuş olmasıdır.¹¹

Selçuklulardan sonra Harzemşahlar, Atabeyler, Eyyübiler, Mısır, Suriye Memlûkleri ile Anadolu Selçuklu sülaleleri, hakim oldukları yerlerde mali güçlerinin yettiği kadarıyla vakıf müesseselerinin kurulmasına ve devamlılığına önem vermişlerdir.¹²

Anadolu Selçuklu Devleti’nin devamı olarak Osmanlılar, vakıf teşkilatlanmalarını sürdürmüşlerdir.¹³

Hükümdarlar, anlayışları ve davranışları ile halka örnek olmuşlar ve halkı da teşvik etmişlerdir.¹⁴ Birçok kimse sultanların vakıflarını örnek alarak yeni vakıflar kurmuşlardır. Vakıf kurmada sevap ve Allah rızasını kazanma gibi dini sebepler de önemli rol oynamıştır. Bu da yeni vakıfların tesisi için teşvik edici bir sebep olmuştur. İslam dünyasında büyük tesisler yapmaya güçleri yetmeyenler ise benimsenmiş olan hayır müesseselerinden faydalanmışlardır. Yüzlerce kadın, geliri azalmış bir vakıf tesisine ufakta olsa bir gelir kaynağı sağlamak için evlerini, bahçelerini, tarla ve ziynet eşyalarını bu vakıflara bağışlamışlardır.¹⁵

İslam hukukçuları vakfın menşei üzerinde fazla durmamış, ayet ve hadislerle sabit görülen bu konunun kaynağını araştırma ihtiyacı duymamışlardır. İmam Şafî; ‘İslam’dan önce Arabistan’da

⁹ KAZICI, İslami ve Sosyal Açından Vakıflar, s.54

¹⁰ UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal, Ankara, TTK, 1988, s.10

¹¹ BERKİ, ” Vakıflar”, s. 43

¹² KAZICI, İslami ve Sosyal Açından Vakıflar, s.55

¹³ Ziya KAZICI -Mehmet ŞEKER, İslam- Türk Medeniyeti Tarihi, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1981, s.49

¹⁴ KAZICI, İslami ve Sosyal Açından Vakıflar, s.55

¹⁵ KAZICI –ŞEKER, İslam- Türk Medeniyeti Tarihi, s.248

vakıf yoktur” demekle vakfın tamamen İslami bir kaynaktan geldiğini belirtmek istemiştir. Ancak Cahiliye Devri’nde sevap kazanmak için değil sadece şan şöhret kazanmak için Kâbe ve zemzem için vakıflar yapıldığı bilinmektedir. Bu yüzden İmam Şafii’nin “Cahiliye Devri’nde vakıf yapılmamıştır” demesi daha önceki peygamberlerin vakıf yapmadıkları anlamına gelmez. Çünkü Hz.İbrahim’in vakfi bilinmektedir.¹⁶

İslam dünyasında vakıfların bu şekilde gelişip yer etmesi birçok kimseyi bu konuda araştırma yapmaya ve onlara bir kaynak bulmaya zorlamıştır. Görüş bildiren İslam hukukçularını şöyle sıralamaktadır:

a) İdealist (İslami Nazariye) M.Belin, M.de Nauphal, hatta Mercier Clavel, M.Zeis, Sauteyra et Cherbonneau gibi müellifler, İslam hukukçularının klasik telkinlerine sadık kalarak vakfi tamamıyla İslami mahiyette bir müessese olarak ve doğrudan doğruya İslami menşeden gelmiş olduğunu varsayarlar.

b) Aksü’l-amel Nazariyesi: Mouradja d’ohsson, Robe, Marcel Morand gibi müelliflerin ileri sürdükleri bu nazariyeye göre, vakıf müesseselerinden adi vakıflar (aile vakıfları) eski Arap örfünün, Müslümanlığın koyduğu yeni veraset hükümlerine karşı bir aksü’l-amelinden doğmuştur. Arap hayatında İslamiyet’ten evvel kadınların ve kız çocuklarının içtimai ve hukuki vaziyetleri çok kötü seviyelerdedir. İslam dini kadının bu vaziyetini onun da verasete ehil olduğu hükmünü şeri kanunlar içerisinde koyarak, asırlardan beri sürüp gelen bir geleneğe karşı İslam dininin aldığı bu vaziyet Arapları doğrudan doğruya değil fakat kaçamaklı yoldan bir aksü’l amel yaratmaya mecbur etmiştir. Bunun sonucunda aile vakıfları ortaya çıkmıştır. Bu usül sayesinde bir ailede vakıf tesisi suretiyle kız çocukları da mirastan pay almış oluyordu. İslam hukukçuları miras hakkındaki Kur’an hükümlerini fiilen hiçe indiren bu usül karşısında, şiddetli itirazlarda bulunmuşlar, hatta Malikiler vakıf sisteminde buna engel olacak hükümler koymuşlardır.

c) Devlet Mefaati Nazariyesi: Sadece Zeys ve bilhassa Van Berchen tarafından ileri sürülen bu nazariyeye göre, Peygamberin vefatından sonra vakfın asıl kaynağı feyyillerin mülkiyeti üzerinde yapılan değişikliklerde aranmalıdır. Peygamber hayatta iken zaptedilen mülkler ve topraklardaki ıstılahtara feyy denir. Hukuken bu toprakların idaresi Peygamber’e aitti. Peygamberin vefatıyla varisleri toprakların idaresini istemişlerdir. Ancak bu talepler kabul edilmeyerek bu servetin İslam ümmetine ait olduğu ve Beytü’l-malca vakfedildiği ileri sürülmüştür. Bu sayede topraklar korunmuştur. Kısaca işgal edilen topraklar vakıflara bırakılmış oluyordu. Hz.Muhammed’in halefleri bu arazilerin idaresinden sorumlu olmuşlardır fakat hiçbir mülkiyet hakkına sahip olmamışlardır.

¹⁶ KAZICI, İslami ve Sosyal Açıdan Vakıflar, s.56

d) Roma Hukuku Menşe’i Nazariyesi: İtalyan hukukçusu Gattesehi İslam vakfının, Roma hukukundan alındığını ilk olarak ileri süren kimsedir. Buna göre; Müslümanlar vakıf müessesesini, eskiden Roma’ya tabi olan topraklardaki yerli halktan görüp Roma’dan almışlardır. Vakıf müessesesinin tabi olduğu hukuki şartlar, Roma hukukunda Res Sacroe (kutsal mallar) ların tabi olduğu şartlardan alınmıştır.

Hiçbir taraftar bulamayan bu nazariye, Fransız hukukçusu Marcel Morand tarafından tenkid edilmiştir. Her şeyden önce, Roma hukukunda Sacroe’lere ait kuralların, İslam vakfı ile hiçbir ilgisi ve benzerliği yoktur. Res Sacroe’lar mabed ve ayine mahsus maddi eşyalardır. Bunda ‘‘fayda getirecek mülk’’ manası yoktur. Bundan başka Aedes Sacroe’ler yani mabedler bir mala sahip olsalar da onun idaresi mutlaka devlete aitti. Res Sacroe’lar ya bir kanunla, ya bir senato kararıyla sonraki dönemlerde de imparator iradesi ile ya da ruhani reisin kararı ile tahsis edilebirdi. Hâlbuki vakıflar dini ve hayri bir amaca tahsis edilmiş olan mülklerdi. İslam hukukunda vâkıf vakfın idare tarzını da belirlemekte tamamıyla serbestti. Ayrıca İslam hukukunda özellikle malikilerde ferdin şifahi iradesi bile vakıf tesisi için yeterli idi.

e) Bizans Hukuku Menşe’i Nazariyesi: H.Becker ile Marcel Morand gibi bazı hukukçular vakıf müessesesinin hukuki mahiyetinin ilk örneklerinin Bizans’tan aldığı fikrini ileri sürmüşlerdir. İslamdan önceki dönemlerde , Suriye’nin Bizans’a ait olduğu dönemlere ilişkin bazı araştırmalar, Mısır’daki araştırmalar ve Emevi saraylarındaki yüksek mevkiili Hristiyanların Müslümanlara tesir etmiş olabilecekleri delil olarak gösterilmiştir.¹⁷

1.2. Vâkıfta Aranan Şartlar

1- Vakıf sahibi akıl baliğ, reşit ve hür olmalıdır. Aksi takdirde akıl hastası, çok yaşlı ve küçük yaştaki kişilerin yapacağı vakıflar sahih vâkıf sıfatı taşımazlar.

2- Vâkıf, borçtan dolayı kısıtlı olmamalıdır.

3- Vâkıfın, vakfa rızası bulunmalıdır. Bu bakımdan herhangi zorlama ile yapılan vakıf sahih olmaz.

4- Vâkıf vakfettiği şeyi hayır ve sevap kazanmak amacıyla vakfetmelidir. Buradaki amaç Allah rızası ve toplumun menfaatleridir.¹⁸

1.3. Vakfedilen Mallarda Aranan Şartlar

¹⁷ KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuat , Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi, İstanbul, Ötüken Yayınları, 1983,s.358–367

¹⁸ BERKİ, Vakıflar, s.46-66

1- Vakfedilen mal vakıf anında vâkıfın mülkü olmalıdır. Vâkıf kendi mülkü olmayan bir şeyi vakfedemez.

2- Vakfedilen malın borcu olmamalıdır.

3- Vakf olunacak malın ev, dükkân, tarla gibi gelir getiren mülk sıfatında olması şarttır.

4- Vakıfta muhayyerlik şartı bulunmamalıdır.

5- Vakfedilecek bina, ağaçlar ve arazi kullanılabilir durumda olmalıdır.

6- Vakfa fayda sağlayacak yer ve istifade edecek olanlar belli olmalıdır.¹⁹

Tarihi bir müessese olan vakıfların hukukilik kazanması için hem vakfi kuranın hem de vakfedilen malın bazı şartlara sahip olması gerekmektedir. Bu şartlardan birinin eksik olması veya hiç olmaması vakfın kurulması için engeldir.

Bu şartlara sahip olan bir kimse vakfi üç şekilde kurabilir:

a) Tescil Suretiyle Kurulan Vakıflar: Vâkıf, kadıya müracaat ederek vakıf kurmak istediğini bildirir. Bunun üzerine kadı gerekli şartların sağlanıp sağlanmadığını araştırır, şayet bu araştırma sonucu olumlu bir sonuç alınırsa o zaman şahitlerin huzurunda ve onların da onayı ile vakfi karara bağlayıp tescil eder. Müslüman olmayanlar tarafından tesis edilenler dahil bütün vakıfların, şer’i mahkemelerde tescili şart olduğundan muhtelif vilayet mahkemeleri arşivlerinin incelenmesi suretiyle tesis edilen vakıfların sayısı, gayesi ve karakteri hakkında bilgi edinmek mümkündür.

b) Vasiyet Yoluyla Kurulan Vakıflar: Vakfi yapan şahsın ölmeden önce bıraktığı vasiyeti üzerine kurulan vakıflardır. Eğer vakıf eden kimsenin mirasçıları yoksa tamamı ; varsa, üçte bir vasiyet suretiyle vakfedebilir. Ölümünden sonra vasiyeti üzerine mülkiyeti vakfedilir.

c) Fiil ve Hareketle Kurulan Vakıflar: Bir kimse mülkü olan bir arsa üzerine camii inşa ettirir, ezan okutturur, cemaatin camide namaz kılmalarına müsaade ederse ve kendisi de bu camii içerisinde namaz kılsa bu camii, vakf’ı lazım suretiyle vakıf olur artık bundan dönüş mümkün olmaz.²⁰

Vakıfların İslam’daki durumuna geçmeden önce vakfi, vakfın kurulduğunu gösteren ve vakıf senedi denilen vakfiyede açıklamalıyız:

¹⁹ KAZICI, İslami ve Sosyal Açıdan Vakıflar, s.50

²⁰ FİRUZAN, Selçuk , Vakıflar Dergisi, IV. C, 1965, s.36

Gerekli şartlara sahip olan bir kimse tarafından ve bu şartlar sağlandıktan sonra kurulan bir vakfın, genellikle vâkıfı tarafından hazırlanmış nizamnamesine ‘vakfiyye’(hücret) denir.²¹ Vakfiyeler, devrinin önemli vesikalarıdır. Tarih boyunca vakfiyeler taş, deri ve kağıt gibi yazı için elverişli olan malzemelerin üzerine yazılarak günümüze kadar gelmiştir. Kadı tarafından tescil edilen vakfiyeler; kâğıt, parşömen tomarlara ya da hacmi bir ile dört yüz sayfa arasında değişen defterlere yazılmıştır. Bunlar kadılık siciline işlendikten sonra kesinleşirdi.²²

Vakfın tesisi ve işleyişi konusunda hüküm, şart ve kaideleri içeren vakfiye hukuki bir vesikadır. Vakfın konusu bir bina ise, bazen vakfiyenin özeti bu binanın duvarlarından birine kazınırdı. Örneğin Türkçe ilk vakfiye olan Germiyanoglu II. Yakup Bey vakfiyesinin taş üzerine yazıldığı bilinmektedir.²³

Tarihi açıdan bakıldığı zaman vakfiyeler büyük önem taşımaktadırlar. Çünkü vakıflar bir milletin hayat ve kültürüne ait olaylarla ilgili önemli bilgiler vermektedir. Vakfiyeler; vakıfların nasıl idare edildiğine ve kimlerin vakıf gelirlerinden faydalandığına dair bilgi veren yazılı belgelerdir. Vakfiyelerde Allah’a hamd ve sena, Resulü’ne salat ve selamdan sonra hayır yapmaya teşvik edici, sadakanın sevabından bahsedici ayet ve hadislerle de yer verilir. Bazen konuyu daha da cazip hale getirmek ve okuyucuya daha bir şevk vermek bakımından hadis ve ayetler şiirlerle de desteklenir.²⁴

Vakfiyelerde özellikle şu hususlar yer alır:

- 1- Vakfolunan malların neler olduğu.
- 2- Vakfolunan bu malların nasıl idare edileceği.
- 3- Vakıf gelirlerinin nerelere ve kimlere sarf edileceği.

4- Vakfın kimler tarafından idare edileceği, müessesede kaç kişinin çalışacağı, çalışanlara ne kadar ücret ödeneceği, bu ücretlerin hangi gelirlerden elde edileceği, eşyanın fiyatı vs. gibi konular hakkında ayrıntılı bilgi verilir.²⁵

Vakfiyenin son bölümünde hakimin, vakfın sıhhat ve lüzümüne dair olan hükmü ile tarih yazılır ve son kısmında hakim veya hakimlerin mührü bulunur.²⁶

²¹ KAZICI,Ziya, İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, İstanbul, Marmara İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, s.275

²² KAZICI, İslami ve Sosyal Açıdan Vakıflar, s.55

²³ SÜMER, Faruk, Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı, Ankara, MEB. Basımevi, 1977, s. 15

²⁴ KONYALI, İ.Hakkı, “Kanuni Sultan Süleyman’ın annesi Hafza Sultanın Vakfiyesi ve Manisa’da ki Hayır Eserleri”, Vakıflar Dergisi, s.VIII, s.47

²⁵ BERKİ, İstilah Ve Tabirler, Ankara s.57

Vakfiye ebat bakımından ister büyük ister küçük olsun, içindekiler mahiyet bakımından üç ana bölümden oluşur. Bölümler şu şekildedir:

a) Giriş (Dibace): Vâkıfın, ayet ve hadislerle kuvvetlendirilerek vakfın kuruluş amacını anlattığı bölümdür.

b) Vakfın Hizmet Şartları: Vakfın gelir kaynaklarını ve masraf yerlerini gösteren bu bölüm vakfiyenin en uzun kısmıdır.

c) Sonuç: Bu bölümde vakfın şeriata uygun olup olmadığı belirtilerek hiç kimsenin bu vakfa müdahale edemeyeceği anlatılır, bu bölümden sonra şahitlerin imzalarının bulunduğu bir bölüm yer alır.²⁷

1.4. Vakıfların İdaresi

İslam dünyasında dini, iktisadi ve içtimai hayatın vazgeçilmez unsuru olarak kabul edilen vakıfların iyi bir şekilde idare edilebilmesi için çeşitli tedbirler alınmıştır. Nitekim her vakfın bir vakfiyesi bulunması, vakfiyedeki şartların ‘nass’ gibi kabul edilmesi, vakfiyelerin kadı mahkemelerinde tescil ettirilmesi ve ayrıca bunları idare için birer nazırın tayin edilmesi bu tedbirler arasındadır.²⁸

İdari yönden üç gruba ayırabileceğimiz bu vakıfların idare şekline göre aldıkları isimler şöyledir:

a) Ahbas-ı Mebrure: Şer’i vakıflar da denilmektedir. Bu vakıfların idaresi Devaddar’a aittir. Bu kişi merkez idarenin yüksek ricalinden biridir. Emri altında bir divan teşkilatı da bulunmaktadır.

b) Evkaf-ı Hükmiyye: Mekke ile Medine gelirleri ile müslüman esirlerin, müslüman olmayanlardan satın alınması amacı için kurulan hayır vakıflarıdır.²⁹

c) Evkaf-ı Ehliyye:Aile vakıflarıdır. Vâkıfın ailesi tarafından ya da hükümdar tarafından tayin edilen bir nazır ile idare edilen vakıflardır.³⁰

Anadolu Selçukluları döneminde de vakıf sistemi, önceki dönem vakıflarından farksızdır.³¹

²⁶ BERKİ, Ali Himmet, ‘‘Vakıflara Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tabirler Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları’’, 1966, s. 57

²⁷ KAZICI, İslami ve Sosyal Açıdan Vakıflar, s.41

²⁸ KAZICI, İslami ve Sosyal Açıdan Vakıflar, s.69–71

²⁹ KAZICI- ŞEKER, İslam - Türk Medeniyeti Tarihi, s.258

³⁰ YEDİYILDIZ, Bahaeddin, ‘‘XVIII Asırda Türk Vakıf Teşkilatı, Tarih Enstitüsü Dergisi 1981, S.XII, s.179

1.5. Vakıfların Hizmet Sahaları

Vakıflar, sadaka-i cariye denilen hayır çeşitlerinin başında gelmektedirler. Bu bakımdan İslam dünyasının hemen her yerinde rastladığımız vakıfların yardım etmediği bir saha düşünülemez. Dünyanın her zaman ve her yerinde görülebilen yoksulların sıkıntılarını gideren, köprüler, çeşmeler, su bentleri, cami, hamam vs. gibi daha nice hizmetleri yerine getiren bu müesseselerin pek çok çeşidi bulunmaktadır. Vakıflar toplumun hayır ve iyiliğine yönelik olarak bir sigorta teşkilatı gibi hizmet vermişlerdir ve karşılıksız bir kısım hizmetleri de yerine getirmişlerdir. Fakirlere, dullara, öksüzlere, borçlulara para yardımı yapmak; gündelik ihtiyaçlarını karşılamak üzere para yardımı yapan hayırseverler de vardı.³²

Vakıflar hizmet sahalarına göre aşağıdaki şekilde sınıflandırabiliriz:

- Dini Saha İlgili Vakıflar: Cami, tekke, mescit ve namazgah gibi.
- Eğitimle İlgili Vakıflar: Mektep, medrese, kütüphane, darü'l hadis gibi.
- Sivil ve Askeri Saha İle İlgili Vakıflar: Kışla, saray, tophane, bahçe, silah evleri, kale gibi.
- İktisadi Saha İle İlgili Vakıflar: Çarşı, dükkân, bedesten, han, kapan gibi.
- Sosyal Saha İle İlgili Vakıflar: Hastane, daru'ş-şifa, kervansaray, imaret, darü'l-aceze, çocuk emzirme evi gibi.
- Su Tesisleri İle İlgili Vakıflar: Çeşme, sebil, su yolları, su bentleri, hamamlar gibi.³³

Vakıflarca kurulan tesislerde görev yapanlara da yüksek ücretler ödenerek memlekette birçok iş sahası açılmıştır.³⁴

1.6. Çeşitlerine Göre Vakıflar

1.6.1. Cami

Tamamen vakıflara bağlı olan camiler, yapı olarak dini eserlerin başında gelmiştir. İbadet, eğitim, yargı ve şura gibi toplantıların yeri olarak inşa edilen camilerin verdikleri hizmet oldukça büyüktür. Camiler sadece ibadet yönünde değil pek çok bakımdan da halka hizmet etmiştir. Camilerde

³¹ ÇETİN, Osman , Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu'da İslamiyetin Yayılışı, İstanbul, Marifet Yayınevi, 1981, s. 152

³² KESİKOĞLU, Osman, "Bütün Yönleriyle Vakıflar", Vakıflar Dergisi, 1973, S.X, s.109

³³ KAZICI, İslami ve Sosyal Açından Vakıflar, s.43

³⁴ YEDİYILDIZ, "Vakıf Müessesinin XVIII Asır Türk Toplumunda ki Rolü", Vakıflar Dergisi, 1982, S XIV, s.1-13

görev yapanlar itibar sahibi kimselerdir ve görev yapan imamlar mahallelerin düzeninden, halk arasındaki barıştan sorumlu da olmuşlardır.³⁵

1.6.2. Tekke

İslam kültür tarihinde önemli yeri bulunan müesseselerden biri de tekkelerdir. Tasavvuf düşüncesinin, anlayış ve terbiyesinin işlendiği, derinleştirildiği ve halka takdim edildiği tekkeye; zaviye, hankah ve dergâh gibi isimler de verilmektedir.³⁶ İlk tekkenin kurulmasından sonra her yere yayılan ve daha sonra kurulan Müslüman devletlerin kuruluş faaliyetlerinde önemli rol oynayan tekkeler, Türklerin Anadolu'ya gelip yerleşmesinde, Anadolu'nun İslamlaştırılmasında, köylerin gelişmesinde büyük ölçüde rol oynamışlardır³⁷. Aynı zamanda tekke ve zaviyelerin bir kısmı devlet tarafından özellikle yolculuk için tehlikeli olan yerlerde tesis edilmiştir. Bu açıdan dağlarda ve geçitlerde tesis edilen tekkeler askeri sevk ve idareyi kolaylaştırmak, ticarete engel olabilecek eşkıya gibi kimselere engel olmak için karakol vazifesi de görmüşlerdir. Tamamen vakıflara bağlı bulunan bu müesseseleri her yerleşim merkezinde görmek mümkündür.³⁸

1.6.3. İmaret

Bir şehir veya kasabanın özünü teşkileden ve külliye diyebileceğimiz bu müessesenin içine; cami, mektep, hamam, kütüphane, kervansaray vs. gibi insanlara faydalı olan tesisler girmektedir³⁹. İmaret, aşevi anlamına da gelmektedir.⁴⁰

Toplumun ekonomik ve sosyal hayatında önemli rolü olan imaretlerin temeli vakıf sistemine dayanmaktadır. İmaretler medrese talebesi, yoksul halk ve yolcular için büyük hizmetler verdiği gibi yüzyıllarca birçok kişiye de iş imkânı sağlayan yerler olmuştur.⁴¹

1.6.4. Medrese

Medrese ders okunacak yer ve ders okutulan bina anlamına gelmektedir. Medreselerde öğrencilere ders veren kimselere müderris denilmektedir⁴². İslam dünyası için eğitim ve öğretim faaliyetleri en önemli konulardandır. Toplumu ıslah etmek ve topluma gereken biçimi vermek için bir eğitim sistemi ve programının geliştirilmesi gerekmektedir. İslam eğitim ve kültür hayatında büyük

³⁵ KAZICI, İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, s.294

³⁶ KAZICI, İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, s.295

³⁷ AKDAĞ, Mustafa Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi, İstanbul, Cem Yayınevi, 1974, s.28

³⁸ AKDAĞ, Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi, s.28

³⁹ ENGİN, Osman Nuri, Türk Şehirlerine İmaret Sistemi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, 1939, s.19

⁴⁰ KAZICI, İslami ve Sosyal Açısından Vakıflar, s.116

⁴¹ KAZICI, İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, s.299

⁴² ŞEMSEDDİN SAMİ, Kamus-ı Türk-i, İstanbul, Kapı Yayınları, 2009, Cilt II, s.313

rolü bulunan medreseler, vakıflarca idare edildikleri için medrese binalarına müessesinin mali durumuna göre imaret, kütüphane, hamam gibi diğer müesseseler de ilave edilebilmekte idi. Bu sistemin bir de vakfiyesi bulunurdu ve vakfın şartlarına göre idare edilirdi. Bir medresenin nasıl işleyeceği, çalışanlarının ve müderrislerinin ücretleri vakfiyesinde kararlaştırılmakta idi.⁴³

1.6.5. Kervansaray

Müslüman toplumların meydana getirdiği hayır ve sosyal kurumların başında bulunan müesseselerden biri de kervansaraylardır.⁴⁴

Din, dil, ırk ayrımı yapmadan herkese hizmet vermeyi görev bilen bu müesseseler uzaktan bakınca bir kaleyi andırırlar. Bu müesseseler İslam dünyasında daha önceden kurulan ribatların devamı niteliğindedir.⁴⁵ Bundan dolayı Selçuklu devrine ait vakfiye, kitabe ve kronik gibi kaynaklarda bunlara ribat da denilmektedir. Aslı Farsça “Karban” olan kervanlar at, katır ve develerle bir memleketten diğerine ticaret eşyası taşıyan kafilelere denilmektedir. Ticaret kafileleri, kendi başına seyahat eden yolcular yolculuklarının akşamında hayvanlarını dinlendirmek, yemleyip sulamak ve tekrar yola hazırlamak için geceyi menzillerde geçirmek zorundaydılar. Tüm bu ihtiyaçları karşılamak için belli mesafedeki aralıklarla inşa edilen bu binalara kervansaray denilmiştir.⁴⁶

İslami yardımlaşma sonucunda ortaya çıkan ve vakıflara bağlı bulunan kervansaraylar iki amaç için inşa edilmiştir.

a) Hudut boylarından başlamak üzere tehlikeli bölgelerde düşmanlardan, eşkıyalardan ve baskınlardan zengin tüccarları korumak için uygun yerlerde kervansaraylar inşa edilmiştir. Güvenliğini sağlamak için de kervansarayların etrafları kalın surlarla çevrilmiştir. Surlar üzerinde kule ve burçlar inşa edilmiştir. Kapıları da demirden yapılan bu kervansaraylarda böylelikle her türlü tehlikeye karşı koruyucu hale getirilmiştir.

b) Yolcuların konakladıkları yada geceledikleri yerlerde onların her türlü ihtiyaçlarını karşılamak ikinci önemli amaçtır. Bu amaçla inşa edilen kervansaraylarda yatakhaneler, aşhaneler, erzak ambarları, ticari eşyalarını koyabilecekleri depolar, yolcuların hayvanları koruyacakları barınaklar, mescitler, hamamlar, hastaneler, eczaneler, nalbantlar ve bütün bunların masraflarını karşılayacak divan ile işlerin idaresi için memurlar mevcuttu. Bu yapıların tamamı vakfa bağlıydı.

⁴³ KAZICI, İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, s.302

⁴⁴ KAZICI, İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, s.302

⁴⁵ TURAN, Osman , Selçuklular ve İslamiyet, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2005, s. 121

⁴⁶ SÖNMEZ, Selami, Ortaçağ Türk-İslam Dünyasında Kervansaraylar, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 2007, Sayı XV, s.283

Kervansarayaya gelen yolcular ister fakir ister zengin olsun bütün ihtiyaçları parasız olarak karşılanırdı. Burada çalışan hizmetlilerin görevlerini de yine vakfiyelerden öğrenmek mümkündür.⁴⁷

Askeri amaçlar dışında yolcuların istirahat, yemek gibi ihtiyaçları için kervansaray inşa etme geleneği İslam aleminde daha çok Türkistan'da gelişme göstermiştir. Selçuklular birçok ananeyi getirmişlerdir. Bu yüzden Anadolu'daki ilk kervansaraylara II. Kılıçaslan (1115–1192) zamanında rastlanmaktadır.⁴⁸ Bu başlangıç olmak üzere Konya ve Kayseri yolu üzerinde birçok kervansaray inşa edilmiştir. Böylelikle kervansaray inşa etme geleneği, Orta Asya'da doğmuş, İran'da gelişmiş ve Anadolu Selçukluları zamanında son şeklini alarak doruk noktasına ulaşmıştır.⁴⁹

Günümüz Türkiye sınırları içinde Selçuklulara ait 112 kervansaray olduğu bilinmektedir.⁵⁰ Selçuklu sultanlarının Karadeniz ve Akdeniz limanlarını fetih etmelerinin ardından buralara tüccar ve sermayedarları sevk etmişler, ticareti teşvik amacı ile ithalat ve ihracat müesseseleri kurmaları için düşük gümrük tarifesi uygulamışlardır. Milletler arası ticari kervanların güvenliği için Selçuklu Devleti'nin kurduğu teşkilat, iktisadi olduğu kadar içtimai ve medeni açıdan da büyük önem taşımaktadır. Devlet kervan kabileleri başına kervansalar adında bir idareci, rahtar veya tutgavul kumandasında bir muhafız tayin ederek kervanları emniyet altına almıştır. Dünya tarihi açısından önemli bir olay da karalarda eşkıyanın ve komşu devletlerin, denizlerde korsanların tacizine uğrayan tüccarların zararlarının devlet hazinesinden karşılanmasıdır. Bu sistem bir nevi devlet sigortası niteliği taşımaktadır.

Büyük kervansaraylarda hastane, mescit, tabip ve ilaç bulundurulması da medeni ve içtimai teşkilatı anlamak için yeterlidir. Sultanlar ve vezirler tarafından yapılan ve zengin vakıfları bulunan bu kervansaraylarda zengin, fakir, Hristiyan, Müslüman, köle, hür ayrımı yapılmadan bütün yolculara eşit muamele yapılacağı vakfiyelerde belirtilmiştir. Nizamü'l Mülk iyi bir hükümdarın özelliklerinden bahsederken onun ribatlar kurması gerektiği üzerinde de durmuştur. Bu da kervansarayların daha başından itibaren sultan ve hükümdarların himayesi altında olduğunun göstergesidir.⁵¹

⁴⁷ KAZICI, İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, s.52

⁴⁸ CAHEN, Claude, Osmanlılardan Önce Anadolu, Tercüme: Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları İstanbul, 2000, s.120

⁴⁹ KAZICI, İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, s.304–305

⁵⁰ ORHONLU, Cengiz, "Bayrampaşa Kervansarayı", Vakıflar Dergisi, C.X, 1973, s.199

⁵¹ TURAN, Osman, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2008, s.356–357

İdare bakımından kervansaraylar iki bölüme ayrılmaktadır. Büyük bir bölümü vakıflıdır. Bunlar yolculara karşılıksız hizmet vermekmiştir. Diğer bir bölümü de vakfı olmayan bölümdür. Bu bölümde ise konaklayan tüccarlar cüzi bir miktarda para ödeyerek konaklamışlardır.⁵²

1.6.6. Hastahane

Temeli vakıflara dayanan sosyal müesseselerden birisi de hastanelerdir. Daru' ş-şifa, daru-sıhha, daru'l-afiye, bimaristan, bimarhane, daru't-tıp, şifaiye gibi isimlerle adlandırılmaktadırlar. Vakıflara bağlı oldukları için daha sonra gelen Müslüman hükümdarlarca statüleri değiştirilmeyen hastaneler bu sayede uzun süre hizmetlerini yerine getirme imkânı bulmuşlardır. İslam, insan sağlığına önem veren ve tedaviyi emreden bir dindir. Bu amaçla Müslümanlar, hastalara yardım ve tedavi için ellerinden gelen her şeyi yapmışlardır. Bu anlayıştan yola çıkarak kurulan hastanelere gelenleri ayırım gözetilmeksizin tedavi edilmişlerdir.⁵³

Abbasiler döneminde gelişen hastaneler hemen hemen her yerde vakıf olarak ortaya çıkmışlardır. Selçuklular zamanında da gelişmesini sürdüren hastanelerden Şam, Bağdat, Mardin ve Musul'da inşa edilenleri en ünlü olanlarıdır. Anadolu'da Selçuklular ve Osmanlılar tarafından pek çok hastane inşa edilmiştir. Örnek olarak Kayseri'de Gevher Nesibe (1205), Sivas'ta İzzeddin Keykavus (1217), Divriği'de Turan Melik (1228), Bursa'da Yıldırım Beyazıt (1488) hastaneleri gösterilebilir.⁵⁴

1.6.7. Hamam

Vakıflara bağlı önemli müesseselerden biri de hamamlardır.⁵⁵ Anadolu'ya gelen Türklerin beraberinde getirdiği banyo geleneği Roma-Bizans geleneği ile birleşerek, İslamın emrettiği kurallar dâhilinde banyo kültürünü ortaya çıkarmıştır. Arapça "hanım" kökünden gelen hamam; yıkanılan yer anlamına gelmektedir.⁵⁶ Temizlik İslamın önem verdiği belli konulardandır. Bunun için Müslümanlar hamamlar inşa etmişlerdir ve bunların devam ve işlerliliğini sağlamak için gerekli tedbirleri almışlardır. Bu tedbirlerin başında, onların devamlılığını sağlayacak olan vakıflar tesis etmek gelir. Bunun için en uygun çare kendinden sonra da devam edecek olan vakfı kurmaktır. Bu yüzden hamamlarla ilgili bazı düzenlemeleri yapılmasına sebep olmuştur.⁵⁷ Daha sonra da kanunlarla da bu

⁵² KAZICI, İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, s.307

⁵³ TERZİOĞLU, Aslan, "Ortaçağ Türk-İslam Hastaneleri ve Avrupa Tesisleri", Belleten, 1970, Cilt X, s.199

⁵⁴ KAZICI, İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, s.309

⁵⁵ KAZICI, İslami Ve Sosyal Açından Vakıflar, s.144

⁵⁶ BOZOK, Düriye, "Türk Hamamı ve Geleneklerinin Turizmde Uygulanışı", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı XIII, s.67

⁵⁷ KAZICI, İslami ve Sosyal Açından Vakıflar, s. 144

düzenlemelerin uygulanması istenmiştir. Hamamlar tarih boyunca Müslüman toplumun sosyal hayatında varlıklarını sürdüren müesseseler olmuşlardır.⁵⁸

Hamamlar sadece temizlik yeri değil, etrafında küçük ve mütevazı bir ticaret merkezi meydana getirecek kadar önemli müesseselerdir. Selçuklu kervansaraylarının içinde hamamlar da olduğu bilinmektedir.⁵⁹

Osmanlılar döneminde sultan I.Murat döneminde Bursa’da iki hamam inşa edilmiştir ve bu hamamların devamlılığını sağlamak için gelir getiren yerler vakfedilmiştir.⁶⁰

Mimari açıdan bakıldığı zaman genellikle birbirlerine benzeyen yapıda olan bu hamamlar birkaç bölümden oluşur. Camegah (soyunma yeri), soğukluk(kurulanma yeri) ve sıcaklık (yikanma yeri) adı verilen bölümlerdir.⁶¹

1.6.8. Çarşı, Arasta, Bedesten

Geliri imaret ve diğer vakıfların giderlerine harcanmak üzere inşa edilen vakıf çarşılar, üstü örtülü alışveriş yerleridir. Üstü açık olanları da vardır.⁶² Genellikle imaret ve camilerin yakınında bulunurlar. Çarşı farsça dört taraf olan “çar-su” kelimesinden gelmiştir.⁶³ Çarşmayı yapanlar, genellikle dükkânlarını vakfedenlerdi ve bunların geliri ile imaret, medrese ve hastanelerde kalanlara yardımda bulunurlardı.⁶⁴ Arastalar ise çarşılardan farklı değildir.

Arastalar aynı cinsten eşyaların satıldığı dükkânların bulunduğu ve üstü örtülü çarşılarla verilen isimdir. Örneğin kürkçü çarşısına kürkçü arastası da denilebilir. Arastalar büyük cami, imaret, darü’ş-şifa gibi müesseselerin yanında bulunarak gelir getirmişlerdir.⁶⁵

Bedestenler ise ipekli ve diğer kıymetli eşyaların depo edilip satılması için yapılan yerlerdir. Daha sonraki dönemlerde altın, mücevher ve kıymetli taşlar da bedestenlerde satılmaya başlanmıştır. O dönemde banka olmadığı için birçok zengin, kıymetli eşyalarını küçük kasalarda muhafaza ederek bedestendeki dükkânlarla ve bekçilere emanet eder karşılığında da vakfa az bir kira öderlerdi.⁶⁶

1.6.9. Çeşme

⁵⁸ KAZICI, İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, s.310

⁵⁹ KAVAKÇI, Yusuf Ziya, Hisbe Teşkilatı, Ankara, Baylan Matbaası, 1975, s.122

⁶⁰ BOZOK, Türk Hamamı ve Geleneklerinin Turizmde Uygulanışı, s.67

⁶¹ KAVAKÇI, Hisbe Teşkilatı, s.122

⁶² KAZICI, İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, s.313

⁶³ KAZICI, İslami ve Sosyal Açından Vakıflar, s.150

⁶⁴ KAZICI, İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, s.314

⁶⁵ KAZICI, İslami ve Sosyal Açından Vakıflar, s. 151

⁶⁶ ÖZTÜRK, Nazif, “Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar”, Vakıflar Dergisi, 1983, s.1–2

Çeşmeler vakıflara bağlı su tesislerinden meydana getirilmiştir. Müslümanlar suyla ilgili hayır tesisleri kurmak için her hayır tesisinin yanında çeşmeler ve sebiller yaptırmışlardır.

İmaret çevresinde cami, hamam ve diğer tesislerin suya ihtiyaç duydukları yerlerde şadırvan, musluklar ve halka parasız bir şekilde su dağıtacak sebiller yaptırılmıştır. Mimari yapıları çok basittir.⁶⁷

2. ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ VAKIFLARI VE VAKFİYELERİ

Anadolu Selçukluları sosyo ekonomik yapılarını oluştururken İslam devletlerinden aldıkları vakıf anlayışını geliştirerek daha iyi bir vakıf sistemi oluşturmuşlardır. Bu sistem Osmanlı vakıf anlayışına da temel teşkil etmiştir.

Türk toplumunda vakıflar, sosyal yardımlaşma kurumu olarak her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Türkler Anadolu'nun imara ve müesseseleşmeye müsait durumu nedeni ile uygun şartlar ve ortamı bulmuşlar, geleneksel insani değerlerini devam ettirmişlerdir. Anadolu'nun fethi tamamlandıktan sonra yerleşme, müesseseleşme ve imar faaliyetlerini hızla sürmüştür. Anadolu'yu kendi vatanları olarak kabul etmeleri ile bu topraklarda ticaret ve imar faaliyetlerinde gelişmeler görülmüştür. XIII. yy. bu açıdan birçok vakfın kurulduğu asırdır denilebilir.

Genel olarak vakıfların, şahsi servetleri sosyalleştirip, kamu hizmetine sunduğu, sırf ahlaki ve insani vazife anlayışıyla topluma katkı yaptığı, bu anlayışın bir sonucu olarak, Türk-İslam toplumlarında içtimai adaleti sağladığı söylenebilir. Türk İslam kültürünün, hayattaki her türlü olumsuzluğa karşı halkı koruma, asayiş sağlama rolü ve hayırların en hayırlısı vakıf kurmaktır anlayışı nedeni ile vakıf kurma teşvik edilmiştir. Binlerce vakıf eserini ortaya çıkaran hukuki yapı da günün şartlarına uygun olarak geliştirilmiştir.⁶⁸

İslamiyetin yayıldığı yerlerde, Bizans'ın Roma hukukundan esinlenerek kurdukları Suriye ve Mısır irad vakıfları dikkat çekmektedir.⁶⁹ Türkiye Selçukluları'na kaynaklık eden İslam medeniyeti ise, bu seviyede bir vakıf anlayışının ötesine geçerek sosyal ve kültürel yönü ile vakıf anlayışını ele almıştı. Ahlaki ve sosyal ilkeler gereği vakıfların gelişimini diğer medeniyetlerden daha ileriye

⁶⁷ DEMİR, Mustafa , Selçuklu Vakıfları, Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt VII, s.272

⁶⁸ KÖPRÜLÜ, Fuad, İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi, İstanbul, Akçağ Yayınları, İstanbul, 2005, s.360

⁶⁹ KÖPRÜLÜ, İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi , s.360

götürmüştür. Özellikle hayır ve yardım amacı güden vakıfların geniş bir alanda yayılmasında İslam dinin etkisi büyük olmuştur.⁷⁰

İslam medeniyeti içinde vakıflar, Abbasiler ile hukuki bir yapıya kavuşmuştur. Buna bağlı olarak vakıf kurumu Abbasiler döneminde, hızla Türk bölgelerinin içerisine girmiştir⁷¹. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma fikri gelişmiş olan Türklerin, İslam öncesi dönemlerinde dahi örf ve adetlerine göre vakfa benzer tasarruflarda buldukları Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivlerinde bulunan, Uygurlara ait bir vakfiyeden anlaşılmaktadır. Ancak Türk vakıflarının müstakil bir müessese halinde ortaya çıktığı dönem, Büyük Selçuklu Devleti dönemidir.⁷²

Vakıf müessesesi, İran ve Maverâünnehir’de Abbasi hilafetinden ayrılan bağımsız Türk Devletlerin’de de Abbasiler devrindeki yapıya benzer bir yapıda devam etmiştir.⁷³ Selçuklu Devleti’nin kurulması ve şark müslümanlığının Türk hâkimiyeti altına girmesi vakıf kurumunun daha çok gelişmesini sağlamıştır. XI. ve XII. yy.’larda tasavvuf tarikatlarının düzenli bir içtimai teşkilat haline gelmesi, tekke ve zaviyeler giderek çoğalmış ve bu durum vakıfların her tarafta yayılmasını sağlamıştır.⁷⁴

Anadolu’nun fethinden sonra kurulan Selçuklular ve Danişmendler gibi Türk devletlerinde dini mahiyette bir çok vakıf kurulmuştur. Danişmendlilerden Yağıbasan’a ait Sivas’taki medresenin Osmanlılar zamanında yenilenen vakfı, Anadolu’da tespit edilen ilk vakıftır. Danişmedlilerin mirasını devralıp geliştiren Anadolu Selçuklu Devleti, XIII. yy. dan itibaren farklı sahalarda vakıflar kurmuş ve geliştirmişlerdir.⁷⁵

XIII. yy.’da Moğol istilası sonucu İslam memleketlerinde içtimai ve iktisadi düzen bozulmuştur. Bu yapı içinde Pervane Muineddin Süleyman devrinden itibaren Moğollar Anadolu Selçuklu vakıflarını mütevellilerden alıp başka amaçlar için kullanmaya başlamışlardır. Bu nedenle Büyük Selçuklu vakıfları büyük zarar görmüştür. XIV. yy. başlarında ise tahrip olmuş Selçuklu vakıfları Müslüman ve Moğol hükümdarları tarafından tekrar korumaya alınmıştır. Bu dönemde İlhanlı Devleti de Anadolu’da vakıf kurma yoluna gitmiştir. Bu hususta İslam’a giren İlhanlı hükümdarı Ahmet Teküdar’ın, elçi Bahaheddin Rudegerdi ile Şam’a gönderdiği mektupta şöyle ibareler geçmiştir; “Biz İslam dinini seçtik, beldelerin imarı ve Müslümanların korunması için çaba

⁷⁰ KÖPRÜLÜ, Bülent, ‘‘Tarihte Vakıflar’’, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt VIII, Ankara 1951. s.505–506

⁷¹ ÖZTÜRK, ‘‘Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar’’, s.35–36

⁷² AKGÜNDÜZ, Ahmet, İslam Hukuku ve Osmanlı Tatbikatı Araştırmaları, OSAV, Ankara, 1996, s.16-17

⁷³ DEMİR, ‘‘Selçuklu Vakıfları’’, s.273

⁷⁴ KÖPRÜLÜ, İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi, s.375

⁷⁵ DEMİR, ‘‘ Selçuklu Vakıfları’’, s.273

sarf ediyoruz. Bütün ülkede vakıf ürünlerinin vakfedilenlere verilmesi ve vakıf gelirlerinin vakfedenlerin şartlarına uygun olarak hak sahiplerine ulaştırılmasını buyurduk.”⁷⁶ Türkiye Selçuklu vakıfları XIII. yy. sonunda İlhanlı himayesine kavuşarak yok olmaktan kurtulmuşlardır. Gazan Han Selçuklu şehirlerindeki vakıfları tespit ettirerek, imaret vakıflarının gelirlerinden tamga ve divane vergilerini kaldırmıştır. Bu durum Gazan Han devrinden itibaren Anadolu vakıflarının artmasına sebep olmuştur.⁷⁷

XIII. yy. ın ikinci yarısında Moğol hakimiyetinin yerleşmesi vakıf yapılarının ve vakıf sahalarının değişmesine sebep olmuştur. 1243 Köseadağ Savaşı’ndan sonra Anadolu Selçukluları’nda irad ve zürri aile vakıflarında artışlar olmuştur. Bununla beraber kervansaray, han, medrese gibi sosyo-kültürel amaçlara yönelik vakıflarda azalmalar görülmüştür. Bu devirde Moğollar’ın, Türkiye Selçuklu şehirlerinden topladıkları vergilerin ağırlığı, ticari güvenliğin azalması gibi nedenlerle şehirleşmeye ve ekonomik hayata yönelik vakıfların sayıları azalmıştır. Moğol hâkimiyetinde zürri aile vakıflarının artması, emirlerin mal varlıklarını yağmalardan ve ağır vergilerden korumalarına yardımcı olmuştur.⁷⁸

Uç beyliklerinin Bizans topraklarında gerçekleştirdiği fetihler, sınır bölgelerinde Türk vakıflarının çoğalmasına yol açmıştır. Bu devirde hayır vakıflarından başka, aile vakıfları da çoktur. Bunların çoğuna tam ya da kısmi vergi muafiyetleri verilmiştir. Bu aile vakıflarında vakfın yöneticisi, müteveli heyetini teşkil etme hakkına sahiptir. Böylece bu yöneticiler, vakıf mülkiyetini belirli ailelerin elinde tutmuşlardır.⁷⁹

Vakıf kuruluşunun vakıf tarafından belirlenen o kuruluşun çalışma şeklini, yönetimini, kuruluşun amaç ve hizmetlerini, gelirlerini, giderlerini, kuruluşta çalışanların niteliklerini, alacakları ücretleri açıklayan yazılı belgelere “vakfiye”⁸⁰, (bir vakfın şartlarını bildiren resmi senet) ya da “vakıf-name” denir.⁸¹

Vakfiyelerin bir kısmı, önemleri ve uzunlukları göz önünde bulundurularak ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Vakfiyelerin dili Arapça’dır. Vakfiyelerde belli formlar halinde olmasına rağmen yer ve şahıs adlarını teşhisi zor olmuştur. Türkçeleşmemiş özel isimler de mevcuttur. Bu yüzden incelemeler tam anlamıyla yapılamamıştır. Vakfiyelerden seçili olanlar ve yayınlananları genellikle orijinaldir.

⁷⁶ **EKLE**

⁷⁷ KÖPRÜLÜ, İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi, s. 383

⁷⁸ YALÇIN, Aydın , Türkiye İktisat Tarihi, Ankara, Ayyıldız Yayınevi, 1979, s.184

⁷⁹ YALÇIN, Türkiye İktisat Tarihi, s.186

⁸⁰ KAZICI, İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, s.274

⁸¹ KAZICI, İslami ve Sosyal Açından Vakıflar, s.58

Anadolu Selçukluları ve beylikler dönemi vakıfları ve vakfiyeleri hakkında önemli yayın ve araştırmalar Osman Turan tarafından yapılmıştır.

Vakfiyeler tarihe ışık tutan önemli belgelerdir. XIII. ve daha çoğu da XIV. yy'dan kalma hala pek azı yayınlanmış vakfiyeler halkların nasıl kaynaştığı konusunda dahi bizlere kaynaklık edebilir. Bu belgelerin yardımı ile İslamlaşma ve Türkleşmenin kronolojisi dahi çıkarılabilir. Vakfiyeler incelendiğinde, vakfedilen arazinin sahibinin ve civarında oturanların isimleri görülmektedir. Bu kişilerin veya köylerin isimlerinin etnik grubun adından türediği hesap edilirse özellikle kentsel alanda Müslüman ve Hristiyanların bir arada yaşadığı sonucuna varılabilir. Örneğin Konya yöresindeki taşınmaz mallar üzerinde kurulan Altun-Aba Vakfiyesinde açıkça “kafirler”in çok olduğu söylenmektedir. XIII. yy'da Kayseri'nin güneyinde Kurulan Karatay vakıf senetlerinde de kişilere ait parsellerin adının verildiği yerlerden Hristiyan ve Müslüman nüfus anlaşılmaktadır.

Anadolu Selçuklu vakfiyelerinde sayıca en çok olanlar cami vakfiyeleridir. Cami toplumun ibadet ihtiyacına cevap verdiği gibi sevgi, saygı ile toplumun kenetlenmesini ve cemaatin her konuda bilgilendirilmesini sağlamaktadır.⁸²

Selçuklular zamanında Anadolu'da medreseler, vakıf olarak tesis edilmişlerdir. Eğitim kurumu olarak kullanılmıştır. Medreselerde eğitim ve öğretim parasız olup öğrencilerin tüm ihtiyaçları vakıf gelirleri ile karşılanmıştır. Yiyecekleri, giyecekleri, barınmaları ve harçlıkları vakıf gelirlerinden karşılanmıştır. Konyada Altun-Aba'nın (iplikçinin) 1202 yılında tanzim edilen vakfiyesinde ileri seviyedeki 3 öğrenciye ayda 15 dinar, orta seviyedeki 15 öğrenciye ayda 10 dinar, ilk seviyedeki 20 öğrenciye de ayda 5'er dinar ödeneceği açıklanmaktadır. Öğrencilerin ilim seviyelerini yükseltmek amacıyla da her yıl 100 dinar değerinde kitap alınması şartı konulmuştur. 5 yıl içinde başarı sağlayamayan ve derslere düzenli olarak devam etmeyen öğrencilerin medreseden çıkarılacağı bildirilmiştir. Bu masraflar için vakfedilen han, dükkân, arazi miktarı ve adları kaydedilmiştir.⁸³ Vakfiyelerde, eğitimi yapılan bilim dalları için kaç müderrisin çalışması gerektiği konusuna da yer alır. Konya Karatay Medresesi vakfiyesinde müderrisin hadis, usul, tefsir, fûru, şeriat konularına hâkim olması hususu aranmıştır. Bazı vakfiyelerde ise müderrisin hangi mezhepten olacağı bile belirtilmiştir. Altun-Aba Vakfiyesi'nde müderrisin Hanefi mezhebinden olacağı açıkça belirtilmiştir. Sivas Gök Medreseye ait vakfiyede ise müderrisin Şafi mezhebinden olması istenmiştir.⁸⁴ Halifet Gazi Medresesi'nde ise medreseye Hanefi mezhebinden olan öğrencilerin kabul edilmesi istenmiştir.

⁸² KAYAOĞLU, İsmet, Selçuklu Vakfiyeleri ve İçerdikleri Sosyal Motifler, Yeni Türkiye Yayınları'', CiltVII, s.281-282

⁸³ TURAN, Osman, Selçuklu Devri Vakfiyeleri I, Şemsettin Altunaba Vakfiyesi ve Hayatı'', Belleten, Cilt XI, Sayı XLII, 1947, s. 45

⁸⁴ TURAN, Osman, Selçuklu Devri Vakfiyeleri, Celaleddin Karatay Vakıfları'', Belleten, Cilt XII, 1947,s.74

Burada mezhep konusuna önem verildiği ve eğitimin bir din anlayışı doğrultusunda yapıldığı görülmektedir⁸⁵. Hilafet Gazi'den yaklaşık 50 yıl sonra başka bir medresenin vakıf olarak tesis edildiği görülmektedir. Moğolların Amasya valisi olan Seyfettin Turumtay'ın 1265 yılında vakfiyesini tanzim ettirdiği medrese Gök Medrese'dir. Babailerin dini-siyasi hareketlerinden sonra bölgenin daha sakin bir ortama kavuşmasında yardımcı olan Turumtay'ın, bu bölgede ehl-i sünnet görüşünü güçlendirmek için bu medreseyi tesis ettirdiği görülmektedir. Sonraki dönemlerde ise diğer mezheplerin birini veya hepsini birden okutan medreseler kurulmuştur. Bunun yanı sıra tıp, astronomi gibi ilimlerle meşgul olan medreselerin de olduğu görülmektedir.⁸⁶

Vâkıflar, evladlık vakıf yoluyla mülklerini vakıf haline sokarak, vasiyet halinde üçte birini aşmayacak olan yetkilerin aşmak imkânını bulmuşlardır. Böylece hukuki bir usülle miras hukukunun hükümlerinden kurtulmuşlardır. Sonuç olarak; mülkiyetin bölüşülmemesini, ekonomik güç olarak yalnızca aile fertleri arasında kalmasını sağlamışlardır. Rahatoğlu Vakfı'na(1320) bakıldığında vâkıfın muhtaç akrabasına, yaşlılara, dullara, fakirlere vakıf gelirlerinin sarfedilmesi hükmü yer almaktadır. Zürrî vakıf türünde rastlanan bu tip şartlardan biri de Kırşehir Caca Nureddin vakfiyesinde görülür. Cacaoğlu Nureddin, kaydı hayat şartıyla kardeşi Devlet Hatun için vakıf şart kılmıştır.

Seyfettin Turumtay Medresesi Vakfiyesi'nde ise aile şartlarını korumanın başka şekli görülmektedir. Müderrislik vazifesinin vâkıfın evladına verilmesi ve yabancıların tercih edilmemesi hükmü yer almaktadır. Böyle bir kayda Altun Aba Medresesi'nde ya da Karatay Medresesi'nde rastlanmaz. Aile fertlerini ilme iten bir şart verildiği düşünülürse de, daha bilgililerin önünü kesmek açısından ve tekelci bir hal oluşturmasından dolayı vakfın gelişmesine engel olan bir şarttır.

Önemli bir vakfiye de, Candaroğlu İsmail Bey'in vakfiyesidir. Hem aile hem toplum bağlarını güçlendirmeye yöneliktir. Köle azat etme yöntemi mevcuttur. Kölelere hizmetleri karşılığında günlük ücret ayrılmıştır. Altı yılı doldurdıkları takdirde her birinin azat edilmesi şartı mevcuttur. Vakfın bu işlevi kölelerin azat edilmesi konusunda Anadolu'da varolan bir sosyal hizmeti göstermektedir.⁸⁷

Selçuklu kervansarayları, büyük yollar üzerine, sultanlar, vezirler, devlet adamları tarafından zengin vakıflarla kurulmuş büyük müesseselerdir. Ordular için konaklama yerleri olan kervansarayların ise iki önemli görevi vardır. Birincisi zengin ticari mallar sevkedilen kervanları hudut bölgelerinde düşmanlardan, göçebelerden, eşkıyalardan koruyarak konaklamaları için emniyetli bir yer sağlamak; ikincisi yolcuların konakları yerlerde her türlü ihtiyaçlarını sağlamaktır. Bu amaçla

⁸⁵ YINANÇ, Refet, "Selçuklu Medreselerinden Amasya Hilafet Gazi Medresesi ve Vakıfları", Vakıflar Dergisi, Cilt XV, 1982, s.5

⁸⁶ SÖNMEZ, "Ortaçağ Türk İslam Dünyasında Kervansaraylar", s.284

⁸⁷ **KAYNAK EKLE**

meydana getirilen bu müesseselerde aşhaneler, yatakhaneler, depolar, ahırlar, mescitler, hamamlar, şadırvanlar, eczaneler gibi yolcuların ihtiyaçlarını karşılayacak her türlü tesis ve bu tesislerin ihtiyaçlarını karşılayacak vakıflar oluşturulmuş ve buralarda görev alacak memurlar görevlendirilmiştir.⁸⁸

Vakıf kervansaraylarda herhangi bir fark gözetmeksizin her türlü ihtiyaç ücretsiz olarak karşılanırdı.⁸⁹ Vakfı olmayan kervansaraylarda kalanlar ise çok az miktarda ücret öderlerdi. Vakıf Celaleddin Karatay'da, kervansarayların masraflarını ve memurların işlerini kontrol etmek için müteveli, müşrûf ve nazırdan oluşan bir heyet tayin edilmiştir.⁹⁰ Bir kervansarayın işini gerçekten yapabilmesi, şüphesiz güçlü bir mali kaynağa ve yeterli personele, becerikli bir yönetim kadrosuna sahip olması ile yakından alakalıdır.⁹¹ Kervansarayların vakıf sistemi ile idare edildiğine ilişkin en tipik örnek Karatay Kervansarayı'dır. Bu kervansaraya ait masrafların karşılanması için ona yapılan vakıflara bakmak gerekir. Bu kervansaraya o civarda bulunan üç köy vakfedilmiştir ki bunlardan biri hanın arazisi içinde bulunduğu Sarahor Köyü'dür. Bundan başka bir diğeri ise Kayseri'de diğeri Behramşah'ta olmak üzere iki han da kervansarayın mevküfları arasında idi. Diğer taraftan Kayseri şehrinde kira getiren on ev, şehir civarında 36 parça arazi, iki çayır, ve Kayseri civarında Selçuk ordularının geçit ve bayram, merasim ve eğlencelerin yapıldığı ovada bulunan Meşhed kasabasındaki dört ev, bir fırın 19 tarla, kervansarayın bulunduğu Karatay Köyü'nde kira getiren 15 dükkan ve sayısı bilinmeyen bir takım evler de bu vakıflara dahil idi. Vakfiyede gelirin artması ile yeni emlak ve akarın satın alınarak bu vakıflara ilave edileceğini söylemesi zamanla vakıfların çoğaldığını tahmin etmemize imkan verse de bu hususta fazla bir bilgi mevcut değildir. Yalnız vakfiyenin zeylinde bu şartın bulunduğu dair kayıtlar mevcuttur.⁹² Bu kayıtlardan kervansarayın ne kadar gelirinin olduğunu, kervansarayın tüm Selçuklu servetinden ne kadar faydalandığını anlayabiliriz.

Karatay vakfiyesinde yolcuların yanında onların hayvanları için gerekli olan arpa ve samanda tayin edilmiştir. Ayrıca vakfiyesinde hasta olan bütün fakirlerin oradaki ilaç ve meşrubatla sıhhat buluncaya kadar tedavi edilmesi de şart kılınmıştır. Bu kayıt el-Omari ve Kalkaşandi'nin handa bir hastane(bimaristan) bulunduğunu teyit etmektedir. Hastalık hafif ise hasta bakıcı nezaretinde basit bir tedavi ile yetinilmiyor; hastalık ağır ise Kayseri ve Sivas'taki büyük merkezlerden tabip getirtiliyordu.⁹³ Bir diğer kervansaray olan Sahipata Kervansarayı Selçuklu veziri Fahreddin Ali

⁸⁸ SÖNMEZ, "Ortaçağ Türk İslam Dünyasında Kervansaraylar", s.284

⁸⁹ TURAN, Osman, "Selçuklu Kervansarayları", Belleten, TTK Yayınları, Cilt X, Sayı 39, 1964, s. 471-490

⁹⁰ SÖNMEZ, "Ortaçağ Türk İslam Dünyasında Kervansaraylar", s.285

⁹¹ KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad, "Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti", Vakıflar Dergisi, Cilt 5,1942, s.9-10

⁹² TURAN, Osman, "Celaleddin Karatay Vakıfları", s.17-103

⁹³ TURAN, Celaleddin Karatay Vakıfları, s.120-145

tarafından 1249 yılında Afyon Sultandağı'nda yaptırılmıştır. Yapı günümüzde “İshaklı Kervansarayı” adıyla da anılmaktadır.⁹⁴

Sultan Alaeddin Keykubad da 1229 yılında Sultan Han adını taşıyan bir kervansaray inşa ettirmiştir. Bu han, Konya-Aksaray arasında yer almaktadır. 1232 yılında yine Konya Antalya arasındaki Alara Hanı'nı inşa ettirmiştir.⁹⁵

Altun Aba Han'ı Konya-Akşehir arasında bulunan, devletin en yüksek mevkiine kadar ulaşmış azatlı bir köle olan Şemseddin Altun Aba tarafından 1201 yılında yaptırılmıştır. Hanın kitabesi bulunmamaktadır ancak Şemseddin Altun Aba tarafından yaptırıldığı 1201–1202 tarihli vakfiyeden anlaşılmaktadır. Bu vakfiyede Şemseddin Altun Aba'nın Konya Akşehir yolu üzerinde Argıthanı kasabasının olduğu yerde bir kervansaray yaptırdığı yazılıdır.

Eğitim-öğretim İslam dünyasının diğer coğrafyalarında olduğu gibi Anadolu Selçuklu devrinde de genelde medreselerde yapılırdı. Medrese dışında bu tür faaliyetlere rastlanılmış olsa da, ilmiye sınıfı kesinlikle medreselerde yetişirdi. XII. yy'da Sivas'ın uluslararası bir ticaret merkezi haline gelmesi Sivas'ta ilmi hayatı da etkilemiştir. Bölgedeki ticari canlılık sonucunda oluşan aktivite bölge alimlerinin şehre gelmelerini sağlamıştır. Sivas zamanın ilim merkezleri ile yarışacak duruma geldi. Selçuklular döneminde Sivas'a Dar'ul Ulema (Âlimler Beldesi), Dar'ul-Ala (Yücelik Beldesi) gibi adlar verilmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin ileri gelenleri ile birçok devlet adamı da Sivas'taki medreselerde yetişmiştir. O dönemlerde Sivas'ın 120.000'i aşan nüfusunun dışında medreselerde pek çok öğrenci bulunmaktaydı.

Selçuklular dönemi Sivas'ı için Osman Turan on kadar medreseden bahsetmektedir. Bu dönemde medreselerin sayısı konusunda değişik görüşler olsa da genel olarak on kadar medreseden bahsedilmektedir. Günümüze mimari olarak ulaşanlardan Gök Medrese (Evliya Çelebi, bu medreseye Kızıl Medrese demektedir.), Buruciye Medresi ve Çifte Minareli Medrese 1241 yılında yapılırken Şifahye Meresesi 1217 yılında yapılmıştır.⁹⁶

Vakıf kayıtlarında ismi geçen diğer medreseler şu şekildedir: Subaşı Medresesi, Kemaliye Medresesi, Necmeddin Medresesi, Bulgari Medresesi, Hokkabaz Medresesi, Şemseddin el-Cezeri

⁹⁴ ERKEN, Sabih, "Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler", Vakıflar Dergisi, 1983, s. 165

⁹⁵ TURAN, "Şemseddin Altunaba Vakfiyesi ve Hayatı", s.202

⁹⁶ TURAN, "Şemseddin Altunaba Vakfiyesi ve Hayatı", s.207

Medresesi, Emirüddin Ali el-Hamavi Medresesi, Medrese-i Şerife, Nevmeddin Tusi Medresesi ve Yağıbasan Medresesi'dir.⁹⁷

Vakfiyesi günümüze kadar ulaşan Selçuklu medreseleri ise şu şekildedir: Sivas Gök Medrese, Amasya Hilafet Gazi Medresesi, Konya Karatay Medresesi, Konya Sahibiye Medresesi, Konya İnce Minare Medresesi, Konya Altun Aba Medresesi, Kırşehir Caca Bey Medresesi vakfiyeleri. Bunlardan Konya Altun-aba Medresesi ve Kırşehir Caca Bey Medresesi vakfiyeleri İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesinde 3416 ve 2198 numarada kayıtlıdır. Diğer vakfiyeler Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde 604, 610, 577, 591 ve 592 numaralı defterlerde kayıtlıdır.⁹⁸

Sivas Gök Medrese ve Konya İnce Minareli Medrese, Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından yaptırılmıştır. Her iki medresenin mimarları farklı olsa da mimarı özellikleri benzerdir.⁹⁹

Medreselerin öğrenci sayıları, öğrenci bursları, müderris maaşları, eğitime ayrılan yıllık toplam ücretler vakfiyelerden gözlemlenebilir ve bu bize bölgenin ilmi hayatı hakkında bilgi verir. Selçuklu dönemi Gök Medrese'de üst düzey öğrenci bursu 15 dirhem olup Konya İnce Minare Medresesi ile aynıdır ve diğer medreselerden daha yüksektir. Gök Medrese'de müderris maaşı 150 dirhem, diğerlerinde ise 60–70 dirhem civarındadır. Gelirlerinden anlaşılacağı üzere Gök Medrese'deki maaşlar dönemin ünlü âlimlerini ve müderrisleri Sivas'a çekmektedir. Medreselerde din eğitimi dışında farklı alanlarda da ilmi faaliyetler yürütülüyordu. Gök Medrese'de yirmi kadar araştırmacının çalışıyor olması din dışında ilmi faaliyetler yürütüldüğüne dair bir göstergedir. Bu araştırmacılara yıllık Gök Medrese'de 300 dirhem, Caca Bey Medresesi'nde ise 300 dirhem ödenmekte idi. Tüm bu değerlendirmeler bize Selçuklu dönemi medreselerinin önemini göstermektedir.¹⁰⁰

Selçuklularda yönetici sınıfı için saraylarda kurulan kütüphanelerin dışında asıl büyük kitap koleksiyonları medreselerde kurulmuştur. Anadolu Selçuklu devrinde Konya'da ilk Selçuklu kütüphanesi, Şemeddin Altun Aba tarafından yaptırılan medresenin içine kurulmuştur.1202 tarihinde yazılan medrese vakfiyesinde Altun Aba Medresesinde (ilk mütevellisinin adından ötürü İplikçi Medresesi olarak da anılır) bir kütüphane olduğu ve her yıl gelirden ayrılan yüz dirhem ile oraya layık kitaplar satın alınıp vakfedileceği, isteyenlerin her kitap karşılığı olan kıymetle parayı kütüphaneciye

⁹⁷ **KAYNAK EKLE**

⁹⁸ BALIK, İbrahim, "Anadolu Selçuklu Medreselerinin İdareci ve Hizmetli Kadrosu", Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2002, s.245

⁹⁹ DOĞAN, Nermin Şaman, "Anadolu'da İlhanlı İzleri", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt XX, Sayı.1, 2003, s.155

¹⁰⁰ KAYA, Abdullah, "Selçuklular Dönemi Sivas'ta İلمي Hayat ve İlim Adamları", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt1, Sayı 2, 2008, s. 218–222

verip ödünç alabileceği ve kitap geri teslim edilince paranın iade edileceği kaydedilmiştir. Bilginlerin, müderrislerin, öğrencilerin ve diğer okuyucuların kitap ihtiyaçlarını karşılayacak gerekli kütüphane hizmetini sağlayama amacıyla olan kurum, medresenin zengin vakıflarından gereğince yararlandırılmıştır.¹⁰¹ İplikçi Medresesi ve Camii Kütüphanesi'nden kalan kitaplar son yüzyıl başlarında Yusuf Ağa Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.¹⁰²

Sahip Fahreddin Ali'nin Sivas'taki meşhur Sahibiye Medresesi'ne ait olan vakfiyesinde medresenin bir kütüphanecisi olduğu kayıtlıdır. Sivas'taki Buruciye Medresesi'nin vakfiyesinden almış küçük kitabe medresede bir kütüphane ve kütüphane memurunun olduğunun göstergesidir.¹⁰³ Sivas Gök Medrese Vakfiyesi'nden yine burada da bir kütüphane olduğunu görüyoruz. Bunlara Akşehir Sahip Ata ve Aksaray'daki Fahreddin kütüphanelerini de ekleyebiliriz Tüm bu bilgiler ışığında her medresede bir kütüphane bulunduğunu düşünebiliriz.

Sağlık alanında yapılan vakıf tesislerinin sayısının da oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bunlara arapça “darü’ş şifa” ya da farça “bimaristan” ismi verilir. Darü’ş şifaların varlıklarını sürdürebilmelerinin en önemli koşullarından biri kuruluşların vakıflarıdır.¹⁰⁴

Anadolu'da kurulmuş Selçuklu Darü’ş şifaları içerisinde, kuruluş vakfiyesi günümüze ulaşan tek örnek Sivas Darü’ş Şifası'dır. Sivas'ta Çifte Minare Medresesi karşısında bulunan ve Şifahiye Medresesi diye tanınan darü’ş şifa, kitabesinin kaydına göre 1217 yılında Selçuklu Sultanı I.İzzeddin Keykavus tarafından yaptırılmıştır. I.İzzeddin Keykavus, mütevellî olarak Ferruh Abdullah'ı tayin etmiştir. Bu mütevellî vakfın şartlarına göre, hekimlerin vakıftan alacakları parayı tespit ederdi. Vakıf şartları arasında, vakıf şartlarının üç yıl geçerli olduğu da belirtilmiştir. İzzeddin Keykavus Kayseri'ye Gıyasiye Medresesi'ni inşa ettiren Sultan I.Gıyaseddin Keyhüsrev'in oğlu Gevher Nesibe Hatun'unda yeğenidir. 1211-1220 yılları arasında hüküm süren Keykavus darü’ş şifa içinde yaptırdığı türbede meftundur. Selçuklu devrinde hastahane olarak inşa edilen darü’ş şifa, Osmanlı devrinde medrese haline getirilmiş, bundan sonra da Şifahi Medresesi adını almıştır. Darü’ş şifanın vakfiyesinde medreseye ait bir kayıt bulunmadığı gibi Sivas evkaf ve tahrir defterlerinde darü’ş şifanın sonradan medrese haline getirildiği açıkça ifade edilmektedir. Burada yalnızca hastalar tedavi edilmemiş, aynı zamanda tıp eğitimi de verilmiştir.¹⁰⁵

¹⁰¹ TURAN, Osman, ‘‘Altunaba Vakfiyesi ve Hayatı’’, s.247

¹⁰² CUNBUR, Müjgan, ‘‘Yusuf Ağa Kütüphanesi ve Kütüphane Vakfiyesi’’, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler.01/04/2011_tarih_ve_10:30_saat

¹⁰³ TURAN, ‘‘Şemseddin Altunaba Vakfiyesi ve Hayatı’’, s.205

¹⁰⁴ KAZICI, İslami ve Sosyal Açısından Vakıflar, s.135

¹⁰⁵ ÜNVER, Süheyl, ‘‘Büyük Selçuklu İmparatorluğu Zamanında Vakıf Hastanelerinin Bir Kısımına Dair’’, Vakıflar Dergisi, 1938, s.19

Sivas Darü's Şifası'nın 1218 de tanzim edilen bir vakfiye sureti, Evkaf Nazırı Mehmet Hurşit Paşa'nın vakıf defterine, 1870 tarihinde kaydedilerek günümüze kadar ulaşmıştır. Darü's şifaya, Anadolu'nun mühtelif bölgelerinden 5 köy, 108 dükkan ve birçok arazi vakfedilmiştir.¹⁰⁶

Selçuklu Devleti'ni yıkılması ile Osmanlı devrinde darü's şifanın vakıflarının bir kısmını çıkarıldığı, yeni köy ve mezarların vakfedildiği görülmektedir. Bu durum vakıf köylerinin uzun süre çeşitli devletlerin sınırları içinde kalması dolayısı ile vakıf gelirlerinin kesintiye uğraması ve nihayet şartların değişmesi ile izah edilebilir.¹⁰⁷

Anadolu Selçuklu darü's şifası örneklerinden biri de Alâeddin Keykubad zamanında Atabey Cemaleddin Ferruh tarafından 1235 tarihinde Çankırı Darü's Şifa'sı'dır. Günümüze kitabesinden bir bölüm kalmıştır.¹⁰⁸ Yine Vezir Pervane Muineddin Süleyman'ın oğlu Ali Bey tarafından 1272 yılında Kastamonu'da bir hastane yaptırılmıştır. Bu hastane Yılanlı Dergâh adıyla bilinmektedir. Kitabesinde buranın "maristan" olarak yapıldığına dair kayıtlar bulunmaktadır. Kayıtlarda hadislere de yer verilmiştir. Kayıtlarda "Bu mübarek maristanın inşasına muhtaç mağfiretine en yoksul Süleyman b. Ali emretti Allah O'nun hayırlı işlerini kabul etsin ve günahlarını affetsin. Hayır kazanmak için bu binayı vakfetti." diye geçmektedir.¹⁰⁹

2.1. Anadolu Selçuklu Vakıflarının Gelişimi

Anadolu Selçuklu vakıfları, özel mülkiyete konu olan arazi ve mallar üzerinde, bir emire temlik edilmiş arazilerde ve bir emirin idaresindeki ikta arazileri gibi tasarruf hakkı elde edilen arazilerde yapılabiliyordu. Moğol istilasının ikta uygulamasını yıkararak, Anadolu topraklarındaki devlet arazilerini genelde özel mülk haline getirdikleri görülmektedir. Özel mülkiyet biçimini Moğol hâkimiyeti öncesinde de görmemiz mümkündür. Anadolu'da vakıf yapılabilecek özel mülkiyet arazilerine bakıldığında; kırsal kesimde emirlerin mülkiyetine aktarılmış arazi bölümlerinin yanında, köy ve kasabaların kenarlarında özel mülkiyet arazisi olan bahçeler ve bağlar ile şehirlerde özel mülkiyete açık olan bütün alanlar, evler, dükkânlar, araziler irad olarak kiraya verilmiş mülkler serbest irade ile vakfedilebilmektedir. Söz konusu araziler vakıf malı olması sebebiyle kamu mülkiyeti haline dönüşmektedir. Anadolu topraklarının bütünüyle Bizans'tan alınıp yerleşim yerleri dışında miri arazi halinde kamu mülkiyeti haline getirilmesi yüzünden bu topraklarda vakıf kurulamıyordu. Buna karşılık

¹⁰⁶ YINANÇ, Refet, "Sivas Abideleri ve Vakıfları", Vakıflar Dergisi, Sayı XXII, 1991, s.19-39

¹⁰⁷ R.YINANÇ, "Sivas Abideleri ve Vakıfları", s.45

¹⁰⁸ ÖNGE, Yılmaz, "Çankırı Darüşşifası", Vakıflar Dergisi, Sayı V, 1962, s.253

¹⁰⁹ ACIDUMAN, Ahmet, "Darüşşifalar Bağlamında Kitabeler, Vakıf Kayıtları ve Tıp Tarihi Açısından Önemleri", Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 2010, s.63

XIII. yy. da ortaya çıkan vakıflar ve bunlara tahsis edilen arazilerin tamamı özel mülktür¹¹⁰. Altun Aba vakfiyesinde Şemsettin Altun Aba vakıf olarak bağışladığı mülkün tamamının kendisinin malı olduğunu resmen bildirmektedir. Bu tür mülkler genellikle şehir merkezlerinde bulunurlardı. Kırsal alanlarda ise özel mülk olan araziler ve mallar çoğunlukla Konya ve İç Anadolu yöresindeki köylerin yakınlarında bulunurlardı. Kırsal bölgelerdeki miri arazileri ise temlik şeklinde kişilerin mülkiyetine geçebilmiştir.¹¹¹

Şehirlerdeki meskenler, iş yerleri gibi mülkler daha önceki hukuk uygulamalarından beri özel mülkiyet sayılmıştır. Şehirlerdeki imaretlere konu olan ve yine irad bırakmak için ortaya konulan vakıfların devlet tarafından yaptırılması söz konusu olmamıştır. Devlet han, hamam, cami gibi imaretleri kendisi yaptırmamıştır. Bunları varlıklı emirler ve devlet adamları kendi mülkleri üzerlerinde yaptırıp vakfetmişlerdir. Bu vakıflara iradı söz konusu olan memleket arazilerinin I. Alâeddin Keykubat devrinde örneğine rastlandığı gibi kişilerin özel mülkiyetine, devlet malına aktarma (temlik yolu ile aktarılması) Moğol valileri devrinde yaygınlaştırılmıştır. Bu olayın ne kadar önemli bir gelişme olduğunu 1243 Köseadağ Savaşı sonucu hızla artan Anadolu Selçuklu vakıflarına bakarak anlayabiliriz. Moğol istilasını sadece kişilere toprak dağıtmak ve şahıs vakıflarını artırmakla kalmamıştır. Bu dönemde Anadolu Selçuklu Devleti'ne ağır vergiler konduğu için devlet hazinesi boşalmış ve hayır kurumlarına aktarılan ödemeler kesilmiştir. Hatta hayır kurumlarından devlet hazinesine geri ödemelerin yapılması söz konusu dahi olmuştur. Bu kurumlar için devlet bütçesinden ayrılmış paraların, devlet bütçesinin tehlikede olması sebebiyle vakıf mülkü yönetimi altına girmelerinin daha uygun olacağı düşünülmüştür. İşte bu uygulama kurumların üzerinde yapılan vakıf yapılanmasıdır.¹¹²

Anadolu Selçukluları'nda vakıflar, şer'î usullere uygun olarak devletin temsilcisi durumundaki kadılar tarafından vakfiyelerle belgelenir, kişi mülkiyetindeki vakıflar devlet kontrolüyle kamu mülkiyetine aktarılmış olurdu. Vakıfların, Emirci Sultan Zaviye'si vakfında görüldüğü gibi satılması, bağışlanması, rehin verilmesi, mülk edinilmesi, mahiyetinin değiştirilmesi ya da başka bir amaçla kiraya verilmesi mevzu bahis olmamakla beraber, miras olarak da bırakılamazdı. Buna karşılık zürri aile vakıflarının iradlarından elde edilen gelirin, vakıf giderlerinden arta kalan fazlası şeyhin ailesine ve çocuğuna maaş olarak dağıtılabildi. Bu durum devlet garantisi altında gelir elde etmek isteyen

¹¹⁰ DEMİR, " İlk Türk Şehirleşmesinde Vakıfların Rolü", Türk Tarihi ve Edebiyatı Kongresi Bildirileri, Manisa, 1997, s. 274

¹¹¹ CAHEN, Osmanlılardan Önce Anadolu, s.190

¹¹² CAHEN, Osmanlılardan Önce Anadolu, s.192

zengin derviş aileleri için uygun bir yol olduğu gibi, ekonomik değerleri Moğol işgali ve yağmalardan korunmak için de bir çıkış yolu olmuştur.¹¹³

Vakıf kurumu, Anadolu şehirlerinde Türkiye Selçukluları'ndan itibaren belediye hizmetleri başta olmak üzere yerel yönetimlerin bütün idaresini üstlenmiştir. Bu gelişme içinde şehirlerdeki yerel idare yetkileri, vakıflar tarafından gerçekleştirilerek birçok kamu hizmeti sürdürülmüştür. Bu nedenle vakıfların şehirleşmede, şehirlerin imarında ve şehir yerleşimlerinin düzenli bir şekilde gelişmesinde önemi büyüktü. Ayrıca şehirlerde kamu hizmeti gören vakıf mütevellî heyetleri güçlenmiş, sivil toplum cemiyetlerine benzer örgütlenmeler gerçekleşmiştir.¹¹⁴

Anadolu Selçuklu Devleti'ndeki vakıflar, genel bir gelişme çizgisi içinde varlıklarını sürdürememişlerdir. Bu durum Moğol istilasının etkisini gösterdiği XIII. yy.ın ikinci yarısından sonrası için daha da önem kazanır. Bu devirde Anadolu Selçuklu vakıflarının gerilediği, bakımsız kaldığı görülmektedir. Vakıf yapma işi daha çok politik çıkarılara yönelmeye başlamıştır. Yine XIII. yy.ın ikinci yarısında daha önceden yapılmış dini ve hayri kurumlar vakıf gelirlerinden mahrum kalarak ve bu yüzden bakımsız bir hal almışlardır. Zekeriya Kazvini bu dönemde Sivas'a giden bir yabancıyı mescide vardığını, burada şarap fıçıları gördüğünü, bunu Sivas muhtesibine şikâyet ettiğini, muhtesibin ise kendisine bu mescidin vakıf geliri olmadığı için haraba yüz tuttuğunu ve bu mescidi tamiri için meyhane olarak kiraya verdiğini söylediğini kaydeder.¹¹⁵ Buradan, vakıfların kuruluş amaçlarına aykırı olarak, gelirleri için kullanıldığı anlaşılmaktadır.

2.2. Anadolu Selçuklu Vakıflarının Bizans Vakıfları İle İlişkisi

Anadolu'da 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra, Anadolu Selçuklu Devleti kurulup, Anadolu'ya Türkler yerleşmeye başladığında Türkler Türk-İslam kültür ve sosyal kurumlarının temsilcileri olarak buraya yerleştirildiler. Bu süreçte Anadolu ve Bizans şehirlerinde dini nitelikli idari oluşumlar görülmektedir. Fakat kiliselerin şehirlerde ortaya koyduğu iktisadi yapılanmalara ait örnekler bulunmamaktadır.¹¹⁶

Anadolu'ya yerleşmelerinden sonra Türkler ve Bizans teşkilatı arasında, vakıf müessesesini de içine alan bir kültürel alış veriş olmuştur. Bizans'ın Anadolu'da uyguladığı toprak rejimi, toprakların aristokrasiye geçmesi, Bizans devrinde vakıfların yaygınlaşmasını engellemiştir.¹¹⁷ Dini ve iktisadi

¹¹³ CAHEN, Osmanlılardan Önce Anadolu, s.194

¹¹⁴ DEMİR, "Anadolu'da İlk Türk Şehirleşmesinde Vakıfların Rolü", s. 274

¹¹⁵ BAYAT, Ali Haydar, "Anadolu Selçuklu Sağlık Müesseselerinden Sivas Darüşşifası ve Vakfiyesi", I. Uluslararası Türk-İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi, Cilt II, 1981, s.290-291

¹¹⁶ DEMİR, "Anadolu'da İlk Türk Şehirleşmesinde Vakıfların Rolü", s.273

¹¹⁷ TURAN, Osman, "Büyük Malazgirt Savaşı ve Anadolu'da Türk Destanı", Türk Yurdu Dergisi, Sayı 276, 1959, s.5

kurumların işletilmesinde vakıf yapma geleneğine kilisenin Bizans'tan aldığı vergiler engel olmuştur. Bizans Devleti'nde Hristiyan halk fakirleşmiş, vakıf kuracak mal varlıklarını kaybetmiştir. Zengin toprak aristokrasisi ise vakıf yapma geleneğini sürdürmemiştir. Bu iki husus Bizans vakıflarının Anadolu Türk vakıflarına anlayış ve yöntem bakımından etkisinin olmadığını gösterir. Bizans hukuku, kilise ve manastırları, yardım ve hayır kuruluşlarını vakfa benzer hukuki bir yapı olarak belirlemektedir.¹¹⁸ Bizans dini vakıflarının tesirini öne çıkaran Marcel Morand; Bizans kilisesinin bu geleneğinin etkisi ile İslam vakıf kurumunun geliştiğini savunmuştur. Fuat Köprülü ise İslam vakıflarını Roma Bizans hukukundan esinlenerek kurumsallaştığını varsaymıştır.¹¹⁹ Oysaki; Abbasiler devrinde İslam vakıfları Bizans vakıflarının önüne geçerek, şehirlerde taşınmaz emlak, işyeri, han, çeşme gibi emlaklar vakfedilmeye başlanmıştır. Kırsal kesimdeki araziler ise gelirleri için vakfedilmiştir. Abbasiler devrinde vakıflarla, kiliselerdeki nakdi yardım vakfı manasına gelen vakıflar karşılaştırılırsa; Abbasiler devrindeki İslam vakıf anlayışının, kilise vakıf anlayışının önüne geçtiği söylenebilir. Kilise vakıf anlayışı sadece kiliselerden nakdi yardım manasına gelmektedir.¹²⁰

Anadolu Selçuklu vakıflarının, temel anlamda Bizans tesirine dayandığını söylemek hukuki açıdan da imkansızdır. Vakıf kurumunun Bizans hukukundan etkilendiği yönündeki görüş sahsidir. İslam hukukunda vakıfların, devletin kamu mallarına ait bazı kurallardan istifade etmeleri Bizans usulü ile benzerlik gösterse de, bu benzerliği Bizans usulünün devamı olarak kabul etmek mümkün değildir. Bizans' ta manastır için tüzel kişilere benzer bir durum kabul edilmiştir ancak mal edinme hakkı sınırlandırılmıştır. Ne manastır ne de içinde yaşayan rahipler arazi arazi mülk edinerek vakıf yapması söz konusu değildir. Buradaki temel konu kilise ve manastırlarda bulunanların içindeki malların nasıl kullanılacağı değil, gelirleri ile birlikte vakıf yapılmış aynı varlıkların isteyerek vakıf yapılmasıdır. Bizans hukukunda ise buna örnek yoktur. Anadolu Selçukluları vakıf kurumunu Bizans vakıflarının ötesinde, şehirleşme için kullanmışlardır. İrad için kurulan kilise vakıfları Selçuklu devrinde de görülmektedir. Selçuklu İrad vakıflarının da kira sistemine dayandığı görülmekte ise de icare sistemi Bizans hukukundan değil Abbasi hukukundan yararlanılarak geliştirilmiştir.¹²¹

2.3. Kurucularına Göre Anadolu Selçuklu Vakıfları

2.3.1. Sultan Sultan Vakıfları

¹¹⁸ BAYRAM, Sadi, "Sivas Gök Medrese Vakfiyeleri", Vakıflar Dergisi, Sayı XII, 1981, s.36

¹¹⁹ KÖPRÜLÜ, İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi, s. 363–364

¹²⁰ CAHEN, Osmanlılardan Önce Anadolu, s.128

¹²¹ DEMİR, "Selçuklu Vakıfları", s.273

Anadolu Selçuklu Devleti'nin gücünün tek temsilcisi olan Selçuklu Sultanları, vakıf kurucuları arasında yer almışlardır. Gelirlerinin çok yüksek olmasından ve daha geniş sahaları temlik etme imkânı bulduklarından, sultan vakıfları da büyük olmuştur. Bu konuda en çok şöhret bulmuş olan sultan I. İzzeddin Keykavus olmuştur ve en çok bilinen vakıf da onun kurduğu 1218 tarihli Sivas Darü's Şifası Vakfı'dır.¹²² Bu vakıf bir hastane ve bir tıp medresesinin vakfedilmesiyle oluşmuştur. Bu nitelikte bir vakıf Anadolu Selçuklularının en parlak dönemini yaşadığını ortaya koymaktadır. Sivas Darü's şifası vakfiyesinde olduğu gibi sultanlar, bu şifa evlerine sürekli gelir aktaracak vakfiyeler yazdırmışlar, burada çalışmak üzere meşhur tabipler getirtmişlerdir. Bu vakfın bir özelliği de Anadolu Selçuklu devri hastanelerine ait tek örnek olmasıdır.¹²³

Bu vakfın vakfiyesinde görülen diğer bir husus da vakıfların idaresine ilişkin yetkinin kullanılması meselesidir. Vakfiye metnine göre; Sultan I. İzzeddin Keykavus bu vakfiyede, vakıf mallarının ve bütün Selçuklu vakıflarının idaresine saray hazinedarı Üstadüddar Ferruh Bin Abdullah'ı müteveli ve vekil tayin etmiştir. Ferruh, Darüşşifa vakıflarını, yardımcısı ile birlikte bizzat idare etmekte idi. İstedikini ise görevden azledebilimekteydi.¹²⁴

Bu belgeye göre; I. İzzeddin Keykavus ilk kez bu vakıf ile Anadolu Selçuklu vakıflarına bir statü kazandırmak istemiştir ve vakıflar bu çerçevede içinde Üstaddar emrinde evkaf nezareti haline getirilmiş oluyordu. Selçuklu vakıf işletmelerinin denetiminin Selçuklu sultanınca kadıyü'l-kudata değil de saray hazinedarına bırakılması, Selçuklu vakıflarının dini yönünden ziyade sosyo-ekonomik yönünü ön plana çıkarmaktadır.¹²⁵

2.3.2. Evladlık Vakıflar (Zürri Vakıflar)

Horasan'dan Anadolu'ya gelen kolonizatör Türk derviş ve şeyhleri, Anadolu'da aileleri ve boyları ile birlikte ulaşabildikleri en uç bölgelere gelmişlerdir ve bu bölgelerde iskanı sağladıklarından devrin sultanları tarafından kendilerine bir takım imtiyazlar sağlanmıştır. Bu şeyhlere araziler temlik edilmiş ve vergiden muaf tutulmuşlardır. Uç bölgelerden başlayarak Anadolu'da türkleşmenin en önemli vasıtalarından olan evladiyelik vakıflar, dervişler tarafından temlik edilen araziler üzerinde kurulmuştur. Bu araziler üzerinde kurulan zaviyeler, yeni bir Türk yerleşim merkezini oluşturmuştur.

¹²² DEMİR, "Selçuklu Vakıfları", s.275

¹²³ BAYAT, "Anadolu Selçuklu Sağlık Müesseselerinden Sivas Darüşşifası ve Vakfiyesi", s.271

¹²⁴ R.YİNANÇ, "Sivas Abideleri ve Vakıfları", s.27

¹²⁵ OCAK, Ahmet Yaşar, "Emirci Sultan Zaviyesi", Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı IX, 1979, s.169

Şeyhe verilen vakıf imtiyazlarından sağlanan bütün gelirler, bu yerleşim yerlerinin masraflarını finanse etmek için kullanılmıştır.¹²⁶

Dervişlerin oturdukları zaviyeler, vakfedilen bu temlik arazilerden elde edilen gelirin bir miktarıyla ayakta durmaktaydı. Bu gelirin bir miktarı zaviyelerin kendi masraflarına ayrılmakta, geri kalanı ise zaviyeleri yöneten şeyhlerin aile üyeleri ve mütevellî tarafından tasarruf edilmekteydi. Bir şeyh öldükten sonra bu vakfın tasarruf hakkı mütevellî heyetinin büyük çoğunluğunu oluşturan ailesine intikal etmekte idi . Aile içinde en yaşlı ve en ehliyetli olan erkek çocuk şeyhlik makamına oturup, vakfi yönetmiş ve vakıf gelirini mütevellî arasında paylaşmaktaydı. Bu tür vakıflara evlatlık vakıflar denilmiştir. Bu vakıflarda bazen de mütevellî üyelerinin, vakıf gelirlerinin tasarrufunda aynı düzeyde hakkı bulunmuştur.¹²⁷

Kolonizatör dervişlere temlik edilip vakfedilen topraklara yerleştirilen Türkmen nüfus, vakıf yönetiminin toprak vergisi aracılığıyla dervişlerin dini kontrolleri yanında sosyo iktisadi kontrolleri altına da girmiştir. Türk İslam kültürünün demografik tesislerle Anadolu'nun sosyal hayatına yansımaları bu şekilde sağlanmıştır.¹²⁸

XIII.yy.ın ilk yarısında Cengiz istilasından Anadolu'ya kaçan şeyh ailelerine sağlanan bu dini vakıf imtiyazlarına, Emirci Sultan'a verilen vakıf imtiyazı örnek teşkil eder¹²⁹. Aynı şekilde dini nitelikte kurulan zürri derviş vakıflarına bir diğer örnek de Türkmen dervişlerinden Baba İlyas'ın neslinden Elvan Çelebi'nin köyünde kurduğu Çelebi Zaviyesi Vakfı'dır. Bu zaviyenin irad gelirlerinden bir kısmı zaviye giderlerine diğer kısmı şeyhin ailesine, zaviye şeyhi öldükten sonra ise şeyhlik makamına çıkan evladın ailesine dağıtılmaya devam edilmiştir. Bu sebeple derviş vakıflarına "zürri vakıf" da denilmektedir¹³⁰. Aynı yapıyı İbn-i Rahat'ın kurduğu vakıfta da görmemiz mümkündür. İbn-i Rahat, vakfettiği iki köy, üç tuzla, bir ev, bir bostan ve bir mezraanın beşte birini oğlu ve torununa ayırmıştır, gelirinin diğer beşte birini ise akrabalarından fakir olanlara yaşlılara, yetimlere ve dullara ayırmıştır.¹³¹

Zürri vakıflar sadece irad için kurulan vakıflardan şu şekilde ayrılırlar: Zürri vakıflar bir imaret binasının masraflarından sonra, gelir-galle fazlasını mütevellî içindeki evlada ve evladın evladına maaş

¹²⁶ DEMİR, "Anadolu'da İlk Türk Şehirleşmesinde Vakıfların Rolü", s.64

¹²⁷ DEMİR, "Selçuklu Vakıfları", s.277

¹²⁸ DEMİR, "Selçuklu Vakıfları", s.277

¹²⁹ OCAK, "Emirci Sultan Zaviyesi", s.170

¹³⁰ GÜRBÜZ, Adnan", Elvan Çelebi Zaviyesi ve Vakıfları", Vakıflar Dergisi, SayıXIII, 1994, s.27-28

¹³¹ KAYAOĞLU, "İsmet, Rahatoğlu Vakfiyesi", Vakıflar Dergisi, S.XIII, 1981 s. 1-10

olarak bırakmışlar ve gelirleri için vakıf üzerine ihtimam gösterilmiştir. İrad vakıflarında ise üstlenilen bir imaret binası bulunmamaktadır.¹³²

2.3.3. Emir Vakıfları

Anadolu Selçukluları'nda idareci durumdaki emirlerin çok fazla vakıf kurdukları görülmektedir. Emir vakıfları başlangıçta daha çok imaret kurumlarına yapılırken sonraları sadece irad için vakıf uygulamasına gidildiği ortaya çıkmaktadır. Emirler üzerinde vakıf kurdukları temellük arazileri kahramanlıklarına binaen elde etmişlerdir. Anadolu'da Amid'in fethi sırasında Abbasi halifesi tarafından uygulanan bu usül büyük yerlerin fethinde başarılı sonuçlara ulaşmayı sağlamıştır.¹³³

Selçuklu emirleri şehirlerde önemli gayrimenkullere sahip zengin kimseler idi. Bu yüzden uygun yerlerde imaret vakıfları kurmaları daha kolay oluyordu. Emirler kendilerine tahsis edilen ikta arazilerini, imaret vakıflarına gelir arazisi olarak bağlıyorlardı. Selçuklu emirleri arasında; devlet adına miri toprak durumundaki ikta arazisini, temellük etmeden vakıf haline getirilmesi de görülmüştür. Bunun örneğini Mubarizeddin Ertokuş'un Anadolu'ya yaptığı vakıf muamelesinde görmekteyiz. Aslında bu uygulama ile devlet arazisinin statü farklılığı söz konusu olamaz. Devlet arazisi, miri arazi olduğundan kamu malı niteliğindedir.¹³⁴ Vakıf yapılmasıyla da yine kamu malı olarak kalmıştır. Torumtay'ın vakfiyesinde olduğu gibi vakıfların bazıları, kendi soyuna bağlamak suretiyle evlatlık vakfı özelliği kazanmış oluyordu. Aynı zamanda da zenginleşen emirlere daha sonraki zamanlara gelebilecek devlet müsaderesine karşı mal güvencesi sağlanmış oluyordu.¹³⁵

Anadolu Selçukluları'nda vakıfların çoğu emirler tarafından yaptırılmıştır denilebilir. Bir araştırmadan anlaşıldığına göre; geliri yüksek idareci emirler dışında sivil halkın kalıcı vakıf eserlerin inşası için maddi imkânların yeterli değildir, şehir zenginlerine göre emirlerin gelirleri daha yüksektir.¹³⁶

3. KURULUŞ AMAÇLARINA GÖRE TÜRKİYE SELÇUKLU VAKIFLARI

3.1. İmaret Vakıfları

¹³² DEMİR, "Selçuklu Vakıfları", s.276

¹³³ ŞEŞEN, Ramazan, "Anadolu'nun Tarihi ile İlgili Bahisler", Selçuklu Araştırmaları Dergisi, TTK Yayınları, 1971, s. 304

¹³⁴ DEMİR, Selçuklu Vakıfları, s.276

¹³⁵ KAYAOĞLU, İsmet, "Torumtay Vakfiyesi", Vakıflar Dergisi, Sayı XII, s.102

¹³⁶ DEMİR, "Selçuklu Vakıfları", s.276

Anadolu Selçuklu şehirlerinde vakıf binaları yapan kişiler, imaret adıyla topluma hizmet vermek amacıyla hayır kurumları iş tesis etmişler ve bu imaretlerinin sürekli ayakta kalabilmesi için varlıklarından bir kısmını imaret vakfı haline getirmişlerdi. Ayrıca şehir dışında da imaretlere benzer hayrat hizmeti veren vakıf binaları bulunmaktaydı ve bu vakıf binaları etrafında bir yerleşimin temel taşı durumundaydı.¹³⁷

Anadolu Selçukluları'nda darü's şifa, hamam, darü'z zirafe, cami, medrese ve benzeri imaret kurumların hizmet verebilmesi için iyi bir işletmeciliğe sahip olmaları gerekliydi. İmaret binalarını inşa ettiren vakıflar bu imaretlerin işletilebilmesi için taşınır ve taşınmaz malvarlıklarını da bu vakıflar içine irad kaynağı olarak koymaktaydılar.¹³⁸ XIII.yy'da Türkiye'de iktisadi yükselişin devam ettiği ve şehir kurumlarının gelişimini sürdürdüğü bir dönemde, imaret kurumlarını irad kaynağı olarak şehirlerde iktisadi hayata yönelik gelir getirici kurumlar olarak işyerler ve hanlar kiraya verilirken; daha sonraki dönemlerde vakıflarda gelir getirici kaynaklar şehir dışındaki tuzla gelirleri, arazinin işletmesi ile elde edilen gelirler kaynak olarak vakfedilmiştir. İmaret vakıfları şehir imaret kurumlarının görevlerini ücretsiz olarak yerine getirebilmesi için her yıl vakıf irad ve akaratına sahip oluyordular ve belediyeciliğin temel fonksiyonlarını bu kaynaklardan sağlıyorlardı. Bu açıdan imaret vakıflarının, Selçuklu şehirlerinde yerel yönetimin bütün idaresini tamamiyle üstlendiği söylenebilir.¹³⁹

Anadolu Selçukluları'nda imaret vakıfları genellikle yarı zürri vakıf statüsünde görülmektedir. Bu vakıfların asıl amacı imaret binasının bakımı, görevlilerin maaşlarının verilmesi, sosyal hizmetlerin masraflarının ve imaretin giderlerinin karşılanmasıdır. Ancak vakıflardan iki yolla ailelerine gelir sağlamışlardır. Bunlar Darurraha Vakfı'nda olduğu gibi vakıf gelirlerinin bir kısmını evladına, ailelerine ayırmaları ve aile üyelerini müteveli üyesi yaparak vakıf gelirlerinden onlara maaş bağlamalarıdır. Sultan vakıflarında Sahip Ata'nın vakfında olduğu gibi ileri düzeyde gelir sahibi emirlerin aile bireylerine herhangi bir pay ayrılmamıştır.¹⁴⁰

İmaret vakıflarının gelirlerinde XIII. yy. ın ikinci yarısında Moğol istilasının iktisadi etkisi ile azalmalar görülürken Gazan Han'ın yeni düzenlemesi ile şehir imaret vakıflarının gelirlerinden tamga ve divani vergilerin alınmaması sonucu imaret vakıflarının Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılış döneminde bile ayakta kalması mümkün olmuştur¹⁴¹. İlhanlılar, Selçuklu şehirlerinde imaret vakıflarının durumunun düzeltmekle kalmamış aynı zamanda kendileri de imaret vakıfları kurmuşlardır. Örnek olarak İlhanlı veziri Reşideddin Darussiyade'nin Sivas'ta tesis ettiği bir vakıf vardır ki; bu vakfın gelirleri Darussiyade'nin barınma, yiyecek ve teşrifat masraflarına ayrılmıştır.

¹³⁷ R.YİNANÇ, "Sivas Abideleri ve Vakıfları", s.43-44

¹³⁸ DEMİR, "Anadolu'da İlk Türk Şehirleşmesinde Vakıfların Rolü", s.65

¹³⁹ KAYAOĞLU, "Rahatoğlu Vakfı", s.6

¹⁴⁰ DEMİR, "Selçuklu Vakıfları", s.277

¹⁴¹ DEMİR, "Selçuklu Vakıfları", s.277

Reşideddin, Darüssiyade için Sivas'ta yaptırdığı dört su kanalı, hamam, dükkân, fırın ve değirmenlerin gelirlerini bu vakfın içinde sıralamak mümkündür.¹⁴²

3.2. İrad Vakıfları

Anadolu Selçukluları'nda kurulan irad vakıfları sadece gelirleri için kurulmuştur. Bu vakıfların gelirleri fakirlere, vâkfın ailesine, imaret eserlerin bakımına, mütevelliiye ve memurlara sarfedilmemektedir. İmaret vakıflarının masrafları için arazilerin vakfedildiği görülmüş olsa da irad vakıfları sadece gelirleri için zürri yapıda tesis edilen vakıflardandır. İrad vakıflarına vakf-ı avarız da denilmektedir. Bu da gelir getiren manasına gelmektedir.¹⁴³

XIII. yy'da yapılan irad vakıflarına bakıldığında; Selçuklu şehirlerinde iktisadi hayata yönelik olarak kar getiren yatırımların irad vakfi olarak kurulduğu görülmektedir. Şehirde işyeri olarak kullanılan yerlerin gelirleri, irad vakfi olarak işletildiği gibi bu devirlerde şehir yerleşim mekânı içinde seyrek olarak yer alan evlerin arasındaki arazilerde irad vakfi olarak kiraya verilebilmekteydi.¹⁴⁴ Bunun yanında şehirlerin iktisadi hayatına hizmet veren şehir kurumları da irad vakfi olarak kullanılmıştır. Şehir kurumları bütünü ile özel şahıslar tarafından işletildiği için bu tesislerin vakıf olarak kullanılmasında bir sakınca görülmemektedir Bunlar arasında çarşılardaki dükkânlar, mescitler, hanlar bulunmaktadır. Bu konu XIII. yy'ın sonunda şehir kurumlarının istismar edilerek, gelirleri için vakıf işletmesine açıldığını da göstermektedir.¹⁴⁵

İrad vakıfları, XIII. yy'da iktisadi hayata yönelik işletmelerden oluşuyorken, Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılıp Anadolu'da düzenin bozulduğu XIV. yy'ın başından itibaren tarım işletmeciliğine kaymıştır.¹⁴⁶

Anadolu Selçuklu Devleti'nde sosyo-iktisadi amaçla kurulan vakıflar; XIII. yy'da iyi bir gelişme devresi geçirmiştir. Moğol istilası ile dağılma sürecine giren Anadolu Selçuklu Devleti'nde kurulan vakıflar, İlhanlı hükümdarları döneminin iyileştirme çabaları ve yeni vakıfların ortaya çıkardığı arazi işletmeciliği ile ayakta kalmayı başarmıştır.¹⁴⁷

¹⁴² DEMİR, "Selçuklu Vakıfları", s.277

¹⁴³ DEMİR, "Selçuklu Vakıfları", s.277

¹⁴⁴ BAYRAM, Sadi, "Gökmedrese Vakfiyesi", s.54

¹⁴⁵ BAYRAM, Sadi, "Gökmedrese Vakfiyesi", s.54

¹⁴⁶ BAYAT, "Sivas Darüşşifası ve Vakfiyesi", s.56-58

¹⁴⁷ DEMİR, "Selçuklu Vakıfları", s.278

II. BÖLÜM

VAKFİYELER

NO: 290

581/2 numaralı defterin 288 sahife 290. Sırasında yazılı Kutluğ Uluğ Yavaş Ebülleys Arslan bini Sanbat bina Gürcü vakfına ait 610 tarihli Arapça vakfiyenin ayet ve hadis ve dua fıkraları hariç tercemesidir.

Hamdü sena ömür kalelerini ölüm mıncıkı ile yaran ve bu dünyanın yeni binalarını zamanların geçmesiyle eskiyen ve dünyada bulunanlara kaza ve kader oklarını sevk eden ve anlara kendilerini sükundan mahrum edüp izdiraba düşüren ve onların damarların girüp kanlarına karışan ve kendisinden hiçbir kimse çekinmekle kurtulamayan ve kudretli ve kuvvetli kimseleri bırakup da fikraya mahsus olmayan ve belki adaleti nişanesi olarak bütün gaip ve hazır ve herkese mahsus bulunan hastalıkları gönderen cenabı hakka mahsustur o zati ecel ve alaya cümleye şamil nimetleri ve kısmetleri karşılığında hamdeder ve andan başka mabudi hakı olmayup şeriksiz bir ilah bir ilah olduğuna günah hastalıklarına şifa veren bir şehadetle şehadet eder ve hazreti Muhammed anın kulu ve nurları parlak burhan ve zikirlerin katı'ı bulunan kuran ve akılları ve fikirleri yoran mucizelerle ve kusey ibni kilab ibni nizar sülalesinden gelerek basar ve basiret sahiplerini aydınlığa çıkaran ayetlerle gönderdiği resulü olduğuna dahi şehadet ederim.

Cenabı yhak ana ve tayyib ve Tahir olan cemaatına ve hayırlı kimseler olan al ve ashabına ve anın makamında bulunan Allahın dinine yardım eden ve müminlerin emiri bulunan halifesine salat ve selam buyursun (Vakfiyede burada üstüne ve altına irtibatsız ve duaya benzer birkaç satır ibarenin tercemesinden sarfı nazar edilmiştir.) Hamdü salat vacibelerini ifadan sonra şu yazı emanet ve diyanetle muttasıf kadir ve hıyanetten uzak sıtkı makal ve adalet ve salahı hal ile meşhur lardan bir itakım kimselerin sıdık ve savap nurları ile müzeyyen kizib asarından beri ve şek ve izdirap özürlerinden arı olarak şifahen ve tahriren şehadette bulduklarının beyanına münhasırdır. (Şöyleki) bu şahitler hicri altıyüz on senesi Cemadiyel ulasının onikinci günü muhterem büyük alim adil muzaffer müeyyed Mansur müşeyyed devlet yedinin arslanı cihan emirlerinin meliki devletin muhtar ve mümtazı memleketlerin direği meliklerin sultanların mutemedi emiri isfahsalar kutluğ uluğ yavaş ebülleys arslan bini sanbat bini gürcinin hazır bulunduğu meclisde hazır bulundular. Müşarunileyh emir kalbinde gizlemekte olduğu şeyleri ki kıymetsiz dünyanın ölüm ve bela yuvası olduğunu bir geçid yeri olup karar mahalli olmadığını bakası yok meşakkat ve izdirabı kadim bahar bulutları gibi süratle geçici sarap gibi aldatıcı bulunduğunu ve kendisine baki ve ebedi nazarı ile bakanları tezlil edüp itimad

edenleri yere serdiğini ve hiçbir nebiy mübüvveti ve hiç bir cebbar cebir ve kuvveti ve hiçbir sultan saltanatı ile ve hiçbir mutebbir melik kudretiyle anda baki kalamadığını (burada bir satır ibare manalı bir şekilde okunamadı) ve dünürüne buuz ve adavet eden ve talibini ilhak eden bir güzel ve evladını öpüp sonra şamarlayan ve emzirip sonra ayıran bir ana olduğunu ve akli olan bir kimse anın ağı ile karışık lezzetlerine meyl edemeyeceğini ve sonunda keder gelecek olan meserretine inanamayacağını ve emelini kasır ve amelini hayrat ve hasenata hasr ve akıbetine nazar eden ve ahvale kalp gözü ile bakan ve merci ve meadı için azık ve hazırlık tedarik etmiş olan kimseye ne mutlu olduğunu irad ettiği sözünde beyan ve ızhar etti muşarunileyhin kelamının fehvası ve maksat ve meramının gayesi ve mevzasının akıbeti ve tezkeresinin nihayeti böyle olunca emirilmüminin sultanı azam ve sehinşahı muazzam ümmetlerin rakabelerine malik arap ve acem meliklerinin ulusu cihan meliklerinin efendisi Allahın arzının sultanı hüdanın kullarının duacısı ve beldelerinin hamisi ve halifesinin yardımcısı dünya ve dinin müini İslam ve Müslümanların medetkarı meliklerin ve sultanların ser tacı cihanda adaletin ihya gerdesi mazlumların zalimlerden halaskarı kafir ve müşriklerin katili havaric ve mütemerritleri kökünden söken zındıkları ve sabkınları tenkil eden gazi ve mücahitlerin sığnafı siler zümresinin melcei muvahhid cematının sığnağı pupereslerin belini kıran yürüyemiyen çocukları yürüten zamanın dağınık işlerini tanzim eden hac ile umreyi cem eden kuranın beyan ettiği ivacıbata devam eden satvetli devletin mübihil ihtişam ve itilası parlak milletin hüsnü cemel ve ziyası milleti bahirenin kemal ve bahası hilafetin nazırı halkı korkulardan koruyan ali selçukun rüknü saltanların sultanı galib emirilmüminin sultan Ebülfetih Keykavüs ibni sultan şehid Keyhusrev ibni Kılinc Arslan bini Mesudun avatıfı amime ve avarifi cemiyeesi muktezası olmak üzere ikram ve ihsanları cümlesinden olarak hazreti aliye ve süddei seniyyesinden ahz ve iktibas ettiği şeyi vakf ve tasadduk ve habs ettiğini cebir ve ikrahtan emin ve zatında ve tasarrufatında müstakil olarak ve vasıta ve tercümansız bizzat kendi lisaniyle söyleyerek mezbur şahitlerin huzurunda ikrar ve itiraf edüp ol şahitleri nefsi aleyhihe işhad etti mumaileyh vakıf aşağıda beyan edilecek vakıf kendisinden sadır oluncaya kadar elinde ve tasarrufu altında hakkı ve milki bulunduğu şeran sabit olan şeylerin tamamını cenabıh hakkın şumullü fazlına reca ve büyük inamını arzu ederek riya şaibesinden ari bir niyet ve nur ziyası safi bir zihniyetle vakf etti o vakf ettiği şeyler şunlardır:

1- Rum beldelerinden biri bulunan Sivas beldesi haricinde Alısnehri kurbünde kain birbirine muttasıl ve biri tereblisik diğeri menfesik namında iki çiftliğin tamamı. Bu çiftlik dört hududu müştemil olup birinci hududu Kartifrus namıyla maruf caddeyi velyeder ve tamamı emir Şahabettinoğlu emir Hasan candarının karban sarayına vakf olan arazinin sınırına müntehir olur ikincisi akça Yakub ve vahid akran çiftliği arazisini velyeder üçüncüsü Karımkar nam mevzii velyedere tamamı mezkur alıs nehrine müntehi olur.

2- Bedbol (Depeyol)namiyle maruf ve muhtelif arazisiyi müştemil mezreanın tamamı.

3- Mezbur arazi cümlesinden şetkirak namiyle maruf ve dört hududu müştemil arz kıtasının tamamı evvelki sınırı Üskürüç çiftliğinin sınırını ikincisi İlmülk namiyle maruf mevzii üçüncüsü tarık dördüncüsü mezkur nehri velyeder.

4- Dört hududu müştemil arz kıtasının tamamı olup birinci sınırı oradaki arzı sultaniyi ikincisi al baba sisin milki namiyle maruf milki üçüncüsü secis milki dördüncüsü tros milkini velyeder.

5- Mezkur vakıfın köprüsüne karib dört hududu müştemil arz kıtasının tamamı olup birinci ve ikinci sınırı mezkur als nehrini ikincisi tebliğ yolunu üçüncüsü ağfıkar nam mevzii dördüncüsü şenlak çiftliği sınırını velyeder.

6- Dört hududu müştemil arz kıtasının tamamı olup birincisi Keriküvis milkini ikinci ve üçüncüsü Mağfesik çiftliği sınırını dördüncüsü tariki velyeder.

7- Mezkur köprüye karib ki Sivas geçidini velyeden mevzie karib ve dört hududu müştemil arz kıtasının tamamı olup birinci sınırı mezkure Alıs nehrini ikincisi orada kain arzı sultaniyi üçüncüsü Ceme yolunu dördüncüsü mezbur mezreayı velyeder.

8- Şimdi zikrolunan arza karib ve dört hududu müştemil arz kıtasının tamamı olup birinci sınırı tedernek milki namiyle maruf milki ikincisi kedrikeyka namiyle maruf arzı üçüncüsü sel deresini dördüncüsü tariki velyeder.

9- Mezkur köprüye karib ve bazısı bazısına muttasıl ve dört hududu müştemil üç adet arz kıtasının tamamı olup birinci sınırı bir berende çiftliği yolunu ikincisi şehinşah milki namiyle maruf milki üçüncüsü Bahattin Müselcündar milkini dördüncüsü ceme yolun velyeder.

10- Zikrolunan araziye karib ve dört hududu müştemil arz kıtasının tamamı olup birinci sınırı Birında çiftliği yolunu ikincisi Ceme yolunu üçüncüsü orada kain Akdağı arzını dördüncüsü Bahattin Muselcündar milki namiyle maruf milki velyeder.

11- Köprüye karib ve bazısı bazısına muttasıl dört hududu müştemil üç adet arz kıtasının tamamı olup birinci sınırı Ceme yolunu ikinci sınırı oradaki Akdağı otluğuna akan nehri üçüncü sınırı mezbur köprü yolunu dördüncü sınırı Bahattin Melcündar milkini velyeder.

12- Arslan mezreası namiyle meşhur mezreaya karib dört hududu müştemil arz kıtasının tamamı olup birinci sınırı arslan milki namiyle meşhur milk ikincisi sel deresi üçüncüsü lala kaymaz milkini dördüncüsü arslan mezreası namiyle maruf mezreanın sınırını velyeder.

13- Mezkur arslan mezreasının içinde kain dört hududu müştemil arz kıtasının tamamı olup birinci sınırı uşak milkine ikincisi tarif mezreası sınırına üçüncüsü mezkur arslan mezreası sınırında dördüncüsü sel deresine münthehi olur.

14- Karısun mevzii namiyle maruf mevzide kain dört hududu müştemil arz kıtasının tamamı olup birinci sınırı semak ofed nehrini ikincisi tariki üçüncüsü sultan arzını dördüncüsü Bahattin Muselcündarı milkini velyeder.

15- Mezkur Alıs nehrine karib dört hududu müştemil arz kıtasının tamamı olup birinci sınırı mezkur alıs nehrini ikincisi tariki ve üçüncüsü mezkur vakıfın milki diye meşhur milki dördüncüsü Afdik milkini velyeder.

16- Sübtüros kilisesine karib ve dört hududu müştemil bir kıta arzın tamamı olup birinci sınırı vakıfın milki olduğu maruf milki ikincisi Sübtüros tepesini üçüncüsü makarri nam mevzii dördüncüsü oradaki Akdağı nam mevzii velyeder.

17- Yine mezkur kiliseye karib dört hududu müştemil bir kıta arzın tamamı olup birincisi vakıfın milki olduğu maruf olan milki ikincisi tariki üçüncüsü Sübtüros arzını dördüncüsü bedrunak milkini velyeder.

18- Her cender feranı vahit arzının tamamı bu kıta zukır nam mevziin tarafında olup bu arz ve bilhassa mezeai kırar dört hududu müştemil olup birinci sınırı külüh diğەر nam mevzii ikincisi zukır nam mevzii üçüncüsü berir nam mevzii dördüncüsü mezkur alıs nehrini velyeder.

19- Huldi mezeasında kain ve dört hududu müştemil bir kıta arzın tamamı olup sınırlarının cümlesi orada kain arazi sultaniyyeli velyeder.

20- Emiri ısfahsalarreddin subaşı bey otluğuna karib dört hududu müştemil otluğun tamamı olup birinci sınırı mezkur otluğu ikincisi sultan arzını üçüncüsü efdik nam mevzii dördüncüsü rumi namiyle maruf mevzii velyeder.

21- Mezkur sübtürosa karib ve dört hududu müştemil bir kıta arzın tamamı olup birinci sınırı şetkerak çiftliği yolunu ikincisi mezkur alıs nehrini üçüncüsü isnakrudor arzı namiyle maruf arzı dördüncüsü körkıka namiyle maruf mevzi velyeder.

22- Semmak ofid mevziinden dört hududu müştemil arzın tamamı olup birinci sınırı efdik arzını ikincisi harsudlu namiyle maruf mevzii üçüncüsü tariki dördüncüsü sel deresini velyeder.

23- Kayseriye beldesi haricinde kayseriye tevabi ve muzafatından ve Kayseriye kalelerinden biri bulunan hasretiz kalesi canibine dönülen mevzide kain dört hududu müştemil serihe ismi ile müsemma çiftliğin tamamı olup birinci sınırı Gühertaş çiftliğini velyeder ve tamamı sürhadir cebeline ve memlehaya muttasıl olan Üyük çiftliğine ve yüzerlik çiftliğine ve belvirana münthehi olur.İkincisi afermison namiyle maruf çiftliği velyeder ve taramı ardaş dağına ve belarez dağı yoluna ve samedlü çiftliğine kadar kuru çaya ve zablar nam mevzia varıncaya kadar kerş yoluna münthehi olur.Üçüncüsü keşifon çiftliğini velyeder ve tamamı ayukerona çiftliğine kadar Celaledin keygazi köprüsü yolundaki geçide ve abdil kabilesi yoluna münthehi olur dördüncü sınırı emirin babasının merkadini velyeder ve tamamı kerş yoluna ve tilki özü yoluna ve mezkur gühertaş çiftliği hududuna muttasıl sekretlü çiftliğine kadar yazı pınar sahrası ortasına münthehi olur.

Mezkur vakıf üç çiftliğin ve onbeş kıtayı muhtevi depepol mezreasının tamamını ve bu vakfiyede beyan ve tahdit olunan mekanları müştemil onbir kıta arzın tamamını bilcümle hudut ve hukuk ve merafi ve merai ile ve mezkur üç çiftliğin bütün evleri ve kendilerine muzaf ve mensup ve müteallik bulunan ova ve dağları ve sulak ve kurak yerleri ve nehirleri ve ağaçları ve çeşmeleri ve kuyuları ve su yolları ve kamışlıkları ve kereste ve bataklıkları ve bahçesiz ve bahçeli yerleri ve ahurları ve samanlıkları ve malum olan hakkı şürpleri ve gübre atacak yerleri ve ot atacak yerleri ve mamur ve gayrı mamur bütün mahalleri ve dahil ve hariç ve muttasıl ve münfasılı mamur bütün mahalleri ve dahil ve hariç ve muttasıl ve münfasıl ve bunların olduğu ve bunlara mensup ve bunlardan madute tamamen maruf olan bilcümle hakları ile birlikte mezkur alıs nehri üzerinde ki bina ve inşağerdesi bulunan köprüye ve bu köprünün yakınındaki Sivas beldesi haricinde kayseriye beldesine gidilen yol üzerinde kain karbansaray ve babasının meşhed ve merkad ve türbesinin mukim ve mülazımlerine ki işbu mevkufatı üç sülüs yapup iki sülüsünü mezkur köprü ve karban saraya ve bir sülüsünü mezbur türbe ve merkade ve mukimlerine şerahiti sıhhati cami ve mevani kadihadan ari ve muktezai hükmü havi ve nehci şeriat üzre cari olarak vakfi müebbedi şeri ve tasadduku sermedi şahsı ile kati olarak vakf etti bey hibe rehin irs temlik itlaf ve ilhak cari olamaz ve hiçbir vech ve sebeple hiç bir kimsenin muhallefatından olamaz belki ası müebbedi ve şartı müekkidi üzre cari ve baki kalır ve bu vakfi günlerin geçmesi tenkis ve ayların ve senelerin mürüri nakz edemez dünyanın son gününe kadar geçen zamanları velyeden zamanlar anı tecdid ve tekid ve ihya edecektir ve cenabı hakka resulüne ve ahret gününe iman eden sultan melik emir vezir müftü kadı vali reis ve mühtesip ve sair nasdan hiç birisine bu vakfın gerek nağz ve gerek tenkis ve gerek tağyir ve tebdil ve ibtal ve tatil ve ihmal ve tahvil halal olmaz kimki böyle şeylere şuru ederse muhakkak haram ve masiyeti irtikab etmiştir cenabı haktan korkan bir mümini muvahhid (vakfiyede yazılı hadisi şerife ve müteaddid ayeti kerimelere muttali olduktan sonra böyle şeylere nasıl taruz ve tesaddi edebilir.Cenabı hak anın hesabına bakacak

ve vakfiyede yazılı ayeti kerimelerin sırrı zuher ettiği günde) ana türlü türlü azab ve ikab ile mücazat edecektir. Bu vakfin varidatından cenabı hakkın her zamanda az çok insan buyurduğundan evvela mezkur vakfin tamirine ve yıkılan yerlerinin binasınave harab olan mahallerin tecdid ve ıslahına ve galladın tezyidine indel ihtiyaç sarf edilecek ve eğer ihtiyaç mes etmez ise mevkufu aleyhin yani köprünün ve karban sarayın ve merkadin tamirine ve merkadin mülazimlerinin havayic ve nafakalarına sarf edilecek ve bunlardan artan mülkler ve akarlar alınabilecek bir meblağ hasıl oluncaya kadar hıfz ve cem olunacak nihayet mezkur mülkler ve akarlar alınıp zikrolunan vakflara izafe ve üzerlerine müebbeden vakf hükmü icra edilecektir. Mumaileyh vakıf zikrolunan şu vakfı malinden ifraz ve milkinden izale etti ve tevliyet ve nezareti nefesine şart kıldı. Bu vakıfda bizzat tasarruf edecek ve dilediği kimseye niyabeten verecek ve dilediği kimseye vasiyet edecek ve ihtiyar ettiği kimseye tefviz edecek ve murad ettiği kimseyi vekil edecek ve istediğini vekaletten azl edecek ve kim olur ise olsun hiçbir kimsenin bu hususta vakıfa sağ oldukça hakkı itiraz olamayacaktır. Mumaleyh vakıf tevliyet ve nezareti nasdan hiçbir kimseye tefviz etmeden vefat eder ise vefatı akabinde tevliyet ve nezareti nasdan evladı içerisinde en ziyade rüşüd ve salah ve sedat sahibi bulunan görgü ve sanbat ve şid namındaki evladına ve bunların akaben feakabin ve neslen bade neslin teakub ve tenasül eden evladı evladına şart kıldı ve bunların nesilleri münkariz olup kimse kalmaz ise tevliyeti asebatına ve bunların batnen bade batnin ve karnen bade karnin evladına ve bunlarda münkariz olur ise zeil ehamına ve bunların cilen fecilave kubyen fekubla evladına ve bunlarda tükenir ise memlûkleri içerisinde utekasına ve bunların evladına ve bunlar dahi münkariz olup kimse kalmaz ise Sivas beldesinde hükmü yürümekte bulunan pakdamen emin tezhibi nefis etmiş rüşvet ve tamala televvüz etmemiş olan kadıya şart kıldı. Mumaileyh vakıf kendi nefesine ve kendinden sonra zikrolunan vakıfta müteveli ve nazır olan kimseye mezkur vakıftan bir şey hacet mes ettikte üç seneden ziyade müddetle icar etmemesini ve evvelki icarenin müddeti hitam bulmadan diğer bir icarenin akd olunmamasını ve zalim ve etamakar ve mütegalibeye ve gaillesinden korkulan ve hile ve mekrinden emin olunmayan kimselere icar olunmamasını şart kıldı ve köprü yıkılıp ve karban saray ve meşhed harab ve muzmahil olup ve eserleri ve harabeleri kalmayup yeniden yapılması mümteni ve bunlarla intifa ve istifade muhal ve müteazzir olduğunda zikrolunan vakıftan hasıl olan fevaid ve evaid vakfın oğullarına sonra yerler ve gökler baki kaldıkça neslen bade neslin ve batnen bade batnin oğullarına sarf olunacaktır kimki bunu işittikten sonra tebdil eder ise günahı ancak tebdil edenlere racidir cenabı hak her şeyi işitir ve her şeyi bilir ve yevmi kıyamette kıyami umumi gününde hüdanın ve meleklerinin ve cümle nasın lağnetleri anın üzerine olacaktır ve mezkur vakfın taltifi hüsnü amelde bulunanların ecrini zayı kılmayan ve belki bir haneseye on misli mükafat veren cenabı hakka aittir mumaileyh vakıf şu vakfında cenabı hakkı kendi nefesine şahit kıldı cenabı hak şahit yönünden kafidir sonra ervahı enbiya ve evliyayı sonra cümle melekleri sonra ziyrede isimleri muharrer bulunan kimseleri şahid kıldı bu hadise tenfiz ve

imzası caiz ve hüküm ve kazası nafiz olan müteaddid islam kadıları ve hükümlere memur hakimlerin muktedası bulunan zevata arz olunup sadır olan mezkür vakfiyenin sıhhatine cenabı hakkın ataya ve mevahibine hamd ederek ve nebilerin ulusu bulunan hazreti Muhammede ve al ve ashabına ve asdikasına ve cümle müslimine salavat okuyarak hükmettiler.

NO: 21

577 numaralı defterin 28.Sahife 21. Sırasında yazılı Karadayı bini Abdullah vakfına ait 651 tarihli Arapça vakfiyenin tercümesidir.

Vakfiyede adı yazılı vakıf vakfiyede kendine nisbet olunan hususatı vakfiyede yazıldığı veçh üzere huzurumda ikrar etti ve yazılı kayıtlar ve şartlarla beraber bütün şartlarını cem' ettikten sonra ikrarını dinledim ve bu vakfın şartları ile beraber şer'an sıhhatine kat'i olarak hüküm ettim ve ikrarı ve hükmü mecliste hazır bulunan adil ve emin kimseler ile işhad ettim ben ise zaif kul ki razlı Mahmut oğlu Mehmedim bu tevkii 651 senesi Cemazelulasının 21. Günü yazdım hamdü sena bir ve kafi olan allah'a mahsustur.

Hamdüsena ol Allah'a mahsustur ki ilmin şanını yükseltti ve ilmin yüzünü örten cehalet perdelerini talim ve teallüm ile kaldırdı ve teallüm eden kimsenin kalbini Tevfik süsü ile tezşyin ve tenvir buyurdu ve sinisini inayetile şerh ve nazarlarda vekarını ziyade kıldı ve ilim güneşi ile dalalet karanlıklarını izale ve alemin kıvam ve intizamını ilim ile takrir ve tespit buyurdu ve hayırlı kullarını topraktan yarattıktan sonra iddiharı vacib olan zad ve zahirenin hayırlısını tedarike muvaffak kıldı ol zatı ecel ve alaya biri biri ardınca gelen nimetleri karşılığında hamd eder ve tevali eden ihsanlarına şükür eder ve kendisinin bir ve şeriksiz bir ilah olduğuna ve kendisinden başka mabüdün bilhak olmadığına ibareler vasfından ve şerhinden kasır bir şehadetle şehadet eder ve hazreti Muhammed kendisinin kulu ve resulü olduğuna dahi öylece şehadet ederim öyle resulki islamı meydana çıkarmış ve islamı alameti minaresini yükseltmiş ve hakkı dini izah etmiş ve şiar ve adabını dünyanın her tarafına yaymış ve cezirei Arapta küfrün ve şirkin arkasını kesmiş ve ateşini söndürmüş ve şirkin kanununu tezlil ve tahkir etmiş ve belini kırmıştır.Cenab-ı Hak ana ve anın yardımcısı olupta şeriatını himaye eden zevatı aliyeye ağaçlar çiçek açtıkça ve bağlar ve bahçeler yeşerdikçe salat ve selam buyursun ve alemde Cenab-ı Hak'ın sayesi,büyük sultan, arap ve acem sultanlarının efendisi,hüdanın arzının sultanı ve beldelerinin hafızı,dünya memleketlerinin himeyakarı ve Cenab-ı Hakk'ın yüce kelimesinin izharkerdesi,hilafet semasının kutbu,adalet ve merhametin madeni, ins ve cinin sığınağı, dünya ve dini şeref ve kuvveti,islam ve müslimin mededkarı,ali selçukun tacı,ber ve bahrin sultanı ebilfetih Keykavüs ibni sultan Gıyasüddin Keyhusrev bin sultan Alaeddin Keykubadın üzerine inayet ve selametlerini inzal buyursun.

Bundan sonra maksada gelince: dünya aldanış yeri ve gelüp geçme mahallidir dünyada bulunan kimse elbet ahrete göçecektir ve dünyanın günleri birer menzil ve nefesler yolcu ve göçebe halindedir ve dünyanın ikbali hemen bir müsafır ve yüz gününün bulutlu mesabesinde nimetleri her halde zevale muhküm ve ömrü uzun olsa bile faideden aridir, şerbeti gama mukarin zevk ve halaveti sem ile karışıktır buna binaen büyük atabey,keremli efendi, müeyyed,Mansur, alim, muzaffer, mücahid, mütteki, zahid abid, arif, salik, saltanatın bazusu, memleketin mutemedi, zahidlerin seyidi, abidlerin kutbu, emirlerin emiri,halkın yardımcısı, ihsanın medeni, zamanların zübdesi, evliyanın etkiyanın muktedabihi, halaikın en şefkatlisi yer yer yüzünde sünnetin ihya kerdesi Karadayı bini Abdullah bu Abdullah tıb ve deva ümerasının emiridir vakfiyede yazılı ayeti kerimenin ve hadisi şerifin mazmunlarına bakınca Cenab-ı Hakk'a yakın olmak ve büyük ve korkunç günde ahli sadakatın zümresi içerisinde cennete nail olmak ve vakfiyede yazılı ayeti kerimenin sırrı zuhur ettiği günde fecaatli ikabından halas olmak için sıhhat ve selamet halinde Konya'nın içinde kardaşı Emir Kemalüddin Rumtaşın medresesi hizasındaki caddede niyeti halisa ve taviyyeti Saliha ile halis malinden bir medrese bina etti. Mahallinde şöhretine binaen tahditten müstağni bulunan bu medrese binası yüksek, havlısı bol, mekanı gayet hoş, bakanlara sürur bahşeder hulasa her türlü mehasin ve kemalatı haizdir vakıfbu medreseyi dört mücteid imamın her hangisinin mezhebinden olan fukaha ve ulemaya vakfetti ve müderrisinin mezhebi hanefiden olmasını ve ulumu şer'iyye ve ehadisi şerife ve tefasiri şerifede ve usul ve furuda ve hilafiyatta alim olmasını şart kıldı. Ve bu vakfın sahih ve şer'i ve tesadduku muteberi mer'i ve hasbi cazimi merzi olarak müebbeden ve muhalleden vakfetti kıyamete kadar bey' hibe temlik ve temellük, tağyir ve tebdil, nakıl ve tahvil yapılamaz bundan sonra vakıf mezbur müderrisin ve dört mezhebin her hangisinden olan fukaha ve ulemanın mesalihine aşağıda beyan olunacak emlakini vakfetti onlarda:

1- Divriki tevabiinden Haren karyesidir bunun dört hududu Nurşin karyesi hududuna ve Şeraykön namile maruf dine ve Halvik arzı namile maruf dağa ve kervan inine mensup ve maruf bukaya müntehi olur.

2- Konya haricinde çaşnigir caddesinde kain arz kıtasının tamamı bunu hududu Hatun milkine ve Saliha hatun milkine ve Yunis vakfına ve Amine hatun milkine ve Kamerüddin kabristanına müntehi olur.

3- Nefsi Konya'da buğday pazarı yakınında han ve arz kıtası ve birbirine bitişik üç adet dükkanın tamamı şu üç dükkanın üç hududu vakfa ve dördüncü caddeye kgıhdos tlauç

4- Konya'da sultan caddesinde mezkûr medresenin yanında kâin beş adet dükkânın hücre ile birlikte tamamı. Bunların birinci hududu yola ve ikinci ve üçüncü hududu mezkûr medresenin yoluna ve dördüncü hududu Necmüddin Behramşah milkine müntehi olur. Vakıf zikrolunan mevkufatı cümle

hudud ve hukuk ve merafık ve merasim ve muzafatı ile ve mevbir iki kariyeyi bilcümle hudud ve tevabii ve levahik ve arazi ve musakkafatı ve katı v yumuşak yerleri ve dağları ve mamur ve harab yerleri ve bostanları ve nehirleri ve ağaçları ve bağları ve harman yerleri ve sahraları ve yolları ve dahil ve hariç bilcümle sınırları ve hakları ve asıl ve tabi' ve eski ve yeni ve bitişik ve ayrı ve şer'i ve urfi ve adi ve mezkur ve gayrı mezkur ve nam verilen ve verilmeyen ve az ve çok bilcümle hakları ile birlikte vakfi sahibi şer'i ve tesadduku muteberi merzi ve hasbi cazimi kat'i ile vakfetti. Bey hibe temlik ve nakıl ve tahvil ve tebdil olunamaz belki kıyamete kadar olduğu hal üzere kalacaktır kim ki tebdil eder ise günahı ancak ona aittir Cenab-ı Hak tebdil edeni bilir ve anın her şeyini işidir. Vakıf; zikrolunan mevkufatın daima en iyi bir şekilde istiğlal edilmesini ve icareye Salih olan her hangi mahallinin ancak izin sahibinin izni ile icar olunmasını ve bir seneden veya iki seneden ziyade müddetle ve hacet ve zaruret icabında üç seneden ziyade müddetle icar edilmemesini ve zalime ve kendisinden korkulan ve meykir ve keydinden emin olunmayan kimselere icar olunmamasını ve akdin müddeti hitam bulmadan ne akdi icare ile ve ne akdi müsakat ile ve ne akdi müzaraa ile akid yapılmamasını şart kıldı ve vakfın mahsülünden evvela vakfın tamir ve termimini ve harab olan mahallinin imar ve ıslahını ve vakfın bütün levazımının tertib ve tanzimini ve ücretlerin verilmesini ve bunlardan artandan mezkur medresenin tamirine ve harab olan mahallerinin bina ve ıslahına sonra hasır ve zeytin yağına ve sergilerine ve üç mübarek gecede yani regaib ve nısfı Şaban ve Kadir gecelerinde yanacak mumlara sarf olunmasını ve bunlardan sonraki tamirat ve masarıftan sonra artan on sehmin yapılp bir sehminin ki tam onda birinin zikrolunan sıfatlarla mevsuf olan ve nase imam olan Hanefi müderrise verilmesini ve bir sehminin yani tam öşrün vakfın mütevellisine sarf olunmasını ve yarım sehminin yani tam öşrün vakfın mütevellisine sarf olunmasını ve yarım sehminin yani yarım öşrünün zikrolunan evsaf ile mevsuf yani alim, amil, Fadıl, hanefiyyil mezheb olan muide sarf olunmasını ve yarım öşrünün de vakfın kardaşını evladından bulunan ferraş ve bevvaba sarf olunmasını bakı yedi sehmin yani yedi öşründe gece ve gündüz talebi ilim ve meşgul ve zikrolunan sıfatlarla muttasıf bulunan ve mezahibi erbaadan olan fukaha ve ulemaya müderrisin ve mütevellinin muvafık ve münasip gördüğü şekilde sarf olunmasını şart kıldı ve kezalik vakıf, müderrisin ve muidin ve fukaha ve ulemanın tedrisatı yani okutma ve okumayı haftanın malum ve maruf olan beş gününde ders için ihzar edilen mahalde ifa etmelerini şart kıldı ve kezalik vakıf; mezkur medreseye konulan şirazeli mushaftan pazartesi ve Perşembe günlerinde Kuran-ı Kerimden kolay gelen mikdarın okunmasını ve okuyan, vakfın kardeşini evladından olup başkası olmamasını ve okuduktan sonra ruhu resulullah'a ve vakfın geçmişlerine ve cümle ehli imanın iymanın ruhlarına dua olunmasını ve duadan sonra müderrisin dersi fukahaya takrir etmediğini şart kıldı ve kezilak vakıf işbu vakfın tevliyetini kaydı hayat ile kendi nefesine ve kendinden sonra kardaşı büyük serasker, alim, adil, müeyyed, Mansur, muzaffer, mücahid: dinin kılıcı, islamın mutemedi: meliklerin sultanların yardımcısı kara Sungur bini abdullah'a kaydı hayat ile şart kıldı ve

andan sonra iki kardaşı emiri kebir Kemalüddini Ramtaşın ve emir Seyfüddinin evlatlarının aslahından sonra aslahına ve anlardan sonra inas hariç olarak anların zükür evladının aslah ve erşedine ve eğer utekasının da zükür evladının ve neslen bade neslin ve karnen bade karnin evladı evladının aslah ve erşedine ve eğer evlat ve neslinden zükür kalmamış ise utekasının zükür evladının aslah ve erşedine ve eğer utekasının da zükür evladı ve nesli kalmaz ise zevilerhamının zükür evladının aslah ve erşedine ve zevilerhamının da zükür evladı kalmaz ise eteği temiz hesebi şerif olan Konya kadısına şart kıldıve eğer mezkur medrese harab olur ve evkafın fazlai galesinden tamiri mümkün olmaz ise masariftan artanın cümlesini Antalya yolunda, içinde cami bulunan kalenin haricinde bina ettiği darı sulehanın mesalihine; beyan ettiği şurut veçhile sarf olunmasını şart kıldı ve eğer darı sulehada harab olup ana müteallik evkafın mahsulünün mecmuu iile imarı mümkün olmaz ise kezalik masraflardan sonra artanın cümlesi Konya'da ebelmestan yolu üzerinde bina ettiği hanın mesalihine vakfiyede beyan olunan şurut üzre sarf olunacak ve bu han dahi harab olup ana müteallik evkafın mahsulünden masraflardan sonra artanın cümlesi her nerede bulunan İslam fukarasına ve muhtaçlarına dünyanın sonuna kadar sarf olup gidecektir vakfın şartlarından bir şartını kim ki tebdil ve tağyir eder ise Cenab-ı Hak'ın ve meleklerinin ve cümle nasın laneti anın üzerine olsun ve Cenab-ı Hak gazebe ve lanet edüp ve cehennemi ana hazırlasın ve ol kimseden Cenab-ı Hak ve kitapları ve peygamberleri ve melekleri beri olsun ve anın ne namaz ve ne oruç ve ne hac ve ne zekatını ve hiçbir ibadetini kabul etmesün ve anı cehenneme idhal ve cehennemde muhalled kılsun ve anı vakfiyede yazılı ayeti kerimenin sırrı zuhur ettiği günde muhasebe ve mutalebe ve muahaza altına alup türlü azab ve ikab ile mücazat buyursun. Bundan sonra vakıf zikrolunan evkafın cümlesini elinden çıkarup şeran teslimi caiz olan zata ki mütevelliyeye teslim ve mütevellide andan tevliyeti hasebile tesellüm etti ve bu teslim ve tesellüm sahih ve şera muvafık oldu sonra balayı vakfiyede tevkii bulunan hakimden işbu vakfın ve şurutunun sıhhat ve lüzumuna hüküm istedi ve müşarünileyh hakim icabet edüp mezbur vakfın sıhhat ve lüzumuna hükmü sahihi şer'i ve kazai sarihi mer'i ile hüküm etti ve meclisinde hazır bulunan udul ve ümenayı ve hükmüne şahit kıldı vakfın ecri alim ve cevad ve kerim olan Cenab-ı Hak'a aittir ol zatı ecel ve ala Muhsinlerin ecirlerini zayı' kılmaz belki bir haseneye on mislini ihsan eder bu hadise hicri altı yüz elli bir senesi cemazelulusının ortasında vakı ve cari oldu Cenab-ı Hak resulüne ve al ve ashabına ilelebed salat ve selam buyursun.

NO: 23

577 numaralı defterin 31. sahife 23. sırasında yazılı Kara Tai bini Abdullah'a ait 660 tarihli zeyli vakfiyenin tercümesidir.

Konya darül mülki hüküm meclisinde vakfiyenin yukarisına tescil yapan hakimin huzurunda şeyh alim amil erşedüddin İbrahim bini abdürreşid bini Mehmet hemadani ve fakih Muhiddin Mahmut bini Zekeriya bini Yahya tarafından gereken tezkiye yapıldıktan sonra adil ve makbulüşşehadet olan şahid Sadri kebir tacüddin Mahmut bini ali bini Hüseyin Semcuri ve şahit şerefüddin Mehmet bini ömer bini ahmedi betsi,şu vechile şehadet eylediler ki vakfiyede zikrolunan vakıf yukarıdaki vakfiyesinde beyan edilen evkafının mahsulünden mezkur medreseye mülazemet edenlerden sabah ve akşam kitabullahi tilavet eden iki nefer hafıza şehri altmış dirhem ki her birine otuzar dirhem sarf olunmasını ve medrese bina edilen musluğa ve abdesthaneye bakan ve bunları yıkayup temizleyen kimseye vakfiyede tavsif edilen dirhemden otuz dirhem verilmesini şartı sahih ile şart kıldı dediler Cenab-ı Hakk'a ve yevmi ahrete iyman eden herhangi kimseye vakfın bu şartını tağyir ve tebdil etmek halal değildir kim ki tebdil eder ise günahı ancak ona aittir vaktaki zikrolunan şahitler veçhi mezkur ve nematı mezbur üzre şehadet emüşarünileyh hakim şehadetlerini istima' ve kabul edüp mezbur şartların sıhhatine hükmü sahihi şer'i ile hüküm etti ve meclisinde hazır bulunan udul ve ümena ve eimme ve ulemayı altı yüz altmış senesi Recebül ferdinin beşinci günü hüküm ve kazasına şahit kıldı velhamdülillah vahdehu.

NO: 138

584 numaralı defterin 288. sahife ve 138.sirasında yazılı Sultan Keykavüs vakfına ait 615 tarihli Arapça vakfiyenin ayet ve hadis ve dua cümleleri hariç olarak ve esvaba müteallik zevaidi biraz ihtisar edilerek yapılan tercümesidir.

Kayd şud: suret-i vakfiye-i mamülün biha be-kalem-i cihat müceddeden kayd şode:fermude ba-muharrerat mahalle-i mezbur ve ba- arzuhal-i medinei Hatun cedde-i sağire ve bağ i'lam-ı faziletli Mehmed Şerif Efendi müfettiş-i Evkaf ve ba-telhis-i devletlü Mehmed Hurşid Paşa Nazır-ı Evkaf-ı Hümayun ve ba-ruus-ı humayun fi 19 Za Sene 1286

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM Yakınim billahi yakınimdir muinim olması muhtemeldir: Mütercim)

Hamdü sena kerim ve atuf, vehhab ve rahm, rouf ve tevvab olan ve sevab verdiği kimseye kereminden rıf'atiderece hil'atini giydiren ve ikabının şiddeti ile mehmum ve gamak olanı rahmet ve mağfireti ile tenfis ve telsiye buyuran Cenab-ı Hakk'a mahsustur. Zatı akdesine, tatlı ve şümullü nimetlerinin tevalisi karşılığında ne kadar uzadılsa bitmeyen ve bir nihayete ermeyen bir hamd ile hamdeder ve mukaddema emru azaptan sonra nikmetinin ref'i yani afvı karşılığında ihata sebeplerinin aciz vefatir kaldığı bir şükriyle şükreder ve ma'budu bilhak ancak kendisi olup bir ve şeriki olmayan bir

tanrı olduğuna muhiblerin şek ve izdirap arizalarından, tehlikelerinden korkarak şiddetle yanmalarına şifa veren bir şehadetle şehadet ederim. Ve hazreti Muhammed, Arapların şirret ve galiz ve haşin aksamı arasında şirkin müşted olduğu bir zamanda abdi menaf ibni Kusey ibni kilap şecere ce sülalesinden gönderdiği kulu ve resuli olduğuna da şehadet ederim. Cenab-ı Hak ana ve tayyib ve Tahir ve hayırlı al ve ashabına bulutlar kahkaha ile güldükçe ve kuşlar nevha ve terennüm ettikçe salat ve selam buyursun. Bundan sonra maksada gelince: şu yazı meşhur kimselereden safayı emanetle muttasıf, gadir ve hıyanet şaibelerinden ari, sıdkı makal ve şimeı adlü hüsnü hal ile mevsuf ve vakfiyyenin aherine hüsnü rıza ve ihtiyarları ile isimlerini yazan zevatın sıdk ve sevaba mukarin ve iflik ve irtiyab şaibelerinden beri ve şek ve izdiraptan hali bir mahiyette şehadet eylemelerini beyandan ibarettir. Şöyle ki: bu şahitler, Fi Gurrei Muharrem sene 615 tarihinde sultanı azam, şehingsahı muazzam, ümmetlerin rakabelerinin maliki, arap ve acem sultanlarının seyyidi, cihan meliklerinin mevlası, tanrının arzının sultanı ve kullarının raisi ve memleketlerinin hamisi ve halifesinin yardımcısı, din ve dünyanın mabihışşerefi, İslam ve müsliminin sığınağı, mülük ve selatinin rüknü, alemde adli ihya eden, zalimlerden mazlumların intikamını alan, gazilerin mücahitlerin ilticagahı bulunan kafirlerin müşrikleri katleden, zındıkları mülhidler kökünden söken, dağileri, bağileri mütemerridleri bütün azgınları kahrü tenkil eden, berrübahrin sultanı, ali selçukun sertacı ve daha bir çok evsafı aliye ile mevsuf ebülfetih sultan Keykavüs ibni sultan Keyhusrev ibni sultan Kılıç arslanın hazır bulunduğu mecliste hazır bulundular, Müşarünileyh sultan bu mecliste irad ettiği keliminde mutekadatını yani kalbinde muzmer olan hususatı izhar ederek (dehi dünya bela ve musibet urdu ve firar yeridir karar yeri değildir bahar bulutları gibi gelüp geçiveren ve serap gibi aldatan bir mahaldir ana ebedi gözle bakmanı haki mezellete sermiş ve şehvatına bineni düşürmüştür ve hiçbir nebiy nübüvvet ve risaleti ile ve hiçbir mütecebbir cebir ve kuvveti ile ve hiçbir sultan devlet ve satveti ile ve hiçbir melik memleket ve şevketi ile anda bakı kalamamıştır, o her zevcinden ayrılan ve bölük bölük taliplerini helak eden bir hansa ve evladını öpüp sonra şamarlayan ve biraz emzirip sonra ayıran bir anadır erbabı ukul anın sem ile karışık lezzetlerine ve sonu hem ve gamdan ibaret bulunan meserretlerine meyl ve iltifat edemez ve ne mutlu ol kimseye ki emelini kasr ve amelini rızayı ilahiye hasr ve Cenab-ı Hak'tan hakkile ittika etmiş ve bütün zaman ve hayatında taata koyulmuş ve vakfiyede yazılı ayeti kerimenin mazmununu iyi düşünmüş ve merci7 ve maadı için azık tedarikine kemalile itina etmiş ve vakfiyede yazılı ayeti kerimenin mutazammın bulunduğu vaad ve vaiden ibret almıştır. Diye beyanatta bulundu müşarünileyhin kelamının fahva ve dava ve meramının mebnası olunca aklının ve fikrinin selameti ve bedeninin sıhhati evanında bila vasıta kendi lisanile söyliyerek ve tasarruflarında ve kendine nisbet olunan şeyleri teberruatında müstakil olarak riya şaibesinden ari ve safi bir niyet ve nur ve ziyası lekesiz bir zihniyet ve samimiyetle vakf ve habs ve tesadduk ettiğini balada evsafı zikrolunan şahitlerin huzurunda ikrar ve itiraf ve nefsi aleyhime işhad etti ve bu vakfında Cenab-ı Hakk'ın vakfiyede yazılı

kavli şerifinde beyan buyurduğu fazlı azim ve afzü amimini reca ve üzerine sicaliafzü mağfîret ve rahmetini ifaza buyurmasına ve anı cennetinin ortasına iskan ve iyya etmesine ve sadakasının gölgesinde gölgelendirilmesine ve vakfiyede yazılı müteaddid hadisi şeriflerin mufad ve mazmunlarına meyl ve rağbet etti ve vakfiyede yazılı ayeti kerimelerin sırrı zuhur ettiği günde elemli azab ve şiddetli ikabından titredide şu ikrar ve itiraf kendinden sadır ve aşağıda mufassalam beyan olunacak vakfiyyet, üzerlerine vakı' oluncaya kadar hakkı ve milki olup elinde ve tasarrufu altında bulunduğu sahih ve şer'an sabit olan şeyleri tamamen vakfetti. Bunlardan biri: Konya beldesi haricinde kain sebzelik bahçenin tamamıdır. Bu bahçe dört hududu müştemil olup evvelkisi Kayseriyeli Reisüddin alîşer bini Hasanın buzluğunu ikincisi Saraç Cemalüddin Mehmedin üzüm bağını üçüncü ve dördüncüsü büyük yolu velyeder ve kendisine bu yollardan girilir. Ve biri: Cine beldesinin Beydekin nam çiftliğinde kain bahriyefor namilemaruf bir göz değirmenin ve bu değirmene muttasıl ahur ve haranın tamamı olup dört hududu müştemildir evvelkisi arzı velyeder ikincisi sıvastosun bahçesini üçüncüsü nehri dördüncüsü yolu velyeder kapusu buradadır ve biri: Ereğli beldesinin ortasında sukı terakime de kain bitişik otuz bap dükkanın tamamıdır. Bu dükkanlar dört hududu müştemildir. Evvelkisi ve ikincisi yolu ve kadimen Şehabüddin Alemlî dükkanları namile maruf sultan dükkanlarını üçüncüsü kısmen yolu ve kısmen ineci yermobi ibni Hüseyinin dükkanlarını ve kısmen İmadettin ve emin bini Yusufun dükkanını ve diğer yolu velyeder dördüncüsü hacı Balak mescidine mevkuf dükkanı ve yolu velyeder ve biri: asker haricinde kain ve anın tevabiinden olup mermendi namında rumiye çiftliğinin bütün mensubat ve tevabii ile tamamıdır. Bu çiftlik dört hududu müştemildir evvelkisi veryaknan namında sekirköy çiftliğinin arazisini ve karlataş arazisini velyeder ikincisi karaviran arazisini ve ebule arazisini üçüncüsü Selçuki hanun bağını ve Sofuler namında sandal çiftliği arazisini ve celdek çiftliği arazisini dördüncüsü kelakün arazisini ve sarı çiftlik arazisini velyeder medhal ve mahreci buradadır. Bu çiftlik ve hududu aksera mahkemesinde meclisi şer'i şerifte huzurunda bir takım udul ve ümena ve sikatın şehadetleri ile şer'an sabit oldu anlarda resul bini İsmail bini edhem ve Türkanşah bini Yagor bini Süleyman ve Ahmet bini İsrail bini İbrahim ve Turhan bini Gazi bini celdek ve Kahya bini Ömer bini İshak ve Şemsüddin bini Mahmut bini İsrail ve Mehmet Salar bini İlyas bini Semi ve Süleyman hoca ve Sülü bini tenşen bini geçmiş nam kimselerdir.

Ve biri: Kayseriye haricinde kain ve Kayseriye tevabiinden Efkere çiftliğinin tamamıdır. Bu çiftlik dört hududu müştemil olup kıblesi çiftlikten yol şubesi canibi ile başlar Kerkör namile maruf değirmene münthehi olur ---bu değirmen deksediç çiftliği arazisi hududunun evvelidir--- ve Efkere çiftliği tarafındaki yol şubesi doğrusundan ayrılıp ahdi rumdan kalma kadim kum tepesine doğru yürüyerek garb tarafta mezkur çiftliğe nazır bulunan harab kiliseye varır oradan diğer kum tepesine doğru ayrılıp Balakasi çiftliği hududuna varır bundan sonra şimal tarafa biraz inip efkere yolu

üzerindeki harab kilisenin yanına varır ve yine garb tarafa ayrılıp balakası yolunun ağzına bina edilmiş olan köprüye varır ve oradan şimal tarafa dönüp balakası bostanlarının sonları tarafına varır ve oradan garb tarafa bostanların yanına dönüş balakası harman yerlerine ve balakasının Kayseriye gidilen yolunun ağzına ve dört yolun sınırına varır ve oradan Kayseriye yolu ile kible tarafa ayrılıp Tanma çiftliğine yakın iniş yola varır ve oradan kible canibine dönüp mezkur iniş yola ve sahrıca ve kemeryol namile maruf döşemeye doğru dağın tepesine müntehi oluncaya kadar gider ve oradan şark tarafa dönüp dört yolun birinin memerri bulunan yol şubesine varır orada kadim ve muattal bir köprü vardır ve oradan ayrılıp garb tarafa çökiler arazisi hududuna doğru giden yolun ağzına nazır bulunan kum tepesine müntehi olur ve oradan şark tarafa dönüp hudut nişanı olan muhkem taş ve emir Süleyman hudut nişanı ittihaz ettiği kulesine varır ve yine şark tarafa ayrılıp orada kain kum tepesi hizasındaki (...) maruf yol şubesine varır oradan şimal tarafa yol şubesinin ağzına doğru döner balakası çiftliğine varır oradan balakası dağının tepesine doğru döner orada kain harab kilisenin kurbünde ortasında pınar bulunan yol şubesine varır mezbur pınar bağı bigar pınarı namile maruftur şark sınırına gelince: Efkere çiftliğine nazır bulunan kum tepesinden başlar oradan şimal tarafa aşağı giderek efkere çiftliği ile balakası çiftliğinin arasında ortada bulunan yolu gider sel yollarına varır ve oradan Efdik bini Tegosun bağının ve Fasil bini tabzek bağının ve kusliyon kösefin bağının ve Toros bini hakmidasın mezrasının ve Fasil bini istefanın mezreasının ki balakası çiftliğinin çiftçileri ve fellahları bulunan bu kimselerin bağlarının ve mezrealarının yanına varır ve böylece yol ile giderek mezison çiftliği yolunun ağzına varır.

Şimal sınırına gelince: Mezison ve efkere çiftliğinden garb tarafa dönerek başlar mezison çiftliği fellahlarının --- harab kalenin aşağısında yolun vasatında --- imar ettiği değirmenlere müntehi olur ve yine oradan şimal tarafa iner Sivas caddesindeki Engür gölü çiftliğinin mekabirine müntehi olur ve yine bu vade ile garb tarafa ferenc çiftliğinin arazi ve akrihasına müntehi olur. Garb sınırına gelince: Sivas caddesinin ferenc çiftliği arazisine muttasıl kısmından başlar terakime zerayibine (bunun manası bilinemedi) ve sahrıca ve kem yolu namile maruf döşemeye varır. Ve biri: mezison çiftliği aşağısında kain Engür gölü çiftliği arazisine muttasıl ve bu çiftlikten münfasıl ve efkere çiftliği muzafatından bulunan eşkası şeb'a ki yedi kıta arazisinin tamamıdır. Bunlardan evvelki şakıs dört hududu müştemil olup kavzin ve engür yolu çiftliği yolunun ağzına oskifan bezahan nam kimsenin bina ettiği köprünün aşağısından başlar nehre varır ve buradan gidip diğer nehre müntehi olur oradan kible canibine ayrılır meselba çiftliğine varır oradan engür gölü çiftliğinin yanındaki merece doğru dönüp orada kain gölcüğün kenarındaki köprünün sınırına varır oradan karaviran çiftliğinden giden yola dönüp engür gölü çiftliğine ve mezkur oskifanın değirmenine varır. İkinci şaks dahi dört hududu müştemil olup evvelkisi Kayeser bini hacı Yusuf yedinde bulunan arazi kıtalarını velyeder ikincisi---

okunamadı--- lakaplı Mehmedin yedinde bulunan arazi kıtalarını velyeder--- üçüncüsü evvela mezkur Mehmedin yedinde ve şimdi Fahrüddin cüdi yedinde bulunan arazi kıtalarını velyeder. Dördüncüsü el'an mezkur Fahrüddinin yedinde bulunan arazi kıtalarını velyeder. Üçüncü şaks kezalik dört hududu müştemil olup evvelki ve ikincisi mezkur Fahrüddinin yedinde bulunan arazi kıtalarını velyeder ikinci haddin tamamı Zeynüddin cüdiye mahsus kıtaları ve kezalik emir ali Candarın yedinde bulunan arazi kıtalarını velyeder. Üçüncü had engür gölünün Karavirandan gidilen yolunu velyeder ve üçüncü haddin tamamı kezalik emir ali Candarın yedinde bulunan arazi kıtalarını velyeder. Dördüncü had Kayser bini hacı Yusuf yedinde bulunan kıtaları velyeder bu haddin tamamı evvela emir Mehmet Kürdi yedinde ve şimdi Şerefüddin cüdi yedinde bulunan kıtaları velyeder dördüncü şaks,dahi dört hududu müştemil olup evvelki haddi mezkur Fahrüddin yedinde bulunan kıtaları, ikinci haddi tarıkı, üçüncü haddi mezkur Kayser yedinde bulunan kıtaları ,dördüncü haddi, ali Candar kıtaları namile maruf kıtaları velyeder. Beşinci şaks: dahi dört hududu müştemil olup evvelkisi mezkur Kayserin kıtalarını ikincisi İbrahim Mürdinin kıtalarını üçüncüsü Mehmet kürdinin kıtalarını dördüncüsü Emir ali Candarın kıtalarını velyeder. Altıncı şaks: dahi dört hududu müştemil olup evvelkisi orada kain göçlüğü ikincisi mezkur Fahrüddin ve İbrahim Kürdinin kıtalarını üçüncüsü mezkur İbrahim Kürdinin ve Fahrüddin şad nehrin kıtalarını velyeder. Dördüncü mereci velyeder.

Yedinci şaks: Karaviranın kayseriyeye gidilen yolunun ağzındaki yağzi göl mevziinde olup dört hududu müştemildirevvelkisi mezkur yolu ikincisi hoca Muzafferin kıtalarını üçüncüsü bu şaks ile ve anason çiftliği arasında hail bulunan dağı velyeder dördüncü haddi, süsen viran çiftliği arazisini velyeder. Merkur yedi şaksın hududu Kayseriye hakimi alimi amil ve fadılı kamil dini yıldızı islamın güneşi, kadıların hakimlerin seyidi ahmet bini Siyeresfad bini ahmedi raziden sadır olan ilam ile indinde sahih ve sabit oldu bu ilamda Kayseriye beldesinin meşhur kimseleri olup sikat ve udul ve ümenadan bulunan Malatyalı muhtesip Şemseddin ebubekir bini hacı İbrahim ve bezzaz şemseddin alişer bini ali bini Abdullah ve hacı arslan bini aydoğdu ve hoca ebubekir bini hacı Hasan ve hoca Ahmet bini Yusuf nam kimesnelerin şehadetleri ile müşürünileyh hakim in indinde mezbur hudut sahih ve sabit sabit oldu diye mezkurdur ve bende şeraiti şeriyyesini cem ve ikmalden sonra mezbur ilamın mazmununu tenfiz ve icra ve kabul ve imza ettim bu imzanamenin ifham ve iş'ar ettiği veçhile mezkur hududun sıhhat ve sübutuna hüküm ettim. Ve biri: Malatya beldesi haricinde kain Malatyanın tevabi' ve çiftliklerinden biri bulunan saman çiftliğinin tamamıdır. Bu çiftlik dahi dört hududu müştemildir ki kiblesi kiblenin garb tarafından başlar beytülğazi nam mevziden harabi nam çiftliği gidilen yola müntehi olur ve bu had kısmen harabi çiftliğinin hududunu velyeder ve bu iki haddin arasında hail, danilkussin mezreasının ki çekmek mezrealarından biri bulunan bu mezreanın vasatındaki cedveldir mezrea Hail değildir ve had, şark tarafa cakmek çiftliği nehri namile maruf nehre ve samanlı minasının

kıtası namile maruf kıtaya kadar uzanır ve kısmen Silos çiftliğinin hududunu ve bu iki haddin arasında bulunan haili ki saman çiftliği arazisinin su aldığı cedveli---Zof namile maruf mevzia kadar---velyeder. Ve bu cedvel küffar cedveli ismi ile müsemma cedvele kadar imtidad eder bundan sonra bu had harabi çiftliğinden Malatyaya gidilen yola münthehi olur işte burası kibli haddin tamamıdır. Şark sınırı: kible sınırının münthehasından başlayıp kelakenci çiftliğinden Malatya beldesine gidilen tarıkı ve teli mahdudu ve mezbur beldenin hududunu ve pınarını velyeder bu minval üzre saman çiftliğinden mezbur beldeye gidilen yola kadar imtidad eder ve kısmen mezkur pınardan olan cedveli velyeder bu cedvel saman çiftliği hududu ile Mezkur beldenin çiftliği hududu haildir sınır beldenin çiftliği azarisine büyük nahir namile maruf nehri samandan akan cedvele nazır bulunan tepeye kadar imtidad eder bundan sonra Malatyadan İblistan beldesine giden büyük caddeye kadar bundan sonra mezkur cadde, kendisinin geçidi olan köprüye ve sonra köprünün öte tarafı serlo çiftliği hududuna münthehi olur iki sınır arasında hail serlo çiftliğinin cedvelidir ve bu hudut kısmen de Sifkon çiftliği arazisi hududunu velyeder işte burası tamamen şark sınırının müstehasıdır. Şimal sınırı. Şark sınırının münthehasından başlayup zefiri çiftliğinin tarıkını ve büyük tepely velyeder---bu tepe Kayserik namile maruf aşağı tepedir---Bu sınırın tamamı kutluğ dere namile maruf dereye mintehi olur. Garb sınırı: şimal sınırın münthehasından başlayup tepesine kadar mimted olarak mezkur dereye ve orada kain iki yolun birleştiği yere ve böylece kible tarafa beytülğazi namile maruf mevzia kadar imridad eder burası tamamen garb sınırının münthehasıdır. Merkur samançiftliğinin hududu ol zamanda Malatya beldesinde hakim bulunan imamı alimi amel, dinin burhanı, İslamın şerefi kadıların hakimlerin güneşi Ebi Nasır bini mesud binin muzaffer İneviden sadır olan ilam ile indimde sahih ve sabit oldu. O ilamda imamların alimlerin meşhurları ve adillerin ve eminlerin matmahı nazarı bulunan zevatın ki imamı alim, hatibi sultani Nehrüddin İbrahim bini İsmail bini Öemr ve imamı alim, İmadettin ömer bini Hüseyin Ali selmani ve muhtesip Ahmet bini refi' ve Mehmet bini Hüseyin ve Osman bini İshak ve mütevellî Mehmet bini Yahya ve babası hakim olan Ahmet bini ebi Nasır bini Mesud bini muzaffer inevi ve katibi şurut Yusuf ibni Nuh ibni Yusulf erzincani nam kimselerin şahadetleri ve mezbur hudut müşarünileyh hakiminde sahih ve sabit oldu diye mesturdur ve ben de şeraiti şer'iyye ve mevacibi meriyyesini istikmal ve istifadan sonra mezbur ilamın mazmununu tenfiz ve meknununu icra ve kabul ve imza ve imzanamenin ifham ve iş'arı veçhile mezbur hududun sıhhat ve subutuna hüküm ettim. Ve biri. Tokat beldesi haricinde kan ve tokadın tevabi' ve çiftliklerinden biri bulunan ebikel çiftliğinin tamamıdır. Bu çiftlik dahi dört hududu müstemildir bunlardan şark sınırı: Hiristopoli çiftliğinin arazisini velyeder ve tamamı Firus çiftliği arazisini velyeder. Garb sınırı: yerib çiftliği arazisine velyeder bu çiftlik dahi mezbur beldenin muzafatından ve çiftliklerinden biridir. Şimal sınırı: orada kain Tokad muzafatından Damidiyye nam dağı velyeder ve kezalik çardağın çiftliği arazisini ve Tokad muzafatından Seyrilen çiftliği arazisini velyeder kible sınırı: Tokad beldesini nehrini velyeder

ve tamamı hacı hüzeyin mezreası namile maruf araziye ve büyük caddeye ve Kısar çiftliği arazisine ve İskolit çiftliği arazisine ve mezbur Firus çiftliği arazisine münhedi olur. Mezkur İpkel çiftliğinin hududu o zamanda tokatta kadı ve hakim bulunan imamı alim, dinin güneşi, ismanda Tokatta kadı ve hakim bulunan imamı alim, dinin güneşi, İslam ve müsliman behası, kadıların hakimlerin şerefi ibni Hamid Ahmet bini Mehmet bini Ahmet uşiden sadır olan ilam ile indide sahih ve sabit oldu o ilamda, merkum hudut Tokatlı Zeynüddin Mahmut bini İshak reis ve eminüddin Salih bini İsmail Cündinin şehadetleri ile müşarünileyh hakimindinde sahih ve sabit oldu diye masturdur ben de mevacibini istikmal ve mukteziyatını istifadan sonra mezbur ilamın mazmununu tenfız ve icra ve kabul ve imza ettim ve imzanamenin inba ve iş'arı veçhile mezbur hududun sıhhat ve subutuna hüküm ettim. Ve biri: Sivas haricinde kain ve Sivas tevabiinden ve çiftliklerinden biri bulunan haruhon çiftliğinin tamamı bu çiftlik aziz ve aroyer ve han ve ovacık ve Oruçhan ve koymat ve arapviranı ve derbendcik ve çavıldır vesaire namlarında bir takım karye ve mezreaları müştemildir hududu erbaasından kıblesi derbendcik namile maruf Karsun yol şubesini ve derbendcikten Nermettin Eryürük mezreası namile maruf mezreanın zikrvesine gidilen büyük caddeyi ve karlu çiftliği arazisini ve mezkur Horuhon çiftliğinden Sivas beldesine gidilen yolu ve akbıgar çiftliği arazisini ve mezkur mezreanın tepesini suyun uzandığı yere kadar velyeder ve böylece sen ki kancığa ve hatuhon arazisi ile akbıgar arazisi arasında hail bulunan yola kadar gider ---bu yoldan Erzincan yolu dinmekle maruf yola gidilir---Şark sınırı: Mezkur yoldan başlar altın tepe namile maruf tepeye toğru giderek ciyrat nam mevzia kadar imtidad eder ve oradan geçerek Kızılsekir namındaki arza varır---Bu arz mezkur derbendciğe ve Çavıldıra ve kerem baka arzına gidilen arzdır---şimal sınırı:Kuyucak arazisini velyeder----Bu neseb hatun aslında Mehmet ve ercük mezreası namile maruf Horohun karyesinin sahibesidir---ve ferraş bini yarık arazisini ve ayşe oğlu namile maruf Alinin şa'bihi velyeder. Garb sınırı: Serli bini Yarık arazisine muttasıl bulunan arazi mezkureyi velyeder ve Hamza değirmeninin suyu kendisinden derbendcik namile maruf ve mezkur Karsun yoluna kadar gelen yolu velyeder. Ve biri: mezkur belde tevabiinden kömür karyesinin bütün tevabi' ve mezraları ile birlikte tamamı olup şöhretine ve orada bu isimde karye bulunmadığından tahditten müstağnidir.

Ve biri: mezkur belde tevabiinden Kanabad nahiyesinde kain koymad divanın tamamı. Bu divan, subaşı ve sandal ve donur ve dene ve koymad ve kavak ve kıcı ve kızılıköy ve candar ve salore ve bedehacı ve beğdeli ve hanis ve serkler ve saire namlarında bir takım karye ve mezraları müştemildir bu divanın cümle hududu danyal köprüsüne ve kan nehrine mümted olarak tumluha dağına muttasıldır ve biri:Sivas beldesi haricinde kani yetmiş sekiz dükkanın tamamı olup bunlardan dokuzu bezzazlar çarşısında birbirine muttasıl dükkanlar olup birinci ve ikinci hududu Fındık imadettin ayaz bini emir Ahmet aher mescidinin evkafını velyeder üçüncü hududubüyük caddeyi ve at

ve hayvanatı saire pazarına gidilen yolu velyeder dördüncü hududu çarşının nida mahallini (dellal pazarı olmalı) velyeder ve altısı:bezzazlar çarşısında biribirine muttasıl dükkanlar olup dört hududu müştemildir. Evvelki ve ikinci haddi kalniye hanını üçüncü haddi muhtesip Sadrüddin Reşidin dükkanını dördüncü haddi nida mahallini(dellal pazarını) velyeder. Ve ikisi: Bezzazlar çarşısında biribirine muttasıl olup dört hududu müştemildir evvelki haddi eminüddin Ali'nin dükkanını ikinci haddi yine anı üçüncü haddi Kamerüddin Şem' onun dükkanını dördüncü haddi nida mahallini velyeder ve on ikisi bezzazlar çarşısında bitişik dükkanlar olup dört hududu müştemildir bu hududun hepsi muhtelif yolları velyeder. Ve on kisi bezzazlar çarşısında bitişik dükkanlar olup dört hududu müştemildir bu hududun hepsi muhtelif yolları velyeder. Ve ikisi: Bezzazlar çarşısında biribirine muttasıl dükkanlar olup dört hududu müştemildir evvelki ve ikinci haddi kazvinli CemalüddinMehmedin bina ettiği camie vakfettiği dükkanları velyeder üçüncü haddi hacı osmanın dükkanını velyeder dördüncü haddi nida mahallini velyeder.

Ve altısı bezzazlar çarşısında birbirine muttasıl dükkanlar olup dört hududu müştemildir evvelki haddi hacı osmanın dükkanını ikinci haddi kazcinli Cemalüddin Mehmedin evkafını üçüncü haddi Sevsin vakfını dördüncü haddi nida mahalini velyeder ve sekizi terziler çarşısında bitişik dükkanlar olup dört hududu müştemildir evvelki ve ikinci haddi fındık Zuhridin ibili bini Yağisan milkini üçüncüsü Yakub Sürurinin dükkanını dördüncüsü yolu velyeder kapuları buradadır ve dokuzu, hafaflar çarşısında bitişik dükkanlar olup dört hududu müştemildir evvelki ve ikinci haddi Şerefüddin Muhsin evkafını üçüncüsü Bedrüddin Hüseyin bini Ebülfevaris vereseşi dükkanını dördüncüsü yolu velyeder kapuları buradadır. Ve oniki bezzazlar çarşısında bitişik dükkanlar olup dört hududu müştemildir bu hududun cümlesi muhtelif yolları velyeder mezkur ve mebrur akıf şu vakfiyede zikir ve tevsif ve tahdid edilen beş çiftlik ve yüz sekiz dükkan ve yedi şakıs ve sebzelik bahçe ve değirmen ve harayı ve ahuru bilcümle hudut ve hukuk ve merafik ve tohum ve mesalihi ve arazi ve ebniyesini ve enkazı ve yukarı ve aşağısı ve ev ve menzilleri ve samanlıkları ve vahaları ve meraları ve meskenleri ve ağaçları ve bağları ve mezreaları ve bostanları ve icareli yerleri ve otlukları ve kerestelik ve odunlukları ve nehirleri ve sakıyeleri ve kuyuları ve bahçeleri ve meşelikleri ve göçlükleri ve havuzları ve pınarları çeşmeleri ve düz yerleri ve tepeleri ve dağları ve malum olan hakkı şirbleri ve adet üzre mezbeleleri ve mamur ve gayrı mamur yerleri ve dahil ve hariç ve muttasıl ve münfasıl ve maruf ve malum ve kendilerine mensup ve kendilerinden madud bilcümle hakları ile birlikte mezkur vakfın Sivas beldesi haricinde Tokat Caddesi ağzında inşa ve binasını emrettiği müessesesi hayriyyeye ki daruşşifaya hastahaneye tamamen ve kamilen vakfetti. Bu müessese dört hududu müştemildir evvelkisi Melik Nizamüddin Yağisanın hanikahını ikincisi Selçukkıyye medresesini ve bu medreye vakfolunmuş arzı üçüncü sultan bahçesini ve mimar Bedrüddin alinin menzillerini ve arakil kussin

menzillerini ve garblı Zolekin menzillerini ve çulha fartın menzillerini ve bakkal Hüseyinin menzillerini dördüncüsü büyük caddeyi velyeder kapusu ve yolu buradadır. Vakıf, zikrolunan bilcümle mevkufatını mevani' den hali ve şeraiti sıhhatı cami' ve şeri şerifin menheci üzre cari ve hükmün mukteziyatını havi olarak vakfi müebbedi sahihi şer'i ve tesadduku sarihi sem'i ve habsi muhalledi kat'i ile vakfetti hiçbir veçh ve sebeple beyi', hibe, rehin, irs, temlik, itlaf, ve ihlak ve tahlif olunamaz belki aslı müebbedi ve şartı müekkeddi üzre cari ve bakı ve kaim olacaktır ve günlerin ayların senelerin gelüp geçmesi anı ihlal ve nakız edemeyecek ve dünyanın sonuna kadar geçen zamanlar evanlar anı tecdid ve tekid edecektir Cenab-ı Hakka ahrete iyman eden halife ve sultan ve melik ve vezir ve vali ve reis ve kadı ve müftü ve amid ve muhtesibe ve sair nasdan hiç birisine bu vakfi naksunaks ve tağyir ve tebdil ve iptal ve tatil ve ihmal ve tahvil hiçbir veçhile halal değildir kim ki nakız ve tahvilini ve tağyir ve tebdilini ve iptal ve tatilini kasyeder ve bunlardan her hangisine şuru' eder ise muhakkak haramı irtikab ve ukubete müstehik olmuş olur nasıl olurda Cenab-ı Hak'tan korkan bir mü'min muvahhid vakfiyede yazılı hadisi şerifi ve ayeti kerimeleri işittikten sonra böyle şeylere taarruz ve tesaddi edebilir kim ki Cenab-ı Hakk'ın kitabına ve resulinin sünnetine muhalefet eder ve haram kılınan şeyi halal beller ve mü'min kardeşinin vakfını ifsada sa'yeder ve tahribini murad eder ise bu işinde Cenab-ı Hakk'ın gazebini kazanmış olup anın meskeni varılacak yerlerin en yamanı olan cehennemdir ve Cenab-ı Hakk'ın ve meleklerinin ve cümle nasın lağneti anın üzerine olup vakfiyede yazılı ayeti kerimelerin sırrı zuhur ettiği günde anı hesaba çekecek ve türlü azab ve envai ikab ile cezasını verecek olan Cenab-ı Hak'tır.

Mezkur ve mebrur vakıf, zikrolunan bilcümle evkafını malinden ifraz ve milkinden izale edüp emiri kebir, akılı habir, alimi adil, fadılı kamil, muzafferi müeyyed, mansur, müşeyyed, dinin cemali, müslümlerin celali, meliklerin sultanların mütemei hazinei hassa hazinedarı Ferruh bini abduallahı hassaten şu vakfiyede yazılı evkafına ve umum memleketlerinde bulunan evkafına mütevellî ve nazır kıldı bunları mumaileyh Ferruh bini Abdullah bizzat tevliyet etmekte veya istinabe ve dilediği ve ihtiyar ettiği kimseye tefviz veya tevkil etmekte ve bunları azl etmekte muhayyer ve serbest olup hiçbir kimse ana itiraz hakkını haiz değildir zira Ferruh bini Abdullah zikrolunan evkafın umumunda tasarrufta ve hususile mezbur beldede mukim hazakatlı ve rıfık ve mülayimetli ve faik ve tecrübeli ve sahte muamelei olmayup sadakatlı ve güzel huylu tabiplerin ve muslih ve şefkatli ve yumuşak huylu cerrahların evradatını (bunun ne demek olduğu bilinemedi) takirde ve edviye ve akakir ve ecza ve ilacatı istihsal için gayrülbair (bunun ne demek olduğu bilinemedi) tertibinde ve mustahdemin ve mülaziminin ahvalini derecelerinin tebayünü ve tabakalarının tefavütü üzre temşiyet ve idarede serbest ve mufavvazünileyh ve mutemedün aleyhtir. İşbu evkafın müstegallatından her zamanda Cenab-ı Hakk'ın ihsan buyurduğu mümel ve mufassal menafi' ve mahsulat ve varidatı merkum mütevellî,

evvelen mezkur evkafın umranına ve münhedim olan mahallerinin binasına ve harab olan yerlerinin yenilenmesine ve merammetinin ıslahına ve galatlının artırılmasına indelhace sarf edecek ve eğer ihtiyaç yok ise mevkufünaleyhanın yani hayratının umranına sarf edecek ve bunlardan artandan nefisine her sene biladi rumda ehali arasında rayic yarısı iki bin olan--- dört bin dirhem gümüş kırtas sultan parası sarf ve temiz galeden berrani müd ile --- yarısı beş yüz olan--- bin müd gale sarf edecek ve bunlardan artanı ala ve nefislerinden akarat ve müstegallat iştirat etmek için darüşşifanın hazinesinde hıfzedecek ve akarat ve müstegallat alındığında evkafın izdiyad ve terakkisini ve temmemi ve tealini murad ederek zikrolunan evkafa izafe ve ilhak edecektir mezkur ve mebrur vakıf, zikrolunan evkafına mütevellî ve nazır olan zatın ve andan sonra mütevellî olanların mezkur evkaftan hiç birisini mütevaliyen üç seneden ziyade müddetle icar etmemesini ve zalim ve tama'kara ve mütegalibeye ve hilesinden korkulan ve mekrinden emin olunmayan kimselere icar etmemesini şart kıldı ve iyazen billah darüşşifanın ışığı sönüp ve asarı münderis veharabe ve rusumu mahvolup yenilenmesi mümteni' ve meydana gelmesi mmüteazzir ve sükuna ve intifa' müteassir olduğunda mezkur evkafın hasılat ve menafi fukarai müslimin ve menafii muvahhidin ve mesakini mü'minine gökler ve yerler durdukça sarf olunacak kim ki tebdil eder ise günahı ancak ana aittir Cenab-ı Hak semî' ve alimdir Cenab-ı Hakk'ın ve meleklerinin ve cümle nasın kıyamete kadar lağneti bu hayrı tebdil edene vee vakfın ecir ve taltifi Muhsinlerin ecrini zayi' kılmayup bir hasene bedelinde on mislini ihsan buyuran ve hay ve cevad ve kerim olan Cenab-ı Hakk' a racidir. Mezkur ve mebrur vakıf, kendinden sadır olan bu vakfiyesine Cenab-ı Hakk'ı şahit kıldı Allahta şahid olmağa yeter enbiya ve evliyanın ruhlarını sonra melaikei kiramı sonra udul ve ümenai müslimini de şahit kıldı. Bu vakfiyenin tescil ve tenfizi, hüküm ve kazası nafız ve tenfiz ve imzası caiz olan kuzatı islam ve vülatı ahkam ve eimmei hukkamdan zevatı adideye emri vakıf arz ve ref' olunup onların vakıftan sadır olan bu vakfın sıhhatine hüküm ve imza ve Cenab-ı Hakk' a ebedi hamdederek ve enbiyasının seyidi hazreti Muhammede ve al ve ashabına salat ve selam ederek vakfiyeyi tenfiz ve icare ve icralarından sonra vakı' oldu.

NO:90

604 Numaralı defterin 67 sahife ve 90 sırasında yazılı Sahib Ata Ali bini Hüseyin vakfına ait 678 tarihli Arapça vakfiyenin ayet ve hadis ve düa fıkraları ve maslahata ilgisi olmayan zaid ve evsaf ve medhiyeleri ve hatalı ve okunmayan yerleri çıkarılarak ve yine hayli erleri takribi olarak tercemesidir.

Bu vakfiyenin mutazammın bulunduğu hususat, sahibi azam ve düsturu muazzam hazretlerinin ikrar ve itirafı ile nezdinde sabit olmağla vakfiyede tefsil edildiği üzere sıhhat ve

lüzumuna hükmü tam ve kazai mübrem ile hüküm ettim. Bunu yazan Konya hakimi şer'isi Ebüsenna Mahmud bini Ebibekir bini Ahmedi Ürmevidir.

Hamdüsena imanın bünyadını furkanın nuru ve dellil ve şehavidi ile yükselten ve edyanın ahkam ve mesailini beyan ve burhanın fevaidi ile izah buyuran cenabıhakka mahsustur. O zatı ecel ve ala, nev'i insanı iykana götüren akıl ve vüzuha sevkedem ilim ile sunufu hayvan üzerine tercihan mükerrerem ve müşerref kıldı. Anlarda alemde ve enfüs ve afkataki ihkam ve itkanın hakayıkını bilmüşahade alemlerinin imkanın masdarı vücuduna ve illeti ulasına vakıf oldular ve akılları ile taala hazretlerinin azamet münasebetten takdis ve tenzih ettiler bu sebeple nefisleri irfan nurları ile kesbi işrak etti de şükuk ve rüyub izdirabından kurtulup iman ve itmi'dan rahatına erdiler o zatı ecel ve aladan başka mabudu hakiki olmayup bir ve şeriksiz, emsal ve eşhab vea'vandan münezzeh ve müteali bir ilahi azam olduğuna şehadet ederim Cenabıhak ana ve eshab ve hulefasına rahmet ve Rıdvan kerameti ile terkim ve teşrif eden bir salat ile salat ve selam buyursun. Maksada gelince: dünya zevale makrun bir cevlangah yani kısa bir zaman dönüp dolaşacak bir mahaldir anı sevmek vahim ve korkunç bir azaptan ve azim ve tehlikeye düşmekten başka bir şey değildir va'dinde huy eder ve tahdidini iyka' ile mahveder hayrının en uygunu yaramaz ve devasının en mülayimi dağlamadır. Cenabıhak anı içinde bir müddet yaşamak için yaratmış olup ebedi bir karagah değildir bu dünya sermayesi, ancak farz olan ibadetler ve mergup naseneler ve makbul sadakalar ve cenabıhakka kurbuyyeti mucib olan sevgili ameller ve güzel huylar ve yüksek ilimler ve faziletler ve nefsi buhul ve hissef ve reziletten tathir ve eza ve minnete mukarin olmayan atıyyeler ve ihsanlardan ibaret bir ticaret yeridir. Akıl kimsedir ki dünyada biriktirdiğini hatırlı ahret için sarf etmiştir her kim ahret için çalışır ise ali makamları yüksek dereceleri elde eder ve dünyanın zeharifine, diifirib yıldızlarına aldanır ise bakı nimetlerden yüksek derecelerden mahrum olur bu dünya akılın mezreası ve gafil ve cahilin mazyaası yani ziyan yerdir dünyada hayır eken şerden emin ve şer eken meferden yani kaçacak yerden nevmid ve meeyyus olur ve her kim çok eker ve asıl ve fer'i de tıyb ve tamiz olur ise anı nezdi barida ecrin büyüğü ve zuhrin en keremli ve verimli olarak mevcut bulur Cenabıhak, Mevlana sultanıazam, hakanı muazzam, zıllullahi filalem, arap ve acem meliklerinin seyyidi tanrının arzının sultanı, beldelerinin hafızı kullarınınmuini, evliyasının hürmetkarı, düşmanlarının hasmı bi emanı, dünyanın dininin medresesi islam ve müsliminin rükmü, mütemerridlerinazgınlara imhakerdesi, kafirlerin müşriklerin kaatili, zındıkların sapkınların kahiri meliklerin sultanların en adili Ebülfetih keyhusrev bini sultan Rüküddin Kılınc Arslan bini sultan Gıyasüddin Keyhusrev bini Emirilmü'minin sultan Alaüddini Keykubad'ın devletini daim ve salatinatını muhalled ve kaim ve şarkta garpta burhanınıüstün ve cünud ve avanını mansur ve muzaffer buyursun vaktaki Cenabıhak, sahibi azam ve düsturu muazzam zamanının asafı alemin mabihissalahı, dünyanın müdürü umuru, adil ve insafın naşiri şeriatın istinadkahı zayıflarınısığınağı,

kalbi yanıkların tesliyatsız, milkin nizamı, memalikin mabihil kıyamı şarkta ve garpta, uzakta ve yakında bulunan meliklerin, emirlerin, vezirlerin mefhari, devletin, dinin, hakkınnasırı, meliklerinsultanların sağ eli, maali ve mefharin, mefahirin, menakıb ve measirin ve her türlü mehasinin pederi valagevheri Ali bini Hüseyin ebuBekir Koneviye tevkfikını refik etti taki mesafenin uzaklığına nazarı dikkatle baktı ve cümlelerin refik etti taki mesafenin uzaklığına nazarı dikkatle baktı ve cümlelerin tanrıya rücu' edeceğini ve yolun korkunç hallerle meşhun ve afetler ve felaketlerle dopdolu olduğunu ve yol hazırlığının çok lazım olduğunu ve emval ve emlaki ipka, hayrat ve meberreta sarf ve ifna ile mümkün olacağını ve hasenatin seyyiti izale ve cenabıhakkın ribayı imha ve sadakati irba ve inma buyurduğunu anladı bu sebeple desti keremini hayrat ve hasenata uzattı ve yedi bastını tefahirden ari olarak mesubat ve kurubata açtı öyleki fısebilla infakları cud ve kerem payesinin fevkine çıkmış ve eslafi ümmetin evhamından bile geömemiş bu suretle terihteki maan ve hatim ve Numan ve ibni Asımın haberlerini tarihlerini neshetmiş ve cennetlerini derecelerini ve mağrifet makamlarını ehli zamanına bezlettiği atiyelere iştirat etmiştir. Bundan sonra müşarünileyh sahib aleme düşündü bu suretle zamanı değil adeta bir tufan buldu öyleki kılınç kem ve keyf hududundan çıkmış ulemanın yokluğu ile alem yok olmağa ve etkıyanın inkırazı ile ahlakı hamide münkariz olmağa ve evliyanın ref'i ile urvei vüska olan ilim müesseseleri harb olmağa yüz tutmuş ve ilmin pazarı dağılmış, şimşekleri yağmursuzlaşmış yarıkları gedikleri büyümüş açılmış çünkü parlak ve şa'şaalı Milletin beldelerine mütecaviz ve kafir ellergaleba etmiş nihayet medreseler mabedler harb alimler abdiler helallarını kaldırmağı ve şer'in bedelinhidam bünaynını yükseltmeği ulemayı turab ve nisyandan çıkarmağı ve ifade ve istifadenin ihtiyar etti ve vakfiyede yazılı kavli ilahinin mazmunu veçhile hayır ve hidayet isteyen naili dileyen nail inayet olacağından cenabıhaktan hayır ve hidayet ve inayet dileyerek Sivas belgesi içinde kalekapusu karşısında fukaha sakin olmasına mahsus yazlık ve kışlık odaları ve bir apdestliği veri sağ ve diğeri sol tarafında iki minareyi ve medhalinde bir mucidi müştemil ve medersei sahibiyeyi fahriyye namile meşhur binası muhkem ve havlısı bol bir medrese bina etti ve suyunu akıttı ve bu medresenin haricinde birde darı ziyafet bina etti bunlar meşhur olmağla tahditlerine lüzum görölmemiştir bundan sonra müşarünileyh sahib, mezbur mederseyi firakı müsliminden fukaha ve müttetikıha ve ulema ve müteallimin ve fukarai müslimine ve alevilere vakf adüp fıkh ve hilafiyat ve bunların mükemmel ve mütemmimi gibi ulamu şeriyeye ve ahkamı diniyenin tahsili için anlara veçhile mezbur medresede daima bir müderris ve iki muid ve fukaha ve müttetikıha ve mübahisin ve muhassilin namları ile yirmi nefer bulmasını ve bunlardan beş neferin müstedil ve bahis ve beş neferinde ilkai mesaile ve cumu ve furuka çalışanlar ve beş neferin de mübahisin derecesine varamayup henüz fıkh ile ve teveggul edenelr ve beş neferin de mübtediler olmasını ve bu medresede beş vaktin nemazı cemeaatla kılınmak üzere mezbur mescitte daima bir imam ve iki müezzin ve kütüphanede bir hazini kütüb ve bir bevab ve bir ferraş bulunmasını ve derrisin şafiiyyül

mezheb, alim, fakih ve mezhebine göre ahkamı şeriyede müstahzarat ve usuli fıkhıta ve hilafiyatta meharet sahibi olmasını ve her hangi bir zamanda şafiilerden evsahebinde sıfatımeşruhai meşruta ile mutassıf alim, ve fazıl bir zata tefviz edimesini ve sonra zikrolunan evsaf ile mevsuf şafiyyül mezheb mezheb bir alim zuhur eder ise mezbur müderrislikana verilir Hanefi olan aztın çekilmesini şart kıldı. Ve kezalik vakıf, bahis ve istidlal ve münazır ehli bulunan beş fakihın cumuu ve furuku takdir ve mesaili tasvir ve müteallimlere kütübü fikhiyyeyi şerh edenler ve beşinin de fıkhıta ve cumu ve furukta yani müttefekunaleyh vemuhtelefünfih olan mesaili fıkhıyede temizleri temyizleri zahir olanlar ve beşinin de mütavassıtlar yani mesaili ilkaya ve cunu ve furuku ve telhis ve tahkika başlayanlar ve beşinin de mübtediler olmasını ve bunlardan mücerred yani bekar olanların gece ve gündüz medresede sakin olmasını ve özü şer'i bulunmadıkça tehallüf etmemesini ve evli olanların haftanın iki gününde medresede yatup fazla yatmak ihtiyarlarına mutavvaz bulmasını ve bu medresede bir mezheb ehline has olmayup her hangi mezheb ehline açık bulunmasını ve fukahanın ve iki mudin ve cümlesinin bahis ve tekrar için sabah ve akşam hazır bulunmasını şart kıldı ve fukahadan ehli salah ve şafiyyül mezheb olanlardan biri medersede imam olup medresenin mescidinde beş vakti ve regaib ve nısfı Şaban ve kadir gecelerinde cemaatla edası müstehab olan nafiye namazları cemaatla eda etmesini ve sıcak pide alınıp müezzinlerden birinin minarenin şerefesinden fukara ve mesakine vesair rağbet edenlere menve ezadan ari ve sadakai amme olarak birer birer bırakmasını şart kıldı ve kezalik vakıf, mütevellinin ve müşrif ve cabinin, vakfinterakkı ve izdiyanına ve cibayetine ve mahsulünün müstehaklarına ve masarifi sairesine sarf ve iysaline ve tamir ve termiminesa'yi cemil ile çalışmalarını şart kıldı ve nefsi Sivasta medresinin kurbünde inşa ettiği mezbur sarı ziyafette her gün pişirilen en iyi ve yağlı koyun ve bulunmaz ise keçi ve sığır etinden bir okka et alabalecek müsavi ve mütevassıt kap ilebirer okka et eve beraberindeki iki okka temiz ve pişkin pide tertib edilip sadattan ve alevilerden ve fukara ve sulehadan gelen ve tefrik zamanında hazır bulunan otuz nefere dağıtılmasını ve bunun yakacak vesair havayicine kafi mikdarın sarf olunmasını şart kıldı (burada baladaki hayratının mesalihine ziyredeki mevkufatını vakf ettiğini beyan eden ibarenin ve mevkufatından bir tenaesinin de her nasılsa yazılmamış olduğu anlaşılmaktadır) Mütercim. Mevkufatın şunlardır:

1- Nefsi Sivasta (...) çarşı kapusu kurbünde vakı bostanın tamamı bunun dört tarafı hacı emirüddin milki ve Mehdiyüddin vakfi ve Tiflisli Cafer vereseşi milki ve kerim Mes'ud vereseşi milki ve tarik ile mahduttur.

2- Sivas beldesi haricinde Kayseriyye kapusunda (Mosse) arzından müşa'nısfın tamamı bunun dört tarafı Ganinin vakfi ve Ali Candarın vakıf hanı ve Tacüddin Mahmud milki ve Baba (?...) milki ve kilise vakfi ve arazaii hassa ve tarik ile mahduttur.

3- Sivas haricinde hoca Ishak bahçesi namındaki bahçenin tamamı bunun dört tarafı Çark vereseşi milki ve Kemal Cebbul milki ve Şamlının vereseşi milki ve medresei şerife vakfı ve tarik ile mahduttur.

4- Nefsi Sivasta Kamnatyan mahallesinde ahteri beyti namile maruf beytinin tamamı bunu iki tarafı attarlar mescidi vakfı ve bir tarafı subaşı medresesi vakfı ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

5- Subaşı medresesi arkasında bir kıta arzın tamamı bunun bir tarafı Tacüddin milki ve Kemaliyye medresesi vakfı ve bir tarafı Evta' nam mevzi' ve bir tarafı Zahreddin Mahmed Hund vereseşi milki ve yahudi milki ve bir tarafı ev yerleri ile mahduttur.

6- Nefsi Sivasta bakkallar çarşısında vakı ekmekçi dükkanının tamamı bunun bir tarafı attarlar mescidi vakfı ve bir tarafı attarlar mescidi vakfı ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

7- Nefsi Sivasta kasaplar çarşısında kain kasap dükkanın tamamı bunun bir tarafı Toslu vereseşi ve bir attarlar mescidi vakfı ve nehir ve bir tarafı attarlar mescidi vakfı ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

8- Nefsi Sivasta Kasaplar çarşısında kain dükkanınınısfı şayii bunu bir tarafı Zehreddin Mahmud vereseşi milki ve yahudi milki ve bir tarafı mezburn medersenin vakıf dükkanı ve bir tarafı yahudi evleri ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

9- Nefsi Sivasta kasaplar çarşısında kain dükkanın tamamı bunun bir tarafı mezkur şüyü'lu dükkan ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

10- Nefsi Sivasta kasaplar çarşısında diğer dükkanın tamamı bunun bir tarafı subaşı medresesi vakfı ve bir tarafı Hanım hatun vakfı ve bir tarafı Bulgarlı medresesi vakfı ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

11- Attarlar çarşısında attarlar mescidi kurbünde bitişik üç bab dükkanın tamamı bunların bir tarafı/Kemaleddin Mansur hanı ve Hümameddin milki olan saha ve bir tarafı Şemseddin bini şerefeddin baba milki ve Selçukıyye medresesi vakfı ve Ali çavuş çeşmesi vakfı ve Bedrüddin Zeyd milki ve Toslu Necmeddin medresesi vakfı ve bir tarafı Sakiyye ve bir tarafı Selçukıyye vakfı ve tarik ile mahduttur.

12- Attarlar kurbünde kain Dükkanın tamamı bunun bir tarafı mescidi ve iki tarafı mezkur han ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

13- Nefsi Sivasta bir baba dükkanın tamamı bunun üç tarafı mezkur han ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

14- Nefsi Sivasta iki bab dükkanın tamamı bunun iki tarafı mezkur han ve bir tarafı (...) vakfı ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

15- Nefsi Sivasta üç bab dükkanın tamamı bunların bir tarafı attarlar mescidi ve bir tarafı Ahmet şah çeşmesi vakfı ve iki tarafı tarik ile mahduttur.

16- Nefsi Sivasta bir bab dükkanın tamamı bunun bir tarafı merhum Mecdüdin Ata bey ve bir tarafı hacı Mehmet vakfı ve bir tarafı yin hacı Mehmet vakfı ile (Burada ibarede noksanlık var) mütercim)ve beş nefer fukahai mübahisinden her birine şehri gümüş onbeş dirhem sultan parası ve mezkur ekmekten yevmi üç okka ekmek verimesini ve kütübü fikhıyyeyi hıfz ve kiraette mütavassıt yani orta halli bulunan beş nefer fukahadan herbirine şehri gümüş on dirhem sultan parası ve mezkur ekmekten yevmi üç okka ekmek verilmesini ve mübtedi bulunan beş nefer fukahadan herbirine sekiz dirhem sultan parası ve mezkur ekmekten yevmi üç okka ekmek verilmesini şart kıldı ve mezbur fukahadan biri medersede imam olup şer'in ve örfün cemaatle edasına hüküm ettiği namazlarda mescitte nasın namazını kıldırmasını ve bu imamın müsın yani yaşlı imamlığın şartlarını alim olmasını ve bu suretle anın zamekiyyesine gümüş ve rayiç ve on dirhem zam olunmasını ve ana günde pişen koyun etinden be bulunmaz ise keçi ve sığır etinden (...) ve beraberinde mezkur ekmekten iki verilmesini ve pişen et ve ekmek hergün hazır olan alevi ve sadat ve fukaha ve suleheya ve fukaraya kafi mikdar dağıtılmasını ve bunlardan arzu edenin orada yemesini arzu etmeyenin istediği mahalle götürmesini şart kıldı. Ve kezalik vakıf, bşr aşçı ve bir bevıab tertib edilmesini ve bevıabın hem ferraş ve hem havayicci olmasını ve yakacağın yirmibeş dirhem sultan parası verilmesi ve aşçıya şehri gümüş onbeş dirhem sultan parası ve hergün bir nasib verilmesini ve vakfın mesalihine bakan müşrıfe senevi gümüş beşyüz dirhem verilmesini ve vakfın tamir ve termimine bakan ustaya çehri gümüş elli dirhem sultan parası verilmesini ve iki müezzinden her birine merkum nakitten şehri yirmişer dirhem ve medresenin bevıabına yirmi dirhem verilmesini şart kıldı ve emiri kebir Baheddin kutluya mütercim medresenin ferraşı olmak şartile şehri gümüş otuz dirhem verilmesini ve bunun vefatından sonra mezbur ferraşlığın zükür evladına ve evladı evladına el'aslah ve fel'aslahve el'ersed fel'ersed usulü üzere verilmesini ve şayed bu Bahaddinin nesli münkariz olur ise medreseye ferraş olan kimseye şehri gümüş yirmi dirhem verilmesini ve medresede ferraş olan kimseye şehri gümüş otuz dirhem verilmesini ve medresede nakıb olan kimseye şehri gümüş otuz dirhem ve üç okka ekmekten bir nasib verilmesini şart kıldı ve kezalik vakıf, Ramazanı şerifin bütün gecelerinde müderris ve fukaha ve iki muid ve nakıb ve medersenin sair alakadarları için iftar resmi olarak mükemmel ve bir sofrı ittihaz ve tertib edilmesini ve ramazanın her gecesi ve iki bayram ve leylei Regaib ve leylei nısfı Şaban için Koyun kesilmesini şart kıldı.(burada altına ve üstüne irtibatı yok bir hudut yazıldır) Mütercim.

17- Nefsi Sivasta bir bap dükkanın tamamı bunun bir tarafı Mihmindar Kemalin darına ve bir tarafı nehre ve bir tarafı büyük hana ve bir tarafı tarika muttasıldır.

18- Yine nefsi Sivasta bir bap dükkanın tamamı bunun bir tarafı Selçuklıyye medresesi vakfı ve iki tarafı vakfın büyük hanı ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

19- Yine Sivasta bir bap dükkanın tamamı bunun bir tarafı mihmadar Kemaleddin milkine ve bir tarafı nehre ve bir tarafı büyük hana ve bir tarafı tarika muttasıldır.

20- Yine Sivasta bir bap dükkanın tamamı bunun bir tarafı medresei şerife vakfına ve bir tarafı Muzaffereddin Yahya milki ve bir tarafı vakfın büyük hanı ve bir tarafı tarika muttasıldır.

21- Tatlıcılar çarşısında bitişik onbir dükkanın tamamı bunların bir tarafı şahit kadı İzzetin milkine ve bir tarafı Toslu mederesesi vakfına ve bir tarafı medresei şerife vakfına ve bir tarafı tarika muttasıldır.

22- Nefsi Sivasta şahne hamamı namile maruf ve biri erkeklere ve biri kadınlara mahsus iki hamamın tamamı bunun iki tarafı nehre ve Kadı Necmeddin medresesi vakfına ve iki tarafı (...) muttasıldır. Balada beyan olunan akarata mevkuften cenabıhakkın ihsan buyurduğu hasılatı cabi tahsil edüp ve mütevellî ve müşrif müderrisin de marifetle anı beş sehmiyapub rakabeden yani evkafın tamir ve termininden sonra bir sehminin vakıfa ait olmasını sonra vakfın torunu Hasib ve Nesib ve ilim ve adaleti haiz bulunan emiri kebir Şemseddin Mehmet ibni merhum Tacüddin Hasan ibni vakıfa sonra anın neslen bade neslin ve batnen bade batnin zükür ve inas evladının aslahına ait olmasını ve şemseddinden sonra tevliyeteye ait olmasını ve Şemseddin Mehmedin evlad ve nesli münkariz olur ise mezbur sehmi ve tevliyet zikrolunan şurut üzere vakfın diğer zükür ve inas evladına ait olmasını ve onların da inkırazından sonra tevliyet vakfın utekasının aslah ve ereşedine sonra onların teakub eden evladının ve evladı evladının erşedine sonra Sivasta müslimanların hakimi bulunan zata ait olup anlara tevliyet hakkı olarak mütevellinin kasasından senevi altıyüz dirhem verilmesini ve bakının evkafa ait olmasını şart kıldı. Müşarünileyh vakıf, bu vakıfta idhal ve ihraç ve müstehikların vazifelerinde tezyid ve tenkisi hassaten kendi nefesine şart ve beş sehimden bakı dört sehmin medresesinin ve mescidin ve iki minarenin ve iki çeşmenin ve darı ziyafetin mesalihine sarf olunmasını şart kıldı binaenaleyh mütevellî şehri gümüş yüzelli dirhem sultanı parası ve bir batman buğday ekmeği verilecek Sivasta bir batman oniki okkadır ve şafii ve Hanefi olan iki muidden herbirine şehri gümüş ellişer dirhem sultan parası ve mezbur ekmekten yarımşar batman ekmek verilecektir ve müstedil ve mütemeyyiz olan beş nefer fukahadan herbirine şehri gümüş yirmişer dirhem sultan parası ve yevmi üçer okka ekmek ve koyun etinden (...) verilecek ve darı ziyafette mütevellî ve müşrif ve müderris mütenevvi' yemekler yaptırarak ve bayramlarda zağferanlı dane pirinç yapılacak ve sofraya döşenip kifayeti kamile mikdarı pide ve yemek kobduktan sonra müderris ve iki müid ve fukaha ve nakıb vesair mülaziminden dileyen hazır olacak ve sükut ve sükun ile yendikten sonra nakıb, sultanı müslimine ve ümerai mü'minine ve vakıfa ve aba ve evladına ve cümle müslimine düa edüp cemaat amin diyecek ve kezalik vakıf, Ramazanın Cuma gecelerinde ballı kadaif alınmasını ve müderris ve iki müid ve fukaha ve nakıb ve mütealliminin alemiyye yani kendilerini temyiz eden bir kıyafet ittihaz etmelerini ve Ramazanlarda ve Bayramlarda Regaib ve nisfi Şaban gecelerinde mütevellî ve müderrisin tayin ettiği ücretle emin ve salih ve türlü yemek yapabilen bir aşçı tutulup mezkur vakıtlarda türlü yemekler yapılmasını şart kıldı ve mezbur leyelii mübarakede yemek vaktinde ve namaz kılınma zamanlarında tenvir için mikdarı kafi

mum verilmesini ve kavmin istifade ve mütalaa için toplandığı mahalde çerağ yakılmasını ve musluğa zeyt veya bezir yağından orayo tenvire üzere ihtiyaca kafi odun alınmasını ve müderrisin dersini dinlemek için fukahanın yaz ve kış ictima' ettiği derslane ve mescid ve iycah eden mahaller için hasır ve sergi ve suyu soğutmak için müteaddid küp ve su içmek bardak ve taharet ve apdest için mikdarı kafi ibrik alınmasını ve muslukta daima su bulundurulmasını ve müderris tedris için hazır olduğunda fukahanın ve muidlerin ve nakıbın hazır olmasını ve cümlesi oturunca bir kuran okunduktan sonra nakıb tarafından sultanı islama ve ümerai müslimine sonra vakıfa ve aba ve evladına ve ecdadına ve kaffei müslimine düa etmesini şart kıldı ve kezalik vakıf şunu da şart kıldı ki bu vakfın ehil ve müstehiklerinden biri vafat ettiğinde teçhiz ve tekfini tamamen vakıf tarafından yapılacak ve vakfın masarifine kafi geldiğinde ehli vezaifin vezaifi muayyenleri tam verilecek ve şayed herhangi bir zamanda varidat noksanlaşup masarife kafi gelmediğinde kesir her nasip ve vazifeye nisbetleri ve hesabı senevi ile bilhisap idhal edilecektir. Bundan sonra vakıf, Sivasta mezbur medrese kurbünde bina ettiği darı ziyafeti vakfe edüp anı sadattan ve alevilerden ve fukahadan ve sulehadan ve fakırlardan gelen ve dağıtımda zamanında hazır bulunan otuz nefere darı ziyafet kıldı. (burada üstüne ve altına irtibatı olmayan ve mana ifade etmiyen üç satır ibare var ise de terceme edilememiştir. Mütercim)

23- Nefsi Sivasta Bahaeddin Ezferdad mahallesinde buğday pazarında bitişik havasib selasenin tamamı (Hasibin manası bilinemedi) Mütercim. Bu havasib iki taraftan Kansın milki ile ve bir taraftan Hartük milki ile ve bir taraftan tarik ile mahduttur.

24- Nefsi Sivasta Çırpıcılar çarşısında bitişik iki dükkanın tamamı bunun bir tarafı kazzaz receb ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

25- Nefsi Sivasta bir tarafı sultan kapusundaki kale suru ve üç tarafı tarik ile mahdut arzın öşrünün tamamı.

26- Nefsi Sivasta Hür Huruf mahallesinde kain beytin tamamı bunun bir tarafı (...) Adilşah ve Hüdada ile ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

27- Nefsi Sivasta Semerkandi namile maruf tabkah dükkanın tamamı bunun bir tarafı Müşteri hatun vakfi ve bir tarafı Fahreddin vakfi ve bir tarafı Biyzar milki ile ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

28- Nefsi Sivasta hoca Zeki mahallesinde kain tabkah dükkanın tamamı bunun bir tarafı mescid ile ve tamamı hoca Zeki milki ile ve bir tarafı Şemseddin milki ve bir tarafı hoca ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

29- Nefsi Sivasta Hürhuruf mahallesinde bir bap menzilin tamamı bunun iki tarafı milki has ve bir tarafı hoca Zeki milki ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

30- Nefsi Sivasta Celal Husrev mahalleisnde iki beyt ve üzerinde (4) hücrenin tamamı bunun iki tarafı Ali'nin milki ve diğer tarafı tarik ile mahduttur.

31- Mezkur medrese kurbünde kain darın tamamı bunun bir tarafı vakfın Şahna hamamı namile maruf hamamı ve bir tarafı Zahreddin Mahmud vereseşi milki ve bir tarafı Şehabüddin Ahmet milki ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

32- Nefsi Sivasta aşçılar çarşısında kain dükkanın tamamı. Bunun bir tarafı cabir ve Durna vakfı ve iki tarafı kilse vakfı ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

33- Mezbur medresede kurbünde menzilin tamamı bunun bir tarafı Yusuf vakfı ve bir tarafı ve birö tatarfı Nazırüddin Mahmud milki ve bir tarafı medresinin bahçesi ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

34- Nefsi Sivasta merhum hacı Hasandan iştirâ olunan menziilin ve bahçenin ve karhanenin tamamı bunun dört tarafı Necmeddin karaca milki ve Mahmud vakfı ve Ahlatlı Mehmet milki ve Ömer milki ve tarik ile mahduttur.

35- Attarlar çarşısında bitişik iki hasibin tamamı (Hasib bilinemedi) bunun dört tarafı attarlar mescidi vakfı ve nehir ve Şemseddin Mahmud vakfı ve fahreddin vereseşi ile mahduttur.

36- Nefsi Sivasta mezkur medrese kurbünde bir bap dükkanın tamamı bunun bir tarafı yol ve bir tarafı mezkur vakıf ve iki tarafı Zahreddin Mahmud vereseşi ile mahduttur.

37- Nefsi Sivasta koyun pazarında dört dükkan ve onüç hücreden aslı oniki sehinden yedi sehmin tamamı bunun bir tarafı beldenin suru ve ebir tarafı merhum beylerbeyi vakfı ve bir tarafı kazuni mescidi vakfı ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

38- Nefsi Sivasta Tokat kapusunda kain ma'sarının tamamı bunun bir tarafı sultan hanikahı ve bir tarafı Bahaeddin Kürdi darının harimi ve bir tarafı (...) ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

39- Nefsi Sivasta onüç hücreyi müstemil ve Muhiddin Yahya bini Hurrem Şahın ismi ile maruf ve tahditten müstağni ermenihanenin tamamı.

40- Ümera ve Nüvvabın ulusu ve istifta işerinin hamili Celalüddin Mahmud bini Emirihac milkine muttasıl ekmekçi dükkanının tamamı.

41- Nefsi Sivasta Samiye hubur milkine muttasıl ekmekçi dükkanın tamamı.

42- Hamamcı Alinin Duhteresi cihetinde kain bir kıta arzın tamamı bunun bir tarafı vakfın milki ve bir tarafı nehir ve bir tarafı Naz hatun ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

43- Vakfın yedinde üçyüz bacak koyunun ve emir Nasreddin behremşahdan ve emir Nuriddin Hamza beyden ve Fahreddin Subaşının zevcesinden iştirâ ettiği emlakinin tamamı.

44- Nefsi Sivasta Bahaeddin defterdar mahallesinde birbirine muttasıl iki dükkan ve veledin beyti ve arz kıtası bunun bir tarafı vakfın milki ve nehir diğer tarafı Sinanaüddin Oğuz milki ve bir tarafı (...) ve diğer koyun pazarında kain ve dört tarafı Isfahanlı Kerimüddin ve Sudure vereseşi ve Siraceddin ve (...) ile mahdut bostanın ve darı ziyafet için seneden seneye lazım olan eşyanın tamamı. Mumaileyh vakıf, bir aşçı ve bir bevvap tertib olunmasını ve bevvabın ferraşlığı da iyfa etmesini şart kıldı (bu şart yukarıda geçtiği halde burada tekrar olarak yazılmıştır Mütercim)

45- Divriki bekdesi tevabiinden Lakarcı karyesi nam karyenin tamamı bu karyenin şarkı Kesrek karyesi ve Beva karyesi hududuna garbı Bağık karyesi hududuna şimali biğ karyesi ve Sefal karyesi hududna muttasıldır.

46- Sivas tevabiinden Hubut karyesi namile maruf ve tahditten müstağni karyenin tamamı

47- Dutlu beldesi tevabiinden Kasrik karyesi namile maruf ve tahditten müstağni karyenin tamamı.

48- Sivas tevabiinden Zare karyesi kurbünde kain Ekizmen karyesinin tamamı bunun bir tarafı Havran ve bir tarafı Barolik karyesi ve Zare karyesi ve iber nehri ve bir tarafı keryan karyesi namında Sofular karyesi ve iber nehri ile mahduttur vakıf bunu bütün hudut ve hukuk ve rüsumu birlikte vakf etti.

49- Mahnok karyesi kurbünde kain ve tahditten müstağni Kurtköy karyesinin tamamı.

50- Nusretüddinden işтира ettiği Mahmudi Hacib karyesinin tamamı bunun hudud (...) namile maruf arzave Celal arzına ve Ali çavuş vakfına ve dağa ve hava Refik kaetesi yoluna ve Edum feşve hava Refik arzına ve dağa muttasıldır.

51- Merizfonda divane ilmülk ve kökhal karyelerinin tamamı . bunlar şöhretlerine binaen tahditten müstağnilerdir.

52- Okud fetros karyesinin ve bu karyeye müteallik arazi ve değirmenin tamamı bu dahi tahditten müstağnidir.

53- Totorga karyesi kurbünde kain Dekan mezreası namile maruf mezraenin tamamı bunun bir tarafı neccar nehri ve bir tarafı Seyfullah Hurremşah kıtaları ve bir tarafı Doğanşah milki ve akça İlham ve bir tarafı Ebi Bekir karyesi ve tarik ile mahduttur.

54- Müteaddid odaları ve bitişik dokuz adet hasibi müştemil hanın tamamı (Nasib bilinemedi) bunun bir tarafı hoca milki ve bir tarafı tacüddin Keyo veresesi ve iki tarafı ile maduttur.

55- Attarlar sokağında bitişik altı bap dükkanın tamamı bunların iki tarafı Tacüddin keyo ve bir tarafı subaşı medresesi bir tarafı tarik ile mahduttur.

56- Demirciler çarşısında yedi bap dükkanın tamamı bunun bir tarafı Üstad bahaüddin darı ve bir tarafı eski kapan ve bir tarafı hokkabaz medresesi vakfı ve tarik ile mahduttur.

57- (...) çarşısında bir bap dükkanın tamamım bunun tarafı Şemseddin Elcezri medresesinin vakfı ve bir tarafı subaşı vakfı ve tarik ile mahduttur.

58- Nefsi Sivasta belediye dükkanı kurbünde dört bap dükkanın tamamı bunun bir tarafı milki has ve bir tarafı semmani hanı ve bir tarafı medresei şerife vakfı ve bir tarafı tarikile mahduttur.

59- Belediye dükkanı kurbünde diğer dükkanın tgammaı bunun bir tarafı Semmani hanı ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

60- Nefsi Sivasta Karaca mahallesinde kain birbrine muttasıf oduncu dükkanı ve demirciler odası ve (...) odasının tamamı bir tarafı Bulgaryalı medresesnin vakfı ve bir tarafı Bulgaryalının vakfı ve iki tarafı tarik ile mahduttur.

61- Nefsi Sivasta üzerinde subaşı medresesi vakfın bulunan arzın ve beytlerin tamamı bunun iki tarafı vakfı ve bir tarafı subaşı medresesi vakfı ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

62- Nefsi Sivasta Karaca mahallesinde Smauran dükkanın (Samuran =Kürkçüler) bunun bir tarafı iki kardeş vakfı harabe ve bir tarafı karaca vereseşi ve bir tarafı yol ile mahduttur.

63- Nefsi Sivasta Karaca mahallesinde diğer kasap dükkanın tamamı bunun bir tarafı Bulgarlı medresesinin vakfı bir tarafı Isfahanlının vakfı ve bir tarafı ekmekçi dükkanı ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

64- Belvarda Akkallar çarşısında üç bap dükkanın tamamı (Akkallar bilinemedi) bunun iki tarafı Şücaeddin ve bir tarafı Mama hatun ve bir tarafı tarik ile mahduttur.

65- Nefsi Sivasta sukı sultanide dört bap dükkanın tamamı bunun hududu üç tarafatan Divan sahibi ve bir taraftan tarik ile mahduttur.

66- Sivas haricinde kain ve hududu beyandan müstağni otluk arazın tamamı.

67- Koyluk mahallesinde tahkak dükkanının ve bir beytin ve bir arsanın tamamı bunlar birbirine muttasıl olup bunlardan birinin hududu Necmeddin Candarın c-vakıf hanı ve mezkur vakfın ve Gedik nam kimsenin milki ve baba Bedri ve tarik ile diğeri Hamali Eminam kimsenin milki ve baba Bedri tarik ile diğeri Hamali Emirüddin Alinin medresesi vakfı ve Necmeddin Candar hanı ve mekabiri müslimin ve tarik ile mahduttur.

68- Merhum hacı Hasanın ismi ile amruf bir bahçe ve bir beytin tamamı bunun hududu Bedan bini Ömer milki ve Nasırüdinvereseşi ve zaviye ve hacı Mübarek vakfı ve Sonsalının vereseşi ve Ebibekir ve ishak ve Seyhate ve Kuran ve tarik ile mahduttur.

69- Nefsi Sivasta koyun pazarı kurbünde bir oda ve bir arz ve bir ahur ve bir muhavvatanın tamamı bunların hududu mezbur vakıf ve (...) ve tarik ile mahduttur.

70- Sivas haricinde kain Zeynüddin iştiraa ettiği tahdidden müstağni iki kıta arzın tamamı. Vakıf zikrolunan mevkufatı cümle hudut ve hukuk ve taraiki ve rüsum ve mesalihi ve tevabi' ve levaihiki ve mabani ve sukufu ve aşağı ve yukarısı ve sularının mecreası ve karlığı ve cibali ve şıab ve tilali ve otluğu ve mer'ası ile birlikte vakfetti.

71- Sivas haricinde kain tahditten müstağni sebzeğin tamamı (burada bir hudut yazılı fakat nenin hududu olduğu yazılı değildir)

72- Mezkur medrese mübareke mahallesinde darın tamamı bunun hududu tamamane tarik ve Tacüddin Mahmud milkinden ibarattır.

73- Subaşı mahallesinde kain darın tamamı bunun hududu bir taraftan vebabüddin ve bir tarafından Aklondirsis ve bir tarafı Behrüddin Muhtesip ile mahduttur.

74- Subaşı medresesi mahallesinde dört bap dükkanın arzından nısfı şayiin tamamı bunun üç tarafı tarik bir tarafı Behrüddin Muhtesip ile mahduttur.

75- Sivas tevabiinden Samsanhar karye nam karyenin tamamı olup tahditten müstağnidir.

76- Nefsi Sivasta Köfortiğos mahallesinde kain bir beytin tamamı bunu şarkı Kon milkine ve Servet ve sungur ve hacı bakkal milklerine ve tarika müntehidir.

77- Mezbur mahallede bir ahurun tamamı bunun bir tarafı Alaüddin ve bir tarafı Abdurahman ve bir tarafı mezbur beyte ve tarika muttasıldır.

78- Sivas haricinde kain tahditten müstaağni ve ziraata salih sehmin tamamı.

79- Ermeniden işтира ettiği milkin ki aslın oniki sehindenb yedi sehmin tamamı.

80- Nefsi Sivasta attarlar çarşısında bir bap dükkanın tamamı bunun bir tarafı attar Seyfüddin Fehmi ve bir tarafı Tacüddin Ali veresesi ve bir tarafı hacı Yakub vakfı ile tarik ile mahduttur.

81- Haremeyn çarşısında iki dükkanın tamamı (Haremeyn bilinemedi) bunun hududu meltabiyye Hayrının vakfı ve mezbur vakıf ve Isfahanlı vakfı ve tarik ile mahduttur.

82- Eski han namile maruf hanın tamamı bunun hududu meltabiyye Hayrının vakfı ve mezbur vakıf ve tarik ile mahduttur.

83- Nefsi Sivasta bıçakçılar çarşısında kain bitişik sekiz bap dükkanın tamamı bunların hududu meltabiyye hayrının vakfı ve mezbur vakıf ve tarik ile mahduttur.

84- Sivas haricinde kain bir beyt içindeb iki gözlü müştemil ve Bekir ve Bedrüddin nam kimselerin namları ile maruf değirmenin tamamı bunun hududu nehre ve medresei şerife vakfı ve tarik ile mahduttur.

85- Sivas haricinde Kızıcaköy mevziinde kain bşr kıta bataklık arzın tamamı bunun hududu Necmeddin medresesi vakfı ve hacı Zeki mescidi vakfı ve Gazi milki ve Kemaliyye Medresesinin vakfı ve tarik ile mahduttur.

86- Kayseriyye caddesinde iki kıta arzın tamamı vakıf zikr olunan vakıfları cedvelleri, sakıyeleri, mekanları, meskenleri, sulak ve kurak yerleri ve inginleri ve yükselikleri ve çeşmelri ve kuyuları ve çayları ve hariç ve dahil ve muttasıl ve münfasıl cümle hakları ile birlikte zavabatını cami've şeraitini havi ve manialardan hali ve dafialardan ari olarak vakfı sahihi şer'i ve habsi sarihi mer'i ve tesbili muteberi merzi ile vakf vehabs etti. Dünyanın sonuna kadar beyi' hibe rehin irs ve temlik ve temellük olunamaz ve bir seneden zşiyade müddetle icar ve müsakat olunamaz şayed zaruret mes eder ise üç seneye bitmeden ikinci akıd yapılamayacaktır. Vakıf zikrolunan akaratin güzel ve mükemmel bir şekilde istiğlal edilmesini ve cenabıhakkın ihsan buyurduğu mahsülün usulü evkafın tamir ve termimine ve arazisinin sulmasına ve nemasının tezyidine sarf edilmesini ve kiralardan da güzel

bir şekilde tahsil edilmesini ve tefrit ve taklilden ictinab olunmasını şart kıldı. (Burada yarım satır bir ibared mana yok Mütercim) mezbur vakıf her Cuma günleri altmış dirhem kıymetinde bir sığır kesilip ve etinden başka bütün sakatları satılıp anın parası ile ve pide iştirah olunarak et ile birlikte beraber medresenin kapusundaafukara ve mesakine tesadduk olunmasını şart kıldı ve tevliyet ve nezareti sağ oldukça kendi nefesine sonra torunu Şemseddin Mehmet ibni merhum tacüddin Hasana beyan edilen kuyud ve şurut üzere şart kıldı ve kezalik vakıf, zikrolunan sadakanın mederse ve mescid ve minare ve darı ziyafet mamur ve kabili sükna bulundukça masarifi mezburenin sarf olunmasını ve bunlar münhedim ve harab olur ise asıl mal ile asniyen ve salisen iade olur ise anların mesalihine sarf olunan sadakanın fukara ve mesakini müslimine sarf olunmasını ve mütevellî ve evladı ve uteka ve muhassılın, evkafın tamir ve termimine ve emvalinin tahsiline ve fukarya sarfına riayette ve bunları hüsnü iyfada bulundukça bunların nasiplerinin olduğu hal üzere cari olmasını ve bu akarın masarfai evkafî mezkurenin masarifinin aynı olmasını şart kıldı binaenaleyh zikrolunan mevkufatın cümlesi beyan edilen şerait ve tafsil edilen kavanin üzere vakfi sahihi şer'i ve habsi sarihi mer'i ve sadakai cariye ve minhai maziye ve hurumatı ilahiyye ile muharrem ve hükmü ilahi ve mükked ve meri ilahi ile müebbed ve muhalled ve tebdil ve tağyirden masun ve nakıl ve tahvilden mahfuz oldu üzerine gelüp geçen zamanlar dehirler anı te 'kid ve takviye edecek ve usulü tağyir ve furunu tebdil olunamayup şeraiti mukarrer ve zevabatı müeyyed ve rüsumu muhalled olacaktır tanrıya ve yevmi ahirete ve meleklere ve kitaplara ve peygamberlere iman eden sultan, melik ve vezir veya emir veya vali veya muhtesip veya zalim ki bunlardan hiç birisine bu hayrın tağyir ve tebdiline va nakız ve tahviline tesaddi halal değildir her kim bunlara cür'et eder ise anın hasmı allah ve nasibi ateş ve mali kefil ve meskeni cehennem ve cümle melekler ve sasalihler anın lağnet hanı olacak ve cenabıhak vakıfı niyyetile me'cur ve müsab kılacaktır balada tevkii bulunan şeyhül kuzat mevlana Ebüssena Mahmud ibni Ebibekir ibni Ahmed Ermevinin huzurunda muhakemeden sonra vakfın talebi üzerine zikrolunan evkafın sıhhat ve lüzumuna hükmü şer'i ve kazai mübremin mer'i ile hüküm ve hüküm ve kazasına eimme ve ulema ve udul ve ümenadan meclisde hazır olanları Hicri Altıyüz seksen sekiz Zilkadesinin evvelerinde işhad etti.(Burada birkaç şahit ve birkaç hakim tarafından tevkî' yazılı ise de ibaresi kısmen okunmamakta ve okunabilen yerlerine e zabıt ve rabt görülmemekte ve maslahata taalluku da olmadığından tercemesi yapılamamıştır.)Bundan sona devletin kafili ve umuru memelektein nazımı sahibi azam düsturu muazzam Ali bini Hüseyin Sivasta kalekapusu karşısında medrese inşasını Mevlana sultanı Kılınç Arslan ibni sultan Keyhusrev ibni sultan da ol medresenin mesalihine ziyardeki emlakini vakf etti onlar da şunlardır:

- 1- Sivasta fars nahiyesi tevabiinden Nifosad (...) ve mağara ve (...) maruf arzın tamamı.
- 2- Sivas tevabiinden Kötni mezreaşı nam mezreanın tamamı.
- 3- Mezbur fars nahiyesi tevabiinden Yaşlı kilisa nam mezreanın tamamı.

4- Sivas tevbiinden yazır ve Halid mezreasi nam mezreaların tamamı.

5- Kısmen Fars ve kısmen Sivas tevabiinden (...) nam mezreanın tamamı.

6- Sivas tevabiinden Kötni mezreasi namile maruf mezreanın tamamı bunların cümlesi dört hududu müştemil olup kible canibi Emre karyesi hududuna ve taşagıl mevzilerine ve Hud karyesine mensup araziye ve Danişmendlü mevzilerine ve (...) mevzilerine münthehi olur şark canibi Emre karyesi hududun a ve Yazır şehrine ve Yazıra mensup araziye ve şimal canibi (...) mensup araziye ve Nadrin vakfına ve Remrak mevzilerine ve Kemenker baş mevzilerine vüzaraya mensup mevzilere münthehi olur garb canibi (...) nam mevzilere ve Ekrak Babbaya ve Alis nehrine ve Körki karyesine mensup araziye ve Inleği namile maruf mevzilere münthehi olur vakıf bunları bilcümle hudut ve hukuku ve merafık ve levahıkı ve muzafat ve tevabii ve bunlardan ma'dud ve bunlara mensup arazileri ki ingin ve yüksek ve dağ ve tepeleri ve dereleri ve mamur ve gayrı mamur yerleri ve suları ve meyveli ve meyvesiz ağaçları ve odunluk ve kerestelikleri ve yaylım ve yazlık ve kışlık yerleri ve bahçeleri ve otlukları ve ebniyeleri ve meskenleri ve hayvan salacak ve bağlayacak yerleri ve harman yerleri ve eski ve yni ve uzak ve yakın ve muttasıl ve münfasıl ve mezkur ve gayrı mezkur ve gayrı mezkur bicümle mensupları ile birlikte muhalleden ve müebbe den vakfı sahihi şer'i ile vakf etti (burada birkaç satır ibare büsbütñ hatalı olmağla terceme edilememiştir) hiç bir vech ve sebebe beyi' hibe rehin ve temlik olunamaz e tağrıya ve ahirete iyman eden imam ve sultan ve emir ve memur ve kadı ve hakim vesair nase bu vakfı tebdil ve iptal halal değildir herkim bunlara cür'et v'ya yardım eder ise cenabıhak ve cümle nası ana lağnet etsin ve cenabıhakanın hiçbir ibadetini kabul etmesin ve ana cehennemi hazırlasın ve münafıklara olan azab ile azabetsin zikrolunan vech üzre hüküm va kaza ve imza, kaza ve hüküm babında kazaları ve hükümleri nafız ve kadıdan sadır olmuştur dünyanın sonuna kadar iptal ve tebidline ve tağyir ve fshine müsağ yoktur vakfın ecir tesadduk edenleri me'cur müsab kılan ve muhsinlerin ecirlereini zayi' kılmayan cenabıhakka aittir. Bu vakfın sıhhat ve lüzumuna hüküm altıyüzyetmişsekiz senesi Zilhiccesinin yirmi dördüncü günü vaki oldu.

NO:40

734 Numaralı Defterin 63.sayfa 40.sirasında kayıtlı Seferihisar'da "Keykavus bini Keyhüsrev bini Keykubad Bey Vakfı"na ait 657 tarihli Arapça Mübaya'a Huccetinin Türkçe harflere çevirisidir.

Hamd O Allaha mahsusdur ki kibriyası ile birdir. Eşyayı halketmekte teferrüd etmiştir. Gökte melek, gök kubbe altında karınca onu tesbih etmektedir. Onun kıdemi iptidadan münezzehtir. Sadat ta hüsnü baha tacile taçlanmış olan Peygamberimiz Muhammed Mustafa üzerine ve keza onun kerim, necib hayırlı ve müttaki olan al ve ashabına olsun.(Açık).

Bundan sonra: Bu sahih ve şer'î bir vesika olup mazmun ve muhtevası şunu beyan eder: Büyük sultan-ı alî Selçukun Tacı Ebülfeth (iki satır medhi muhtevi elkaptan sonra) Keykavus bini Keyhüsrev bini Keykubad, Seferihisar tevabiinden Boğos nam köyün tamamını satmış, olduğunu işhad yaparak ikrar ve itiraf etmiştir ki, bu köy işlek ve muattal arazisi, mezreaları, çölleri, evleri, meskenleri, nehirleri, pınarları müştemildir ve mahallinde meşhur ve maruf olduğundan dolayı tahditten de müstağnidir. Bütün hudud ve hukuku ile levahıkı ile, muzafat ve tevabiile, merafık ve merasimile, duvar ve avluları ile, sakin olunan yerleri ve çölleri ile, sulanan ve çorak arazisi ile, ova ve dağları ile, mamur ve ucra yerleri ile, nahir ve pınarları ile, resmi kadimüzere maruf ola su hakkı ile, mer'aları ve otlak yerleri ile, odunluk ve kerestelikleri ile, resmi kadim üzere o köye mensub ve maruf dahil ve hariç bütün hakları ile (Burada bir satır madhi muhtevi elkab vardır.) İsmail bini Artık Karayise satmıştır. O da bir akid ve bir pazarlıkla hududları çizilen bu köyün tamamını, Sultan Keykavus kırmızı dinar ile elli dinara satın almıştır. Bunun yarısı asıl te'kid ve yirmi beş dinarı tahkik içindir. Bu satış şer'a uygun sahih, lazım, kat'i, muteber, bütün şerait ve erkanını cami, iki taraftan icab ve kabülü havi bir alış veriştir.

Sonra adı geçen mukir ikrar etmiştir ki, adı geçen müşteriden zikrolunan semenin yani yirmi beş dinar miktarında ki paranın hepsini bi temamiha kabz ve kabul etmiştir. Böylelikle müşterinin zimmeti mezkur semenden tamamen beri olmuştur. Bu satışın hükmü gereğince o köyde manisiz ve münazisiz olarak mülk sahiplerinin kendi mülklerinde tasarruf ettikleri gibi tasarruf eder.

Bunların hepsine hüküm edilmesi 657 senesi Muharreminin yirmi beşinci gününde vuku bulmuştur.

SONUÇ

Anadolu Selçuklu Devleti, varlığını sürdürdüğü süre boyunca, vakıf müesseseleri ile devamlılığını sağlayan şifahaneler, kervansaraylar, medreseler, çarşılar, camiler, çeşmeler, hamamlar, tekkeler inşa etmiştir. Vakıf eserleri oluşturulması için devlet erkânı ile halkın ileri gelenlerini teşvik etmek için Selçuklu Sultanları bizzat vakıflar kurmuşlar ve vakıf kurmayı teşvik eden politikalar izlemiş, vakıf kuracak olanlar için özendirici ve kolaylık sağlayan uygulamalar yapmışlardır. İslam dininin temelinde yatan manevi değerlerden ve karşılıksızlık anlayışından doğan vakıf müesseselerinin devamlılığı da çoğunlukla dinin manevi gücünden kaynaklanmaktadır. Vakıf eserleri vasıtası ile bir taraftan halka hizmet verirken diğer taraftan da devletin teşkilatlanması, şehirleşme, medeniyet seviyesinin yükseltilmesi, ticaretin gelişmesi ve desteklenmesi, ilmi ve dini faaliyetlerin gelişmesi, halkın devlete bağlılığının pekişmesi ve toplum bilincinin sağlamlaşması sağlanmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti döneminde Anadolu'da kurulan vakıf eserleri ve vakıf sistemi kendinden sonra gelen Türk-İslam devletlerine de örnek teşkil etmiştir. Hatta günümüz vakıf kurumlarının temelini oluşturduğu dahi söylenebilir. Geçmişteki vakıf müesseseleri günümüzde sosyal devlet anlayışı ve sosyal sorumluluk ilkelerinin temeli olmaktadır.

KAYNAKÇA

FAREC Gregory Farac Tarihi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999

ACIDUMAN, Ahmet, Darüşşifalar Bağlamında Kitabeler Vakıf Kayıtları ve Tıp Tarihi Açısından Önemleri, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 2010, s. 63

AKDAĞ, Mustafa, Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi, İstanbul, Cem Yayınevi, 1974

AKGÜNDÜZ, Ahmet, İslam Hukuku ve Osmanlı Tatbikatı Araştırmaları, Ankara, OSAV Yayınları, 1996

BALIK İbrahim, Anadolu Selçuklu Medreselerinin İdareci ve Hizmetli Kadrosu, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, 2002, s. 245

BAYAT, Ali Haydar, Anadolu Selçuklu Sağlık Müesseselerinden Sivas Darüşşifası ve Vakfiyesi, I. Uluslararası Türk İslam Bilim Teknoloji Tarihi Kongresi, Cilt II, 1981, s.290-291

BAYKARA, Tuncer, I. Gıyasettin Keyhüsrev Gazi –Şehit, Ankara Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997

BAYRAM, Sadi, Sivas Gök Medrese Vakfiyeleri, Vakıf Dergisi, Sayı XIII, 1981, s.36

BERKİ, Ali Himmet, Vakıflara Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tabirler, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1966, s.57

BERKİ, Ali Himmet, Vakıflar, Vakıflar Dergisi, 1940 s. 40

BİLMEN, Ömer Nasuhi, Hukuk-i İslamiyye ve Islahat-ı Fıkhiyye Kamusu, İstanbul, Bilmen Yayınevi, 1967

BOZOK, Duriye, Türk Hamamı ve Geleneklerinin Turizmde Uygulanışı, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt.VIII, Sayı XIII, s. 67, http://sbe.balikesir.edu.tr/dersi/e_dersi/g8513/makale/pdf

CAHEN, Claude, Osmanlılardan önce Anadolu, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000

ÇETİN, Osman, Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu' da İslamiyet'in Yayılması, İstanbul, Marifet Yayınevleri, 1981

ÇİFTÇİOĞLU, İbrahim, Türkiye Selçukluları ve Beylikler Döneminde İlimi Teşvik ve İlim Adamlarını Himaye Etme Anlayışı, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Cilt IV, Sayı I, 2006 s. 32

DEMİR, Mustafa, Anadolu'da İlk Türk Şehirleşmesinde Vakıfların Rolü, Türk Tarihi ve Edebiyatı Kongresi Bildirimleri, 1997, s. 63-67

DEMİRKENT, Işın, Türkiye Selçuklu Hükümdarı I. Kılıçaslan, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996

ENGİN, Osman Nuri, Türk Şehirlerinde İmaret Sistemi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 1939

ERKEN, Sabih, Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1983

FİRUZAN, Selçuk, Vakıflar, Vakıflar Dergisi, Cilt IV, 1965, s. 36

GÜRBÜZ, Adnan, Elvan Çelebi Zaviyesi ve Vakıfları, Vakıflar Dergisi, Sayı XXIII, 1994, s.27-28

KAFESOĞLU, İbrahim, Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu?, Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı X, 1981, s.1-28

KAFESOĞLU, İbrahim, Sultan Melikşah, Ankara, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları, 1977

KAVAKÇI, Yusuf Ziya, Hisbe Teşkilatı, Ankara, Baylan Matbaası, 1975

KAYA, Abdullah, Selçuklular Dönemi Sivas'ta İlimi Hayat ve İlim Adamları, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt I, Sayı II, 2008, s. 218-222

KAYAOĞLU, İsmet, Rahatoğlu Vakfiyesi, Vakıflar Dergisi, Sayı XIII, 1981, s. 1-10

KAYAOĞLU,İsmet,Torumtay Vakfiyesi,Vakıflar Dergisi,Sayı XII, s.102

KAZICI, Ziya, İslam Medeniyetleri ve Müesseseleri Tarihi, İstanbul Marmara İlahiyat Vakfı Yayınları, 2006

KAZICI, Ziya, İslami Ve Sosyal Açından Vakıflar, İstanbul, Marifet Yayınları, 1985

KESİK, Muharrem, Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesut Dönemi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003

KOCA, Selim, Sultan I. İzzeddin Keykavus, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999

KÖPRÜLÜ, Bülent, Tarihte Vakıflar, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1951

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuad, İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müesseseleri, İstanbul, Akçağ Yayınları, 2005

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuad, Vakıf Müessesenin Hukuki Mahiyeti, Vakıflar Dergisi, Cilt V, 1942, s.1-35

KÖYMEN Mehmet Altay, Selçuklu Devri Türk Devri, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2004

KURAT Nimet Akdes, Çaka Bey, Ankara Türk Kültür Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1966

MERÇİL, Erdoğan, Müslüman Türk Devletleri Tarihi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006

OCAK, Ahmet Yaşar, Emirci Sultan Zaviyesi, Tarih Entitüsü Dergisi, 1979, Sayı IX, s. 169

ORHONLU, Cengiz, Bayrampaşa Kervansarayı, Vakıflar Dergisi, 1973, Cilt X, s.199

OSTROGORSKY, George, Bizans Devleti Tarihi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999

ÖNGE, Yılmaz, Çankırı Darüşşifası, Vakıflar Dergisi, Sayı V, 1962, s.253

ÖZAYDIN, Abdulkerim, Sultan Muhammed Tapar Devri, Selçuklu Tarihi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990

ÖZTÜRK, Nazif, Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1983,

ŞEŞEN, Ramazan, İslam Ansiklopedisi, Cilt XIII, MEB Yayınları, s.156

RUNCİMAN, Steven, Haçlı Seferleri Tarihi, Ankara Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998

SEVİM, Ali, Sıbt İbnü-l Cevzi'nin Mir-atü'z-Zaman fi Tarihi-l Ayan Selçuklularla İlgili Belgeler, Ankara, Dil Tarih coğrafya Fakültesi Yayınları, 2000

SEVİM, Ali, Suriye Selçuklular, Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1983

SEVİM, Ali, Genel Çizgileriyle Ermeni İlişkileri, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1983

SEVİM, Ali, Selçuklu Ermeni İlişkileri, Ankara Türk Tarih Kurumları, 2002

SÖNMEZ, Selami, Ortaçağ Türk-İslam Dünyasında Kervansaraylar, Atatürk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı XV, 2007, s.283

SÜMER, Faruk, Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı, Ankara, MEB Yayınevi, 1977

ŞAMAN DOĞAN, Nermin, Anadolu'da İlhanlı İzleri, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Cilt XX, Sayı I, 2003, s.155

ŞEMSEDDİN, Sami, Kamus-ı Türk-i, Cilt II, s. 1313

ŞEŞEN, Ramazan, Anadolu'nun Tarihi ile İlgili Bahisler, Araştırmalar Dergisi, Cilt III, 1971, s.304

TERZİOĞLU, Aslan, Ortaçağ Türk- İslam Hastaneleri ve Avrupa Tesirleri, Belleten, 1970, Cilt X, Sayı 137, s.128

TURAN Osman, Celaleddin Karatay Vakıfları, Belleten, Cilt XII, Sayı XLV, 1947, s.74

TURAN Osman, Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, İstanbul Ötüken Yayınları, 2008

TURAN, Osman, Selçuklu Kervansarayları, Belleten X, Sayı XXXIX, 1964, s.471-490

TURAN, Osman , Selçuklular ve İslamiyet, İstanbul , Ötüken Yayınları, 2005

TURAN, Osman, Büyük Malazgirt Savaşı ve Anadolu'da Türk Destanı, Türk Yurdu Dergisi, Sayı276, 1959, s.5

TURAN , Osman Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2005

TURAN, Osman, Şemseddin Altun-aba Vakfiyesi ve Hayat, Belleten, Cilt XI, Sayı XLII, 1947, s. 202“

Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt VI

Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye yayınları, Cilt VII

UYUMAZ, Emine, Sultan I. Alâeddin Keykubat Devri, Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Osmanlı Devlet Teşkilatında Medhal, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988

ÜNVER, Süheyl, Büyük Selçuklu İmparatorluğu Zamanında Vakıf Hastahanelerinin Bir Kısımına Dair, Vakıflar Dergisi, Sayı I, 1938, s.19

YALÇIN, Aydın, Türkiye İktisat Tarihi, Ankara, Ayyıldız Yayınevi, 1979

YINANÇ, Halil, Türkiye Selçuklular Devri Anadolu'nun Fethi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1944

YINANÇ, Refet, Selçuklu Medreselerinden Amasya Hilafet Gazi Medresesi ve Vakıfları, Vakıflar Dergisi, Cilt XV, 1982, s. 5

YINANÇ,Refet, Sivas Abideleri ve Vakıfları, Vakıflar Dergisi, sayı XXII, 1991, s.19-39

ÖZGEÇMİŞ

1984 Bayburt ilinde doğdu.

1993 Kars Namık Kemal İlköğretim okulunu bitirdi.

1997 Kars Atatürk Ortaokulunu bitirdi.

2000 Kars Alpaslan Lisesini bitirdi.

2006 Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden mezun oldu.

2008 Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans sınavını kazandı.